VILÁG PROLETÁRJAI, EGYESÜLJETEK!

TÁRSADALMI SZEMLE

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

4

XIV. ÉVFOLYAM 1959. ÁPRILIS

TARTALOMJEGYZÉK

WIRTH ÁDÁM: A forradalmi elmélet és a forradalmi gyakorlat egysége. Lenin születésének 89. évfordulójára — — — — — 1

KESERŰ JÁNOS: Termelőszövetkezeti mozgalmunk újabb fejlődése 21

KAHULITS LÁSZLÓ: A kommunizmus építésének néhány közgazdasági kérdéséről — — — — — — — — — — — — 45

SZECSŐDI LÁSZLÓ: Lenin: A „Materializmus és empiriokriticizmus" c. művének történelmi jelentősége — — — — — — 66

NEMZETKÖZI SZEMLE

A Lengyel Egyesült Munkáspárt III. kongresszusa (MAKARUK LUDVIG) — — — — — — — — — — — — — — 84

Gyarmati terror és szabadságharc Közép-Afrikában (POLITISZ JANISZ) — — — — — — — — — — — — — — 90

A Chilei Kommunista Párt harcban az ország függetlenségéért és szabadságáért (Dr. KOREF OSZKÁR) — — — — — — 93

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

Nemzetközi Almanach (Dr. ENYEDI GYÖRGY) — — — — — 98

Dr. DOMBI JÓZSEF: Művészettörténet (Sz. VIDA MÁRIA) — — 106

Szerkesztőség: Budapest, V., Nádor utca 28. Tel.: 124—475.

Kiadja a Kossuth Könyv- és Lapkiadó Vállalat,

Kiadóhivatal: VI., Révay utca 16. Telefon: 116—660*

Terjeszti a Magyar Posta.

Előfizethető a Kossuth Kiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél csekkszámlaszám 01915003, a Posta Központi Hírlap Irodánál (Bp. V., József nádor tér 1.) és bármely postahivatalánál. Előfizetési díj negyed évre 8,— Ft, félévre 16,— Ft, egész évre 32,— Ft. Csekkszámlaszám: egyéni 61218, közületi 61066 vagy átutalás a MNB. 47. sz. folyószámlájára). Lapunk régebbi példányai kaphatók a Posta Központi Hírlapiroda újságboltjában: Budapest, V., József Attila u. 3.

Az utolsó kézirat nyomdába érkezett: 1959. ápr. 16.

Megjelent 37 600 példányban Felelős kiadó: Vass Henrik.

16313 2 — Zrínyi Nyomda, Budapest. Felelős: Bolgár Imre.

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA
XIV. ÉVF. 4. SZÁM BUDAPEST 1959. ÁPRILIS HÓ

A forradalmi elmélet és a forradalmi gyakorlat egysége

Lenin születésének 89. évfordulójára

Írta WIRTH ÁDÁM

Lenin sokoldalú elméleti és gyakorlati tevékenysége kiapadhatatlan forrás, melyből a nemzetközi munkásmozgalom Lenin halála után is állandóan tanul és erőt merít feladatainak megoldásához. A lenini életmű egyik legjellemzőbb és egyben legtanulságosabb vonása az alkotó elméleti gondolkodás és a forradalmi tett összhangja. Az alkotó elméleti gondolkodás, a legmagasabbfokú tudományosság és a gyakorlati-forradalmi tevékenység egysége Leninnél nem véletlen, mint ahogy ez nem volt véletlen Marx és Engels esetében sem. A kettő egysége a marxizmus—leninizmus lényegéből fakad. „A marxizmus a szigorú és a legmagasabbfokú tudományosságot (mint a társadalomtudomány legfelsőbb foka) egyesíti a forradalmisággal, éspedig nem véletlenül egyesíti, nemcsak azért, mert e tanítás alapítója egyesítette magában a tudós és a forradalmár tulajdonságait, hanem, mert magában az elméletben egyesíti, bensőleg és elválaszthatatlanul. Mert itt az elmélet egyenesen feladatául, a tudomány egyenesen céljául tűzi ki azt, hogy segítsen az elnyomottak osztályának valóságosan lejátszódó gazdasági harcában."[1] A marxista elméletnek és a marxizmus megalapítójának ez a jellemzése teljes egészében érvényes a marxizmus továbbfejlesztőjére, Leninre is, akinek életében a gondolkodó és a forradalmár egymástól elválaszthatatlan.

Ma is időszerű és szükséges felidézni a lenini életműnek ezt a tanulságát. Ma, amikor egyrészt a szocializmus gyakorlati sikerei lenyűgöző méreteket öltenek és eddig soha nem ismert új forradalmi, gyakorlati feladatok kerülnek napirendre, másrészt a marxi—lenini ideológia tekintélye és vonzóereje megnőtt

[1] Lenin Művei, 1. kötet 344. old.

EÖTVÖS EGYETEM
RÉGÉSZETI INTÉZET
Marx 499

az egész világon, a marxista—leninista tudományos elméleti munka minden eddiginél szélesebben kibontakozik, különösen fontos szem előtt tartani a marxista—leninista elmélet és a forradalmi gyakorlat szerves egységének követelményét. A szocializmus fejlődése nem sima, nehézségektől mentes úton halad, gyakran találkozunk nehézségekkel, buktatókkal, érhetik a munkásosztályt átmeneti kudarcok is. Mind a saját tapasztalataink, mind pedig a nemzetközi munkásmozgalom tapasztalatai arra tanítanak bennünket, hogy a nehézségek, a kudarcok a legtöbbször akkor jelentkeznek, ha eltérünk a marxi—lenini elmelet és a forradalmi gyakorlat egységének elvétől. A gyakorlat akkor kezd akadozni, ha nem követi a marxizmus—leninizmus útmutatásait, ha az elmélet valamilyen oknál fogva nem világítja be eléggé, nem világítja meg helyesen a gyakorlat útját. De az elmélet is zsákutcába kerül, ha nincs szoros kapcsolatban az élettel, a forradalmi gyakorlattal; és ez szükségszerűen a marxizmus—leninizmus eltorzításához vezet. Lenin egész élete a jelenlegi munkásmozgalom számára, a mai marxisták számára példaképe annak, hogyan kell összekapcsolni a forradalmi elméletet a forradalmi gyakorlattal.

•

A leninizmus keletkezése válasz volt a nemzetközi és az orosz munkásmozgalom megérett, megoldást követelő problémáira. A nemzetközi munkasmozgalom fejlődése a XX. század elején új szakaszba érkezett. A megelőző évtizedek „békés" időszaka visszavonhatatlanul elmúlt. Az imperializmus kifejlődése szükségszerűen az osztályharc kiéleződéséhez vezetett és új feladatok elé állította a munkásosztályt a különböző országokban. Az új korszakban felmerülő gyakorlati feladatoknak, a munkásmozgalom égető problémáinak az elemzéséből fejlődött ki a leninizmus, mint a marxizmus alkotó továbbfejlesztése, alkalmazása az imperializmus korszakára. A forradalmi osztályharc gyakorlati szükségletei határozták meg Lenin egész gyakorlati és elméleti tevékenységét.

A marxizmus alkotó továbbfejlesztéséhez, a gyakorlati fejlődés által megkívánt elméleti munka elvégzéséhez Leninnek mindenekelőtt meg kellett védenie a marxizmust a különféle revizionista torzításokkal szemben. A marxizmust Lenin fellépésének idején nem csupán a leplezetlen revizionisták torzították el, akik többé-kevésbé nyíltan hirdették a marxizmus revízióját. Sok tekintetben veszélyesebbek voltak azok a revizionisták, akik szavakban „ortodox" marxistákként léptek fel, de a marxi tanításokat dogmákká merevítették, formálisan kezelték és gyakran a marxizmus formális hangoztatásával leplezték a marxizmus

lényegének elvetését. Ezek közé tartoztak a II. Internacionálé olyan tekintélyes teoretikusai is, mint Kautsky, Plehanov, akik a nyílt revizionizmussal szemben sokszor maguk is helyesen harcoltak, de végül is az osztályharc kiéleződése idején, nem utolsó sorban éppen a dogmatizmus segítségével, a marxizmust opportunista, reformista módon elferdítették és elárulták.

Figyelmen kívül hagyták azt az igazságot, amit Marx és Engels szüntelenül hangoztattak: a marxista elmelet nem dogma, hanem vezérfonal a cselekvés számára és éppen ezért „véglegesen csak a valóban tömegjellegű és a valóban forradalmi mozgalom gyakorlataval való szoros kapcsolatban alakul ki". Az olyan „szabadalmazott" marxistáknak — írta Lenin —, mint Karl Kautsky, Otto Bauer stb. óriási hibája, óriási bűne az, hogy *ezt* nem értették meg, *ezt* nem tudták a proletariátus forradalmának legfontosabb pillanataiban alkalmazni. A marxista tanítások dogmatikus kezelése, a gyakorlat által felvetett kérdésekre adandó konkrét válasz hiánya különösen égető probléma volt Oroszországban, ahol a munkásosztály forradalmi mozgalma új, az eddigitől eltérő feltételek között bontakozott ki. Ebben a helyzetben a marxizmus igazságainak csupán elvont ismételgetése akadályává vált a munkásmozgalom fejlődésének, akadályozta a helyzet és a feladatok helyes értékelését. Oroszországban a XX. század elején égető szükségszerűség volt a napirenden levő forradalom értékelése, a munkásosztály és pártja stratégiájának és taktikájának kidolgozása. A marxizmusnak az a tétele, hogy az adott gazdasági talajon a forradalom elkerülhetetlenül polgári forradalom lesz, ehhez önmagában nem volt elegendő. Ez a tétel — mondotta Lenin — teljesen vitathatatlan, de érteni kell alkalmazásához. „A különböző osztályok helyzetének és érdekeinek konkrét elemzése határozza meg mi ennek az igazságnak a pontos jelentése, amikor valamely kérdésre alkalmazzuk. Az ellenkező gondolkodásmód, amellyel gyakran találkozunk a jobboldali szociáldemokratáknál s elsősorban Plehanovnál, vagyis az a törekvés, hogy a forradalmunk alapvető jellegére vonatkozó általános igazság egyszeru logikai fejtegetésével keressenek választ a konkret kerdésekre, nem mas, mint a marxizmus ellaposítása, a dialektikus materializmus valóságos kigúnyolása. Az olyan embereket, akik a forradalmunk jellegere vonatkozó általános igazságból például azt a következtetést vonják le, hogy a forradalomban a „burzsoáziaé" a vezető szerep, vagy hogy a szocialistáknak támogatniok kell a liberálisokat, Marx valószínűleg ezt egyszer ezzel a Heine-mondással jellemezte volna: ‚Sárkányokat ételtem és bolhákat araltam."[2] Kétfele módszer, kétféle gondolkodásmód állott tehát egymással szemben. Az egyik: Plehanovék mód-

[2] Lenin Művei, 3. kotet 14. old.

szere, a dogmatikus módszer, amely a gyakorlatot, a reális osztályerőket figyelmen kívül hagyta, amely az általános igazság egyszerű logikai fejtegetésével kereste a választ a konkrét kérdésekre. A másik: Lenin módszere, a marxista módszer, amely az életből, a gyakorlatból, a reális helyzet marxista elemzéséből indul ki és ebből von le következtetéseket. Lenin harca a mensevizmus ellen egyben harc volt az élettől elszakadt dogmatizmus ellen a gyakorlat és az elmélet marxi egységének megvalósulásáért, a gyakorlat szempontjának materialista érvényesítéséért.

Lenin az elmélet feladatát mindig abban látta, hogy az elmélet „választ ad azokra a kérdésekre, amelyeket a gyakorlat feltesz". Ezért az elméleti munka kiindulópontja nála minden esetben a gyakorlat, a munkásosztaly gyakorlati tapasztalatai és feladatai az osztályharcban. A szoros kapcsolat a gyakorlattal, a közvetlen részvetel a gyakorlati harcokban, a gyakorlati tapasztalatok szuntelen tanulmányozása képeztek az alapját annak a hatalmas elméleti munkának, amivel Lenin hozzájárult a marxizmus alkotó továbbfejlesztéséhez. Ebben is kifejezésre jutott világnézetének következetes materializmusa. „Az ismeretelmélet első és fő szempontjának az élet, a gyakorlat szempontjának kell lennie. És ez a szempont elkerulhetetlenül a materializmushoz vezet, s félrelöki a professzori skolasztika végnélküli kieszeléseit."[3] Lenin az „Állam és forradalom" című művében Marxnak az államról szóló tanításait elemezve, — kiásva azokat a „feledésből" és megtisztítva az opportunista hamisításoktól —, többek között feltárja az összefüggést a munkásosztály forradalmi tapasztalatai és Marx tanításának fejlődése között. „Filozófiájához, a dialektikus materializmushoz híven Marx az 1848—51-es nagy forradalmi évek történeti tapasztalatait veszi alapul. Marx tanítása itt is, mint mindig a *tapasztalatoknak* mély filozófiai világnézettel és gazdag történelmi ismeretekkel megvilágított *összegezése*."[4] Ez érvényes nemcsak Marxnak az államról szóló tanítására, hanem a leninizmusra is. A leninizmus nem más, mint az osztályharc tapasztalatainak „mely filozófiai világnézettel és gazdag történelmi ismeretekkel megvilágított összegezése" az imperializmus és a proletárforradalmak korszakában. Ahogy Marx a munkásosztály harcainak, elsősorban az 1848—51-es forradalmi [illegible]yek és az 1871-es Párizsi Kommün gyakorlati tapaszt[illegible] összegezte, Lenin az imperializmus korában általánosítot[illegible]mzetközi munkásmozgalom tapasztalatait, különösképpe[illegible]zországi 1905-os, 1917-es februári és októberi forradalm[illegible]asztalatait. Az orosz forradalmak gazdag tapasztalatai[illegible]dalú, beható elemzésére támaszkodva, a marxizmus

[3] L[illegible] Művei, 14. kötet 141. old.

[4] Lenin Művei, 25. kotet 436. old.

általános elvekből alkotóan alkalmazva dolgozta ki Lenin tanításait a polgári-demokratikus forradalmak sajátosságairól az imperializmus korszakában, a polgári-demokratikus forradalom szocialista forradalomba való átnövésének elméletét, tanításait a munkásosztály vezetőszerepéről és a munkás-paraszt szövetség jelentőségéről a polgári-demokratikus, majd a szocialista forradalomban. A gyakorlat, a forradalmi gyakorlati feladatok felmérése vezette el Lenint ahhoz az elmeleti felismeréshez is, hogy a szocialista forradalom győzhet kezdetben egy, vagy néhány országban.

Megkülönböztetett jelentőséget tulajdonított Lenin a tömegek gyakorlati tapasztalatainak a hatalom kivívása után, amikor közvetlen gyakorlati feladattá vált a szocializmus építése. Ebben az időszakban különösen megnő a gyakorlat szerepe, a gyakorlati megvalósításon dől el végső soron az elmélet helyessége is: „most minden a *gyakorlaton* múlik — írta Lenin 1917 végén —. ... elérkezett az a történelmi pillanat, amikor az elmélet gyakorlatba csap át, amikor a gyakorlat megeleveníti az elméletet, a gyakorlat kijavítja, a gyakorlat ellenőrzi az elméletet, amikor különösképpen beigazolódnak Marx szavai: „a gyakorlati mozgalom egyetlen lépése többet ér, mint tucatnyi program" — minden lépés, amely a gyakorlatban ténylegesen kordába szorítja, megfékezi, teljes nyilvántartás és felügyelet alá helyezi a gazdagokat és tolvajokat, fontosabb a szocializmusról szóló tucatnyi pompás elmélkedésnél. Mert „szürke minden elmélet, barátom, de zöld az élet aranyfája."[5] A marxisták — hangsúlyozta Lenin — sohasem tarthatnak igényt arra, hogy ismerik a szocializmushoz vezető út minden részletét. Aki a marxista elméletben kész receptet keres a szocializmus építésének minden kérdésére, az a marxizmus lényegét nem értette meg. A milliók gyakorlatából, a tömegek tapasztalatából indult ki Lenin, amikor kidolgozta a szocializmus felépítésének konkrét programját és az átmeneti korszak fontos elméleti kérdéseit. Ismeretes, hogy milyen nagy érdeklődést tanúsított elméleti szempontból is a dolgozók olyan kezdeményezéseinek, mint a „kommunista szombatok", vagy, hogy milyen behatóan tanulmányozta a falusi helyzetet, a parasztok hangulatát az új gazdasági politika („nep") kidolgozása idején.

A gyakorlat meghatározó szerepét és döntő jelentőségét kiemelve Lenin állandóan szem előtt tartotta az elmélet jelentőségét, megtermékenyítő visszahatását a gyakorlatra, az elméleti, ideológiai munka nélkülözhetetlenségét. Lenin csak az élettől, a gyakorlattól elszakadt, dogmává merevedett elméletet, a marxizmus forradalmi jellegének doktriner eltorzítását vetette el, de mindig hangsúlyozta az igazi marxista elméleti munka szük-

[5] Lenin művei 26. kötet, 427—428. old.

ségességét, az elmélet jelentőségét a forradalmi gyakorlat számára, és harcolt az elmélet prakticista lebecsülése, az ösztönösség elmélete ellen.

A szűk gyakorlati prakticizmus, az elmélet iránti közömbösség Lenin idejében több forrásból táplálkozott. Egyrészt az olyan opportunista áramlatok — amilyen például Oroszországban az „ökonomizmus" volt — a szűk prakticizmus segítségével, az ösztönösség dicsőítésével akarták igazolni saját opportunista politikájukat. Lenin kimutatta, hogy az ösztönösség dicsőítése, a tudatosság lebecsülése és a szocialista ideológia elvetése behódolás a burzsoá ideológia előtt. Másrészt az elméleti közömbösség sok becsületes gyakorlati forradalmárnál reakció volt a szociáldemokrata pártok többségében uralkodó elméleti dogmatizmusra, az elméleti munka meddőségére, illetve a marxista elmélet revizionista eltorzítására. Az ilyen magatartás „emberileg" lehetett érthető és magyarázható. Elsősorban a II. Internacionálé pártjainak áruló opportunista vezetői voltak a felelősek érte, akik elferdítették, meghamisították, elsekélyesítették a marxista elméletet — de ettől még az elméleti közömbösség megengedhetetlen hiba maradt. Lenin 1915-ben „Egy francia szocialista becsületes hangja"' című cikkében egy ilyen, a II. Internacionále opportunizmusával ösztönösen szembeforduló, de az elméletet lebecsülő szocialistának válaszolva írta: „Az elnyomott osztálynak, a történelem legforradalmibb osztályának szabadságmozgalma, amely példátlan az egész világon, lehetetlen forradalmi elmélet nélkül. Ezt az elméletet nem lehet kidolgozni, ez az elmélet az egész világ forradalmi tapasztalatának és gondolatának az összességéből *nő ki.* Ez az elmélet *meg is született* a XIX. század második felében. Ezt az elméletet marxizmusnak nevezik. Senki se lehet szocialista, senki sem lehet forradalmi szociáldemokrata, aki erejéhez képest nem vesz részt ennek az elméletnek a kidolgozásában és alkalmazásában, napjainkban pedig abban a kíméletlen harcban, amely ennek az elméletnek Plehanov, Kautsky és társai által való eltorzítása ellen folyik."[6]

Lenin egész életében tevékenyen részt vett., ennek az elméletnek a kidolgozásában és alkalmazásában", a marxizmus eltorzítása ellen folyó „kíméletlen harcban". Ezt a munkát az osztályharc szerves részének tartotta, amely nélkül nem lehetséges a gyakorlati forradalmi munka sem. Valamilyen gyakorlat tapasztalatait is csak akkor általánosíthatjuk helyesen, ha tudományos világnézettel, tudományos elmélettel és módszerrel rendelkezünk. A marxista elmélet általános formában tükrözi a munkásmozgalom egész megelőző fejlődésének tapasztalatait, feltárja a társadalmi fejlődés törvényszerűségeit és éppen ezért megvilágítja a

[6] Lenin Művei, 21. kotet 359. old.

további fejlődés útját, segít megérteni az élet jelenségeit, mélyebben behatolni a felszín mögé, a dolgok, a jelenségek lényegébe. A munkásmozgalom forradalmi gyakorlata csak ilyen elmélet segítségével, mint tudatos forradalmi mozgalom bontakozhatott ki. Ezért az elméleti kérdések, a marxista elmélet, a szocialista ideológia védelme a burzsoá ideológia nyomásával szemben, az új kérdések elméleti kidolgozása mindig fontos szerepet játszanak az osztályharcban.

Lenin kimutatta, hogy még a legelvontabb elméleti kérdések is, ha a tényleges szükségletekből indulnak ki, reális összefüggésben vannak a gyakorlattal. Ismeretes például, hogy a sztolipini reakció éveiben Lenin milyen nagy figyelmet szentelt a marxizmus filozófiai kérdéseinek, a filozófiai idealizmus, elsősorban a machizmus bírálatának. Ebben az időben írta Lenin a „Materializmus és empiriokriticizmus" című művét. Az orosz mensevikek között akadtak olyan, magukat marxistának nevező „teoretikusok", akik ezt a munkát és általában a marxista filozófiai materializmus védelmet „badarságnak", teljesen haszontalannak, szükségtelen dolognak tartották, mint aminek nincs reális kapcsolata a „marxista társadalmi-politikai áramlattal", a szocializmusért folyó harccal. Lenin az ilyen „marxista teoretikusokat" kíméletlenul kigúnyolta: „Az a kérdés, hogy mi a filozófiai materializmus, miért tévesek, veszélyesek, reakciósak a materializmustól való elhajlások, s a róla folyó vita *mindenkor* „eleven, reális összefüggésben" volt a „marxista társadalmi és politikai áramlattal", — máskülönben az utóbbi nem volna sem marxista, sem társadalmi és politikai, sem áramlat. Csak a reformizmus vagy az anarchizmus korlátolt „reálpolitikusai" tagadhatják ennek az összefüggésnek a realitását."[7] Az orosz proletariátusnak különösen szüksége volt világnézetének tisztázására akkor, amikor az egész orosz reakció, s benne a liberális reakció is a vallásra „vetette magát". A bot, a korbács az orosz nép fékentartására már egymagában nem volt elegendő: a bot végül is összetört. A burzsoáziának a legújabb „eszmei bottal", „szellemi bottal" is fel kellett magát fegyvereznie. A machizmus, mint az idealizmus válfaja ezt a célt szolgálta, és ezért objektíve és szükségszerűen a reakció eszköze volt. A machizmus elleni filozófiai harc pedig a proletár osztályharc fontos része.

Lenin mindig tudatában volt annak, hogy a szocialista forradalomra nemcsak gyakorlatilag, hanem elméletileg is fel kell készülni. Nem véletlen, hogy az első világháború idején, amely, mint Lenin előre látta, szükségszerűen proletárforradalmak kirobbanásához vezetett, Lenin behatóan foglalkozott a marxista elmélet alapvető kérdéseivel. „Az imperializmus, mint a kapitalizmus

[7] Lenin Művei 17. kötet, 59—60. oldal.

legfelsőbb foka" című munkája szilárd elméleti alapul szolgált a munkásosztály forradalmi harca stratégiájának és taktikájának kidolgozásához. A „Filozófiai füzetek" tanúskodnak arról, milyen sokoldalú elméleti, filozófiai tanulmányokat végzett ebben az időben Lenin. A forradalomra való felkészüléshez tartoztak a filozófiai tanulmányok, a dialektika kérdéseinek beható tanulmányozása, és alkotó kidolgozása is. Lenin a Nagy Októberi Szocialista Forradalom után is ismételten visszatért a marxista dialektika problémáihoz, a marxista dialektika tanulmányozására és elsajátítására buzdította a fiatal kommunistákat. Többek között éppen egyik politikai vitairásában („Mégegyszer a szakszervezetekről") fogalmazta meg a marxista dialektika legfontosabb követelményeit. Ma sem szabad megfeledkeznünk arról a figyelmeztetésről, hogy a gyakorlatban, a politikában nem tudunk helyesen tájékozódni és helyesen dönteni, ha nem sajátítjuk el a marxista dialektikát és nem ennek segítségével elemezzük az eseményeket, a politikai élet jelenségeit.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom elméleti előkészítésében nagy jelentősége volt annak a munkának, melyet Lenin a marxista államelmélet megvédése és alkotó továbbfejlesztése érdekében végzett. Szinte szimbolikus az a tény, hogy az „Állam és forradalom" című művét Lenin 1917 nyarán, közvetlenül az Októberi Forradalom előestéjén fejezte be. A műhöz 1917 augusztusában írt előszóban kifejti Lenin a kérdés elméleti és gyakorlati jelentőségének összefüggését: „Az állam kérdése jelenleg különös jelentőségre tesz szert mind elméleti, mind gyakorlati-politikai szempontból... Lehetetlen harcolni a dolgozó tömegeknek általában a burzsoázia, és különösen az imperialista burzsoázia befolyása alól való felszabadításáért, ha nem harcolunk az „állammal" kapcsolatos opportunista előítéletek ellen... Az a kérdés, hogy milyen a proletariátus szocialista forradalmának viszonya az államhoz, nemcsak gyakorlati-politikai jelentőségre tesz szert, hanem a legaktuálisabb jelentőségre is, mert arról van itt szó, hogy megmagyarázzuk a tömegeknek, mit kell tenniök a legközelebbi jövőben, hogy felszabaduljanak a tőke igája alól."[8]

Az államnak a lenini munkában sokoldalúan kifejtett marxista—leninista elmélete ma is fontos ideológiai fegyver a munkásosztály kezében. Ez az elmélet segít bennünket egyreszt helyesen értékelni a *mai* tőkés állam politikáját, meghatározni a munkásosztály magatartását a tőkés állammal szemben, másrészt felismerni a szocialista állam szerepét a szocializmus építésében. Nem véletlen, hogy a burzsoázia ideológusai és velük együtt a jelenkori revizionisták elsősorban az állam marxista—

[8] Lenin muvei. 25. kotet. 411—412. old.

leninista elmélete ellen összpontosítják támadásaik tüzét. Figyelmeztető és tanulságos az is, hogy a mai revizionisták — például a jugoszláv párt revizionista programjában — lényegében ugyanazon a vonalon haladnak a marxista—leninista államelmélet revíziójában, amelyet azok a régi revizionisták képviseltek, akik ellen Lenin vette fel a harcot az „Állam és forradalom"-ban. A revizionisták alapvető módszerei az állam kérdésében, akárcsak egy fél évszázaddal ezelőtt: a tőkés állam idealizálása, osztálytartalmának eltussolása, a tőkés állam és a szocialista állam lényeges különbségének elmosása, a szocialista állam szerepének lebecsülése, a proletárdiktatúra szükségességének tagadása. Az elméleti munka, amelyet Lenin 1916—1917-ben végzett el az állam kérdésében, máig is megőrizte mind elméleti értékét, mind időszerűségét.

*

Az elmélet és a gyakorlat egysége ma is központi kérdése a marxista—leninista pártok munkájának. Ahogy azt Lenin egész tevékenysége bizonyítja, az igazi marxista elméleti munka és a forradalmi gyakorlat egymástól elválaszthatatlanok. Az elvont elméletieskedés és a szűk prakticizmus ezt a kettőt egyaránt elválasztja egymástól és így a lenini örökség legfontosabb részével, a marxizmus—leninizmus lényegével kerül szembe. Az elmélet és a gyakorlat egységének megbontása — akár az egyik, akár a másik oldalról történik — komoly veszedelmet rejt magában a munkásmozgalom, a szocializmus építése számára. Ez az egyik ismeretelméleti forrása a különböző „bal"- és jobboldali elhajlásoknak, a dogmatizmusnak és a revizionizmusnak.

Abban, hogy a Magyar Dolgozók Pártja munkájában a múltban olyan súlyos hibák jelentkeztek, nagy része volt többek között annak, hogy az elméleti és a gyakorlati munka között gyakran hiányzott a szükséges összhang. A magyar munkásosztály pártja vezetésével a felszabadulás után nagyszerű eredményeket ért el. Ezek az eredmények annak a gyümölcsei is voltak, hogy a magyar kommunisták évtizedeken keresztül a marxista—leninista elmélet segítségével tudományosan elemezték a magyar társadalom problémáit és erre az alapra építették a felszabadulás után a kommunista párt politikáját. A népi demokratikus forradalom győzelemre vitte hazánkban a proletariátus diktatúráját, létrejött a szocializmus építésének minden feltétele és megindult a szocializmus gyakorlati építése. Megkönnyítette ennek a munkának a vezetését, hogy pártunk támaszkodhatott a marxizmus—leninizmus alapelveire, amelyek tükrözik a szocializmus építésének általános törvényszerűségeit, támaszkodhatott a Szovjetunió tapasztalataira. Ez azonban önmagában nem volt elegendő. Szükség lett volna a népi demokratikus fejlődés

tapasztalatainak további elméleti általánosítására, a valóságos, konkrét helyzet marxista—leninista elemzésére. Enélkül a munka nélkül a marxista—leninista alapelvek sem adhattak eléggé konkrét útmutatást a gyakorlati munkához. Történtek ugyan komoly kísérletek a marxizmus—leninizmus elveinek konkrét alkalmazására is — enélkül a szocializmus építése elképzelhetetlen lett volna —, de ez a munka nem volt eléggé következetes. A régi pártvezetés például sem elméletileg, sem gyakorlatilag nem számolt eléggé fejlődésünknek azzal a sajátosságával, hogy nálunk az átmenet a proletárdiktatúrára viszonylag békés volt. Ez a sajátosság azonban meghatározta az osztályok magatartását és az osztályellenség taktikáját, az osztályharc új formáit és eszközeit tette szükségessé, amire tekintettel kellett volna lenni a proletárdiktatúra gyakorlásában. A konkrét elméleti elemzés azonban elmaradt és ez a proletárdiktatúra gyakorlati megvalósításának súlyos fogyatékosságaihoz vezetett.

Nem használtuk ki eléggé azokat az előnyös lehetőségeket sem, amelyek a proletárdiktatúra bázisának, a párt tömegkapcsolatainak megszilárdítása terén adódtak az átmenet jellegéből fakadóan, de nem számoltunk eléggé azokkal a különleges feladatokkal sem, amelyek abból származtak, hogy a burzsoázia befolyását sok területen még megőrizte, kádereinek egy részét átmentette a fordulat éve után is. Így a proletárdiktúra 1956 előtt nem volt eléggé határozott az osztályellenség ellenállásának elnyomásában, s ugyanakkor nem volt következetes a szocialista demokrácia megvalósításában. Az osztályharc kérdéseinek megítélésénél gyakran elvont sémákból indultak ki azoknak a tényezőknek a konkrét elemzése helyett, amelyek egy-egy időszakban meghatározzák az osztályharc tendenciáját. Így történt, hogy az osztályharc éle nem mindig az igazi osztályellenség ellen irányult. Hasonló volt a helyzet a szocialista iparosítás politikájában és a mezőgazdaság szocialista átszervezésének munkájában is, ahol nem számoltunk eléggé a hazai adottságokkal, nem építettük munkánkat a konkrét helyzet tudományos, marxista—leninista elemzésére.

A népi demokratikus fejlődés konkrét elméleti elemzésének hiánya károsan hatott mind az elméleti, mind pedig a gyakorlati munkára. Az elméleti munkában azt eredményezte, hogy ez a munka elsekélyesedett, elszakadt az élettől, a gyakorlattól, eluralkodott a dogmatizmus, elvont tételek üres ismételgetése. A dogmatizmus, mint mindig, béklyóba kötötte az önálló gondolkodást, elterelte a figyelmet a valóság tényeinek tanulmányozásától, elzárta az utat az új bátor keresése elől. A dogmatizmus veszélyeztetni kezdte mindazt a pozitív elméleti és gyakorlati munkát is, amit a párt az összes hibák ellenére elvégzett eb-

ben az időszakban, aminek eredménye a szocializmus építésében is megmutatkozott. Az elméleti munka pangása szükségszerűen szűk prakticizmussal párosult a gyakorlatban. Ez oda vezetett, hogy bár szavakban általában hangoztatták a marxizmus—leninizmus helyes alapelveit, a gyakorlat mégis gyakran eltért ezektől: sok fontos kérdésben — a munkás-paraszt szövetség, a párt és a tömegek kapcsolata, a demokratikus centralizmus stb. kérdéseiben — a gyakorlat szembekerült a marxizmus—leninizmusnak kipróbált és sokszorosan igazolt elméletével.

Az elméleti munka elmaradt a gyakorlati feladatok mögött a tekintetben is, hogy hosszú időn keresztul nem folyt megfelelő eszmei-ideológiai harc a fejlődést akadályozó hibás nézetek ellen. Ez összefüggött azzal, hogy az ideológiai munka általában elmaradt a fejlődés, a gyakorlat igényei mögött, hiszen hatékony eszmei harc a különböző antimarxista, nacionalista, revizionista nézetek ellen csak népi demokráciánk valóságos fejlődésének elmélyült marxista—leninista elméleti elemzésére épülhetett volna. A dogmatizmus és a szűk prakticizmus pozícióiból nem lehetett hatékony eszmei harcot folytatni, legyőzni az antimarxista elméleteket. Az MDP régi vezetése az eszmei harcot nagyobbrészt más eszközökkel helyettesítette, adminisztratív intézkedésekkel, hatalmi szóval „némította el" az ellenséges elméleteket. Ezek az adminisztratív lépések a legtöbb esetben azonban nem a nyílt eszmei harc, elvi viták végigvitelének — az antimarxista nézetek ideológiai leküzdésének — eredményei voltak. Így aztán a régi eszmék, a helytelen elméletek csak átmenetileg némultak el, de tovább éltek az emberek fejében, gondolkodásában. Ez volt a helyzet például a burzsoázia olyan széles körben ható ideológiai fegyverével is, mint a nacionalizmus. A nacionalizmus különféle válfajai — a nyílt irredentizmustól és a szovjetellenességtől kezdve a kulpolitikai „harmadik út", az „egységes nemzet" kifinomultabb nacionalizmusáig, a „népi" írók nacionalista nézetéig — tovább éltek és hatottak az emberek gondolkodására és az, hogy nem vettünk tudomást róluk, csak megnehezítette az ellenük folytatandó harcot. De ez volt a helyzet a revizionizmussal is. Pártunkban 1956-ban nem először jelentkezett a revizionizmus. Csak a felszabadulás utáni időszakot véve figyelembe, a revizionizmust kifejlett formában képviselte például Nagy Imre. Nagy Imre revizionista nézetei 1947—1949-ben egész népi demokráciánk gazdasági és politikai fejlődésének megítélése tekintetében a párt felfogásával, a marxizmus—leninizmus tanításaival ellentétes koncepciót alkottak. Olyan alapvető kérdésekben, mint a népi demokratikus hatalom jellege, a szocializmus építése városon és falun, képviselt Nagy Imre jobboldali, opportunista álláspontot. A hatalom jellegét illetően tagadta a proletariátus diktatúrájának lét-

jogosultságát a népi demokráciában. Ugyancsak tagadta az állami szektor szocialista jellegét és szembefordult a mezőgazdaság szocialista átszervezésével. Ezt a koncepciót védelmezte 1949-ben írt „ellaborátumában" is. A párt akkori vezetése azonban megelégedett Nagy Imre jobboldali nézeteinek a Központi Vezetőségen belüli elítélésével, és nem vitte a revizionizmus bírálatát a párt széles közvéleménye elé, beérte Nagy Imre formális önbírálatával, és nem vitte végig a revizionizmus elleni eszmei harcot. Hasonló volt a helyzet Lukács György esetében is. Bár itt a vita szélesebb nyilvánosság előtt folyt le, Lukács antimarxista nézeteinek bírálata sem volt eléggé következetes és a vita felemás befejezése lehetővé tette, hogy Lukács továbbra is megőrizze befolyását az ideológiai élet fontos területein.

A megfelelő eszmei harc hiánya különösen akkor éreztette káros hatását, amikor a hibák elszaporodtak és komoly nehézségek jelentkeztek a gyakorlatban. Ebben a helyzetben az átmenetileg „elnémított" antimarxista nézetek feléledtek, megerősödtek és kiindulópontul szolgáltak egy általános jobboldali támadáshoz a párt, a szocializmus, a népi hatalom ellen. Ekkor erősödött meg a revizionizmus és vált halálos veszedelemmé hazánkban mind a marxista—leninista elmélet, mind pedig a forradalmi gyakorlat számára.

Jelenleg is a revizionizmus az a fő veszély, mellyel szemben meg kell védenünk a lenini örökséget, a marxi—lenini elmélet és forradalmi gyakorlat egységét. A jelenkori revizionizmus egyik jellemző vonása, legalábbis a szocialista országokban, hogy rendszerint nem fordul nyíltan szembe a marxi—lenini elmélettel, hanem úgy lép fel, mint ennek az elméletnek az igazi képviselője. Szavakban ezek a revizionisták a leninizmus hívei, a „leninizmus nevében" hirdetik és terjesztik revizionista nézeteiket. Kezdetben ilyen jelszavakkal léptek fel a revizionisták Mágyarországon is 1956-ban. A „leninizmusra", a „XX. kongresszus szellemére" hivatkoztak lépten-nyomon, ez a hivatkozás azonban csak kalózlobogó volt, amellyel leplezni törekedtek revizionista, antileninista felfogásuk lényegét. A revizionista elméletet mindig a revizionisták gyakorlati állásfoglalása, opportunista, áruló gyakorlata leplezi le. A legtetszetősebben tálalt, a marxista—leninista frazeológia köntösébe öltöztetett revizionista nézetek is megmutatják igazi lényeguket, mihelyt gyakorlati megvalósulásukra kerul sor. Nagy Imrének és társainak a példája világosan megmutatta, hogy a revizionista elmélet a gyakorlatban a munkásosztály érdekeinek elárulásához vezet.

A revizionizmus ellen csak akkor harcolhatunk eredményesen, ha feltárjuk az összefüggést a revizionista elmélet és az opportunista, áruló gyakorlat között. Az elméleti revizionizmust is végső soron csak a gyakorlat szempontjából kiindulva ismer-

hetjük fel és különböztethetjük meg a marxista nézetektől. Mindenféle elméleti nézet igazi értékét az adja meg, hogy milyen gyakorlatot szolgál, milyen osztály érdekeit tükrözi, milyen osztály álláspontjáról vizsgálja a valóságot, elemzi a tényeket. A revizionisták szeretnek abban a szerepben tetszelegni, hogy ők az alkotó marxizmus képviselői a dogmatizmussal szemben, akik lépést tartanak a fejlődéssel, elvetik a megcsontosodott dogmákat és összhangba hozzák az elméletet az élettel, a tényekkel. A marxizmus természetesen sohasem állhat egy helyben, a marxizmus tanításai valóban nem dogmák, a marxisták ezért elméletüket állandóan fejlesztik, mindig alkotóan alkalmazzák. A marxizmus alkotó továbbfejlesztése azonban csak a marxizmus lényegéhez való hűség alapján, mindig a munkásosztály álláspontjából kiindulva, a munkásmozgalom érdekeit szolgálva lehetséges. A revizionizmus lényege pedig éppen az, hogy elméleti fejtegetéseiben a valóságban feladja a munkásosztály álláspontját. Eltér a munkásosztály igazi érdekeitől, az elmélet továbbfejlesztése címén a marxizmus lényegét veti el és beviszi a különböző polgári és kispolgári eszméket a munkásmozgalomba. Ezért tesszük fel mindig a revizionista elméletek leleplezésénél a lenini kérdést: „kinek használ?"

Kinek használtak Nagy Imre revizionista nézetei, kinek használtak a proletárdiktatúrával szemben a „tiszta demokráciát" dicsőítő eszmék, a párt vezető szerepének tagadása, a „nemzeti sajátosságok" szembeállítása a szocializmus építésének általános, közös törvényszerűségeivel, a proletár internacionalizmus ellen kijátszott „nemzeti kommunizmus", az ideológiai „békés együttélés" meghirdetése? Vajon véletlen volt-e, hogy az imperialista propaganda olyan buzgón támogatta és népszerűsítette ezeket a nézeteket? Az 1956-os ellenforradalom megmutatta, a gyakorlat leleplezte a revizionista nézetek igazi osztálytartalmát, ellenforradalmi lényegét. Kinek használnak ma a jugoszláv párt revizionista programjában rögzített nézetek, a szocialista tábor egységének megbontása, a burzsoá állam osztályjellegének és reakciós szerepének leplezése, a szocialista államok megrágalmazása? Ezekre a kérdésekre is elsősorban a gyakorlat adja meg a választ. Mit mutat például a jugoszláv gyakorlat? A tények azt bizonyítják, hogy a szocialista országokkal összehasonlítva, Jugoszlávia fejlődése minden tekintetben elmarad. Vajon mit ér a szocializmus építésének az az „elmélete", amellyel ilyen „eredményeket" érnek el, vajon kinek az érdekeit szolgálja ennek az „elméletnek" a népszerűsítése és terjesztése, szembeállítása a szocializmus valóságos eredményeivel a szocialista országokban? Mivel magyarázható az imperialisták nagy érdeklődése a „jugoszláv szocializmus" iránt? „Senki sem hiszi, hogy a világon két szocializmus létezik: az egyik az, amelyet feltétlenül gyűlöl a

világreakció, a másik pedig az, amelyet az imperialisták elfogadhatónak találnak, segítenek és támogatnak... Az Egyesült Államok monopolista körei — mondotta találóan Hruscsov elvtárs — semmiképpen sem gyanúsíthatók azzal, hogy érdekük a szocializmus megszilárdítása és a marxista—leninista elmélet továbbfejlesztése." A nemzetközi méretű osztályharc gyakorlata szétoszlat mindenféle legendát arról, hogy a revizionisták a marxizmus „alkotó továbbfejlesztői". A revizionisták — ahogy ezt a gyakorlat, a nemzetközi méretű osztályharc tényei bizonyítják — nem a „marxizmus alkotó továbbfejlesztői", hanem a burzsoá ideológia és politika szószólói a munkásmozgalmon belül.

A revizionizmus hazánkban az elmúlt évek során súlyos vereséget szervedett. Az 1956-os ellenforradalom és az ellene folytatott háre tapasztalatai a revizionista politika teljes gyakorlati csődjéről tanúskodnak. A revizionista gyakorlat leleplezte a revizionizmus igazi arcát, az osztályárulás politikáját. Ez a gyakorlati vereség arra kényszeríti a revizionistákat, hogy az új helyzetben megváltoztassák taktikájukat. Korábban, 1956-ban a revizionizmus egyidőben frontális támadást folytatott a forradalmi elmélet és a forradalmi gyakorlat ellen. A gyakorlatban elszenvedett kudarc után a revizionisták átmeneti visszavonulásra kényszerültek, s ma úgy akarják átmenteni a gyakorlat által megtépázott antimarxista nézeteiket, hogy megpróbálják élesen elválasztani egymástól az elméletet és a gyakorlatot, az „elméleti nézeteket" és a „gyakorlati politikai hibákat", tagadva szerves összefüggésüket. Sok revizionista azzal érvel: „valóban követtünk el hibákat 1956-ban, ezeket a hibákat beismerjük és ezzel térjünk is napirendre felettük (hiszen ki nem követett el akkor hibákat); elméleti nézeteinket ez azonban nem érinti, elméleti munkánkat tehát lényegében ott folytatjuk, ahol 1956-ban abbahagytuk". Nem nehéz felismerni ebben az érvelésben az átmeneti visszavonulás taktikáját, kísérletet a revizionizmus igazolására és megőrzésére legalább az elméletben. Erre a taktikára lehetőséget nyújt az is, hogy az elméleti fejtegetésekben a dolog természeténél fogva, a revizionizmus általában nem lépett fel olyan nyíltan, mint akkor, amikor a gyakorlati cselekvésre került a sor. Ez azonban nem változtat azon, hogy ezek az elméleti fejtegetések készítették elő az áruló gyakorlatot, s belőlük szükségszerűen következtek a revizionisták gyakorlati tettei. A revizionizmus elméleti hatásával egyenes arányban voltak 1956-ban az elkövetett „gyakorlati politikai hibák". Lenin arra tanít bennunket, hogy a gyakorlati hibák megszüntetéséhez fel kell számolni azok elméleti forrásait is. „Nem láthatunk tisztán egyetlen hibát, így egyetlen politikai hibát sem, ha nem kutatjuk ki, mi a hiba elméleti gyökere annál, aki ezt a hibát

meghatározott, általa tudatosan elfogadott tételekből kiindulva elköveti."[9]

Ennek a „visszavonulási" taktikának egy másik változata, az elméleti munka függetlenségének hirdetése a politikai gyakorlattól. — A gyakorlati politikával való kapcsolat — hangzik az érvelés ennek az álláspontnak az igazolására — óhatatlanul a tudományosság rovására megy, az adott politika prakticista kiszolgálásához kell hogy vezessen. Ezért az igazi tudományos elméleti munkának a gyakorlat szempontjai fölé kell emelkednie, a marxista filozófia, közgazdaságtudomány „fundamentális" problémáira kell összpontosítania figyelmét és nem szabad „lesüllyednie" a gyakorlati politikával kozvetlen kapcsolatban levő propaganda és agitáció színvonalára. — Az elméleti munka ilyen felfogása *először is:* ellentétben van a marxizmus—leninizmus lényegével és egész fejlődésével. Lenin egész élete és hatalmas elméleti tevékenysége bizonyítja, hogy a marxista elmélet tudományos fejlesztése csak a forradalmi gyakorlat talaján, a gyakorlattal való szoros kolcsönhatásban, a gyakorlat szempontjait „szolgálva" lehetséges. Nem képzelhető el másképp tudományos marxista—leninista elméleti munka sem. Természetesen a tudományos elméleti munka, a propaganda és az agitáció nem azonosak. Hiba lenne összekeverni őket. A koztuk levő különbség azonban nem az, hogy az egyik kozvetlen kapcsolatban van a gyakorlati politikával, a másik pedig nincs. A tudományos elméleti munka az általánosítás magas fokát igényli és feltételezi a társadalmi tudományok „fundamentális" kérdéseinek tisztázását, de ez is csak úgy lehet termékeny, ha a marxista társadalomtudományok szoros és közvetlen kapcsolatot tartanak az élettel, a gyakorlattal, a párt politikájával és gyakorlati munkájával. Az MSZMP művelődéspolitikai irányelvei világosan leszögezik a tudományos elméleti munka feladatait: „Különös jelentősége van hazankban a társadalomtudományi kutatómunkának. A kutatások terjedjenek ki a marxizmus—leninizmus általános kérdéseire, tárják fel társadalmi fejlődésunk sajátos problémáit, ellentmondásait, s a konkrét magyar viszonyokból kiinduló elemzések és általánosítások révén járuljanak hozzá a marxista—leninista társadalomtudomány fejlődéséhez, egész ideológiai-politikai nevelőmunkánk, propagandánk és agitációnk tudományos megalapozásához". *Másodszor:* sokaknál nagyon is kilátszik a „tudományosság" és a politika szembeállításának jelszava mögül a revizionista lóláb. A „tudományosság" és a politika szembeállítása mindenképpen helytelen, akkor is, ha ennek a felfogásnak a képviselői szubjektíve kovetik a párt politikáját. Azoknak egy része azonban, akik ma a tudományosság jelszavá-

[9] Lenin művei. 32. kötet. 83. old.

val az elméleti munkát el akarják választani a párt gyakorlati munkájától, nem általában ellensége az elmélet és a gyakorlat szorosabb kapcsolatának. Rendszerint ugyanezek a személyek néhány évvel ezelőtt készek voltak elméleteket „gyártani" a gyakorlat szempontjait szolgálva. Csakhogy ekkor revizionista gyakorlatról volt szó. A mai óvatosság és apolitikusság, a gyakorlat szempontjaitól való húzódozás mögött pedig ezeknél a személyeknél rendszerint a párt jelenlegi politikájával való burkolt szembenállás bújik meg. Ez is arra figyelmeztet bennünket, hogy a revizionizmus elleni harc ma sem vesztette el időszerűségét. Fel kell számolni a revizionizmus legmélyebben elágazó elméleti gyökereit is. Ez pedig csak az alkotó marxista—leninista elméleti munka, a következetes idológiai harc és a forradalmi gyakorlat sikereinek együttes eredménye lehet.

*

Az elmúlt évtizedekben a marxista—leninista elmélet és az általa megvilágított forradalmi gyakorlat világszerte hatalmas sikereket ért el. Ennek fényében nevetségesek a burzsoá propaganda híresztelései a marxizmus—leninizmus állítólagos válságáról, elmaradásáról az élet fejlődése mögött. Még különösebb, hogy nemcsak a hivatalos burzsoá propaganda foglalkozik ilyen híresztelések terjesztésével, hanem egyes, magukat marxistáknak nevező „teoretikusok" is beállltak azok sorába, akik a marxista—leninista elmélet lemaradásáról, válságáról fecsegnek. A jugoszláv revizionisták programjukban nem átalják azt állítani, hogy a „marxista gondolat a legutóbbi évtizedekben elmaradt a modern társadalom fejlődésétől", s hogy ennek következtében „sok üres hely támadt a mai társadalmi problémák tudományos, marxista megvilágításában, különösképpen pedig a kapitalizmusból a szocializmusba való átmeneti időszak törvényszerűségének és ellentmondásainak megvilágításában. Mindezeknek a vádaknak az értelme és célja világos: diszkreditálni a marxista—leninista elméletet, hogy az úgynevezett „üres helyeket" elfoglalhassák a revizionista elméletek, hogy a revizionizmust úgy tuntethessék fel, mint ami nem marad el a „modern társadalom fejlődésétől", mint ami egyedul alkalmas a mai társadalmi problémák tudományos megvilágítására. Ebben a törekvésben attól sem riadnak vissza, hogy vádaskodásaik során a legmerészebb módon szembehelyezkednek a tényekkel. Ki tudná például józan ésszel tagadni, hogy éppen az utóbbi évtizedekben, amikor a revizionisták szerint állítólag „elmaradt a marxista gondolkodás fejlődése" az egész nemzetközi munkásmozgalom és a szocializmus építése szédületes fejlődésen ment keresztul. Először az emberiség történelmében felépült a Szovjet-

unióban a szocializmus és napirendre került a kommunizmus gyakorlati megvalósítása, a szocializmus továbbá kilépett egy ország határai közül és világrendszerré vált, Európa és Ázsia sok országában a kommunista pártok vezetésével sikeresen építik a szocializmust, megnőtt a kommunista pártok befolyása több tőkés országban is, fellendült és soha nem látott méreteket ölt az elnyomott gyarmati népek felszabadító mozgalma. El lehet választani ezeket a gyakorlati sikereket a marxista gondolat fejlődésétől? Nyilvánvaló, hogy nem. Ha a marxista gondolat valóban elmaradt volna a „modern társadalom fejlődésétől", akkor nem tudott volna és nem tudna választ adni a „modern társadalom" égető problémáira és nem vezethetné olyan nagyszerű gyakorlati eredményekre a kommunista pártokat a marxista gondolat gyakorlati megvalósításában. Nehéz lenne tagadni, hogy a kommunista pártok, a nemzetközi munkásmozgalom, a szocializmus minden gyakorlati sikere fényesen igazolja a marxista—leninista elmélet erejét és életrevalóságát. Van-e más, jobb mértéke valamilyen elmélet helyességének, életképességének?

De, ha nem a gyakorlati eredmények, hanem az elméleti általánosítás oldaláról nézzük a marxizmus—leninizmus fejlődését, akkor is azt kell megállapítanunk, hogy a szóbanforgó időszakban sok újat adott a marxista—leninista elmélet. Természetesen ez az új nem elvont logikai spekulációk eredménye, hanem olyan új, ami a nemzetközi munkásmozgalom gyakorlati tapasztalataiból, a szocializmus gyakorlatából nőtt ki. A nemzetközi munkásmozgalom és a szocialista építés minden gyakorlati lépése ilyen értelemben egyben elméleti lépés is a marxista—leninista elmélet továbbfejlesztésének útján.

Egy rövid cikk keretében mégcsak felsorolni is nehéz azokat a kérdéseket, amelyeknek új megvilágítását adta az elmúlt években a marxista—leninista gondolat. Nézzük csak a Szovjetunió Kommunista Pártjának két legutóbbi kongresszusát. Az SZKP XX. kongresszusa magas elméleti színvonalon összegezte a nemzetközi kommunista mozgalomnak az utóbbi időszakban elért eredményeit, de nemcsak az eredményeket összegezte, hanem következetesen bírálta az elméleti és a gyakorlati munkát akadályozó dogmatizmust is, a személyi kultusz káros következményeit. Ezzel hatalmas lendületet adott a marxista—leninista elmélet további fejlődésének. Ismeretes, hogy maga a XX. kongresszus milyen alkotó módon nyúlt hozzá sok fontos kérdéshez, többek között a szocializmushoz vezető út formáinak problémájához, egy új világháború elhárításának lehetőségéhez és hozzájárult ezekben a kérdésekben a marxista—leninista elmélet alkotó továbbfejlesztéséhez. A XX. és a XXI. kongresszus között az SZKP számos olyan intézkedést valósított meg, amelynek nemcsak gyakorlati jelentősége van, hanem elméletileg is újat

adott. Ilyen lépés például az ipar és az építkezés igazgatásának átszervezése, a kolhozrendszer továbbfejlesztése, a gép- és traktorállomások átszervezése stb. „Első pillantásra mindezek a kérdések — mondotta Hruscsov elvtárs — gyökeresen gyakorlati kérdések, pedig ugyanakkor elméleti problémák is. Ugyanannak az egésznek két oldala nyilvánul meg. az elmélet és a gyakorlat. Az ipar, a mezőgazdaság és a kultúra fejlesztésében aratott sikereinkkel szemléletesen igazoljuk elméletünk előnyeit, a marxista—leninista elmélet erejét és életrevalóságát, amelyeknek alapján szocialista társadalmunk felépul. Amikor ezt az elméletet a gyakorlatban alkalmazzuk, a szocialista gazdaságot fejlesztjük, a jövő útjait rakjuk le, akkor igazoljuk és tovább fejlesztjük a forradalmi elméletet, és ezt milliók tapasztalatával gazdagítjuk." Az SZKP XXI. kongresszusa elméletileg új eredményekre jutott olyan fontos kérdésekben, mint a szocializmus végleges győzelmének kérdése a Szovjetunióban, a kommunizmusba való átmenet egyes problémái, a szovjet állam funkcióinak fejlődése és az állam elhalásának kérdése, a szocialista tulajdon két formájának egymáshoz való közeledése és egybeolvadása.

A Szovjetunió Kommunista Pártja mellett előrevitték a marxista—leninista gondolkodás fejlődését más kommunista pártok is. Kína Kommunista Pártja sok gyakorlati tapasztalatot szerzett és dolgozott fel elméletileg a szocializmus építésének sajátos formáit illetően egy volt félgyarmati országban. Értékes következtetésekre jutott Kína Kommunista Pártja a népen belüli ellentmondások sajátosságainak és megoldásuk módjának tanulmányozásában. Valamennyi szocializmust építő országban alkotó módon valósítják meg az ipar és a mezőgazdaság szocialista átalakítását, létrejöttek a szocialista építés sajátságos formái, kialakultak a szocializmusért vívott harcban a dolgozó tömegek egyesítésének olyan formái, mint a marxista—leninista pártok vezette Hazafias, illetve Nemzeti Arcvonal, vagy a Hazafias Népfront. Világos, hogy mindez gazdagította a marxista—leninista gondolkodást.

Szerénytelenség nélkül elmondhatjuk, hogy hozzájárultak ehhez a magyar népi demokrácia tapasztalatai is. Népi demokráciánk sorsának alakulása negatív és pozitív formában igazolta a marxizmus—leninizmus alapelveinek helyességét, a szocializmus építésére vonatkozó általános törvényszerűségek érvényességét minden országban. Az élet vérrel pecsételte meg a proletárdiktatúra jelentőségéről, a párt vezető szerepéről, a proletárinternacionalizmus erejéről való marxista—leninista tanítások helyességét. A revizionisták például „módosították" az osztályharcról szóló marxista—leninista tanításokat és különféle módon elvetették a proletárdiktatúra szükségességét. A Magyar Szocialista Munkáspárt saját tapasztalataink — az ellenforradalmi fel-

kelés és az ellene folytatott harc — elemzésén keresztül állította helyre és védelmezte meg a marxi—lenini tanítást. A konkrét tapasztalatokra támaszkodva bizonyította be, hogy az osztályellenség elnyomása, a proletárdiktatúra szilárdsága a szocializmus építésének döntő feltétele. Erre az elméleti felismerésre támaszkodva a párt és a forradalmi munkás-paraszt kormány az ellenforradalmi felkelés leverése után a legelső feladatának a hatalom megszilárdítását tekintette és ennek rendelt alá minden más problémát.

A revizionizmus támadásai a proletárdiktatúra tagadása mellett a párt vezető szerepe ellen irányultak. A többpártrendszer helyreállítása, az ellenforradalmi munkástanácsok létrehozása gyakorlati megnyilvánulásai voltak a párt elleni támadásoknak. Még az ellenforradalom után is tapasztalható volt zavar ebben a kérdésben. A hazai és a nemzetközi revizionizmus természetesen mesterségesen táplálta ezt a zavart; mindent elkövetett, hogy megakadályozza a párt újjászervezését és megerősödését. A magyar kommunisták azonban nem hagyták magukat eltéríteni a lenini elvektől. Nemcsak megvédték a párt vezető szerepéről szóló lenini tanítást, hanem erősebb pártot szerveztek, mint amilyen az ellenforradalom előtt volt, és minden területen biztosították a párt vezető szerepét. Nem kisebb jelentőségű volt a proletárinternacionalizmus elvének megvédése az áruló „nemzeti kommunizmussal" szemben. Éppen az ellenforradalommal vívott harc tanított meg bennünket egyszer és mindenkorra a proletárinternacionalizmus erejének és jelentőségének helyes értékelésére.

Az ellenforradalommal vívott kemény harc az eddiginél még mélyebben megmutatta az osztályharc törvényszerűségeit az átmeneti korszakban, felhívta a figyelmet a proletárdiktatúra megvalósításának néhány sajátos vonására. Elméleti jelentősége van annak is, hogy népi demokratikus rendünk bebizonyította életerejét azzal, hogy az ország rövid idő alatt begyógyította az ellenforradalmi felkeléssel ütött súlyos sebeket, a szocialista építés gyorsan a rendes kerékvágásba került és ma gyorsabban halad előre, mint bármikor. Azt bizonyítja ez, hogy népi demokratikus rendszerünk életerős rendszer, élvezi a széles tömegek bizalmát és támogatását.

Amikor a revizionizmus rágalmaival szembeállítjuk a szocializmus gyakorlati sikereit és a marxi—lenini gondolkodás fejlődését, nem az önelégültség vezérel bennünket és egy percre sem feledkezünk meg arról, hogy még sokat kell tennünk a forradalmi gyakorlat és a forradalmi elmélet egységének Lenin szellemében történő megvalósítása érdekében.

Pártunknak az ellenforradalom leverése után elért sikerei nem utolsó sorban abban lelik magyarázatukat, hogy pártunk

munkája egyre következetesebben a forradalmi elmélet és a forradalmi gyakorlat egységének megvalósítására épült. Az ellenforradalom gyakorlati kártevéseinek felszámolásához mindenekelőtt elvi tisztánlátást kellett teremteni, a párt politikáját határozottan a marxizmus—leninizmus elveire kellett helyezni, vissza kellett verni a revizionizmus antimarxista támadásait és le kellett számolni a dogmatikus torzításokkal. A pártnak egyrészt meg kellett védenie a marxizmus—leninizmus elveit, másrészt konkrétan kellett azokat alkalmaznia a saját gyakorlatára. Ehhez marxista—leninista módon elemezte az ellenforradalom okait, az ellenforradalmi események jellegét, az ellenforradalom leverése után előállott helyzetet, a konszolidáció útját, a legfontosabb feladatokat. Ez az elméleti elemzés — amely a párt különböző határozataiban fejeződött ki — volt a feltétele és kiindulópontja a párt egész gyakorlati forradalmi munkájának. Ez biztosította a cselekvéshez szükséges egységet és következetességet. És, hogy a gyakorlatban gyorsan haladtunk előre, ez elsősorban a párt politikájának marxista—leninista elvi megalapozásán múlott.

A párt politikája és gyakorlati munkája elvileg, ideológiailag szilárdan megalapozott és ezektől az elvi alapoktól nem engedi magát eltéríteni sem jobbra, sem balra. A gyakorlat, a fejlődés azonban mindig újabb és újabb feladatokat ad az elméleti munkának. A gyakorlati fejlődés során felmerülő kérdések sokoldalú elemzésére, az új kérdések elvi tisztázására van szükség. Ezek megoldása nélkül a gyakorlatban elkerülhetetlenül felüti a fejét prakticizmus, ami előbb-utóbb súlyos károkat okozna a szocializmus építésének. Ezért az MSZMP nagy súlyt helyez arra, hogy az elméleti munka lépést tartson a gyakorlattal és választ adjon a gyakorlat kérdéseire.

A feladatok, amelyek előttünk állnak mind a gyakorlat, mind az elmélet terén hatalmasak. Megoldásukhoz erőt ad a lenini életmű öröksége, a lenini elmélet útmutatásai és a lenini forradalmi gyakorlat példája. Lenin születésének 89. évfordulóján is azért nyúlunk vissza a lenini életmű tanúlságaihoz, hogy megtanuljunk lenini módon, kommunista módon dolgozni: a revizionizmussal szemben rendíthetetlenül kitartani a marxizmus—leninizmus elvei mellett, a dogmatizmussal és a konzervatizmussal szemben kifejleszteni az önálló marxista gondolkodást, állandóan tanulmányozni a valóság tényeit, bátran keresni az újat. Az egyik legfontosabb tanulság, amit Lenin életéből a mi nemzedékünk levonhat és le is kell vonnia: a forradalmi elméletet és a forradalmi gyakorlatot mindig össze kell kapcsolni, csak az elmélet és a gyakorlat együttes alkotó fejlesztése viheti győzelemre a munkásosztály ügyét — a kommunizmust.

Termelőszövetkezeti mozgalmunk újabb fejlődése

Írta KESERŰ JÁNOS

Hazánkban a termelőszövetkezeti mozgalom az elmúlt három hónap alatt jelentős mértékben fejlődött. Az ország egyes vidékein egész falvak, járások dolgozó parasztsága tért át a termelőszövetkezeti gazdálkodás útjára, de más vidékeken is nagy számmal léptek be a meglevő termelőszovetkezetekbe, vagy alakítottak újakat. Ez a fejlődés annál orvendetesebb, mert termelőszovetkezeti mozgalmunk egeszen a legutóbbi időkig nem tudta teljesen kiheverni az ellenforradalom okozta megrázkódtatást, most pedig az ellenforradalom előtti időszakot is meghaladó eredményeket értunk el. A számok tukrében ez a kovetkezőképpen jut kifejezésre:

Időpont	Mezogazdasagi termeloszovetkezet es termeloszovetkezeti csoport				A szocialista szektor szantoteruletenek %-os aranya az orszag osszes szantóteruletebol
	Családok szama	Tagok szama	Összes foldterulet kh	Szantófold kh	
1952 XII 31[1]	282 847	369 203	2,608 000	2,173 900	39,3
1956. XII 31	97 897	119 315	1,038 200	797 200	23,6
1958. XII. 31	143 229	168 920	1,664 700	1,261 000	29,4
1959 III 31	439 312	523 283	4,060 280	3,240 862	49,1

Jogosan állapította meg erről a fejlődésről Kádár János elvtárs a Népszabadság április 4-i számában kozolt nyilatkozatában, hogy: „A termelőszovetkezeti mozgalomnak az elmúlt három hónap alatt bekovetkezett nagyarányú előretorése, *a népi hatalom*

[1] Az ellenforradalom előtt a szocialista szektor kiterjedése 1952-ben volt — az evvégi adatokat figyelembevéve — a legmagasabb.

megvédése és megszilárdítása mellett, az utóbbi évek legnagyobb jelentőségű és legfontosabb társadalmi eseménye hazánkban".

Érthető ezért, hogy a társadalom úgyszólván minden rétegének érdeklődése a falun végbemenő folyamat, a mezőgazdaság szocialista átalakításának kérdései felé fordult.

I.

A termelőszövetkezeti mozgalom meggyorsult fejlődésének okai

A termelőszövetkezeti mozgalom nagyarányú fejlődését több kedvező feltétel együttes hatása tette lehetővé. Ezek mindegyikének számbavétele és elemzése nem célja e tanulmánynak, csak néhány fontosabb okra kíván rámutatni.

Miként a szocializmus építése során elért minden eredményünknek, *a termelőszövetkezeti mozgalom ezévi fejlődésének is a párt és kormány helyes politikája és a dolgozó tömegeknek e politikát támogató magatartása, cselekvése képezte és képezi az alapját.* Dolgozó parasztságunk az ellenforradalom óta eltelt két és fél év alatt meggyőződhetett — és meg is győződött — arról, hogy a párt politikája az ő javát szolgálja, s a feléje gyakorolt bizalomra maga is bizalommal válaszolt. Ez jelentkezett már a múlt év őszén megtartott választások eredményeiben, a mezőgazdasági termelés terén elért számtalan sikerben, s most a termelőszövetkezeti mozgalom fejlődésében is. Ezért van az, hogy aki a termelőszövetkezeti mozgalom mostani fejlődésének okait csak a három hónap eseményeiben keresi, nem tud azokra kielégítő feleletet adni.

Az elmúlt két és fél év politikájának alapvető jellemvonása volt a következetes marxista—leninista vonalvezetés, amely sikeresen küzdötte le az ellenforradalom során felszínre került burzsoá nézeteket, támadásokat, de a jobb- és baloldali törekvéseket is. A Központi Bizottság elvileg és politikailag szilárd állásfoglalása eredményezte ezen időszak alatt a helyes párt- és kormányhatározatokat.

A termelőszövetkezeti mozgalom mostani eredményei is igazolják, hogy helyes volt 1956. november 4-e után az MSZMP és a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány mezőgazdasági politikája, amely a fő feladat, a munkáshatalom megvédése és megszilárdítása érdekében olyan nagy horderejű intézkedéseket hozott, mint például a kötelező állami beszolgáltatás eltörlése, a földkérdésnek a mezőgazdaság szocialista szektora és egyéni parasztság érdekeinek egyaránt megfelelő megoldása stb. A dolgozó parasztok rendkívül nagyrabecsülik azt, hogy a párt mindvégig őszintén, nyíltan beszélt és beszél nekik (például a

múlt év őszén a választások idején is a termelőszövetkezetekről). Mindezek és még számos hasonló példa bizonyítja, hogy a párt következetes, őszinte marxista—leninista vonalvezetése azt eredményezte, hogy a dolgozó paraszti tömegekben nagyfokú bizalom alakult ki a párt és kormány politikája iránt.

Termelőszövetkezeti mozgalmunk idei fejlődésének fontos feltétele, hogy az ellenforradalom óta folytatott politika eredményeként az állami gazdaságok és termelőszövetkezetek rendkívül sokat erősödtek politikai, gazdasági, szervezeti vonatkozásban egyaránt. Ilymódon tömegesen szolgáltatták az egyéni parasztok számára a szocialista mezőgazdasági nagyüzemek fölényének kézzelfogható példáit. A termelőszövetkezetek 1 kh-ra jutó állóvagyona például az 1955. évi 2700 Ft-ról 1958 végéig 3400 Ft fole emelkedett. A termelőszövetkezetek és állami gazdaságok termésátlagai ezen idő alatt csaknem minden fontosabb növénynél meghaladták az egyéni gazdaságok termésátlagait. A kalászosok termésátlagai pl. a termelőszövetkezetekben az elmúlt 2 év során mintegy 25 százalékkal voltak magasabbak az egyéninél. Jelentősen fejlődött állatállományuk és tobb állattenyésztési ágban az egyéni gazdaságokat meghaladó állati termékhozamokat értek el. (Pl. az 1 tehénre jutó tejhozam 1958-ban az egyéni gazdaságokban 2060 l volt, a termelőszövetkezetekben pedig 2380 l.) Szövetkezeteink nagyobb mértékben alkalmazták a gépeket, a műtrágyát, az öntözést és más fejlett módszereket a termelésben, mint az ellenforradalom előtt. Mindezek eredményeként a termelőszövetkezeti mozgalom hazai fejlődése során első ízben 1957-ben, a termelőszövetkezeti parasztok átlagos jövedelme meghaladta az egyéni parasztok átlagos jövedelmét. Sokat javult a korábbi évekhez képest a termelőszövetkezetekben a munkafegyelem, a vezetés is, s az egyéni parasztok egyre rendezettebb, kialakultabb vonzó nagyüzemi gazdaságokat látnak maguk előtt. Jellemző erre, hogy a két és fél év alatt az addig gyenge termelőszövetkezetek egész sora küzdötte fel magát a jobb termelőszövetkezetek közé, és az addig közepes termelőszövetkezetek közül egész sor jó, példamutató szövetkezetté vált. Növelte termelőszövetkezeteink vonzó hatását az is, hogy bevezettük az idős szövetkezeti parasztok nyugdíjrendszerét és ez év januártól kezdve a bevitt földek után a földjáradék kötelező fizetését.

A szilárd népi hatalom, a meglevő szocialista mezőgazdasági nagyüzemek kibontakozó fölénye, s a párt következetes marxista—leninista politikája alapján egyre erősebb munkás-paraszt szövetség, — ezek az elmult két és félév politikájának olyan jelentős eredményei, amelyeknek döntő szerepük volt a termelőszövetkezeti mozgalom ez év elején bekövetkezett nagyarányú fejlődésében.

Fontos oka a termelőszövetkezeti mozgalom fejlődésében bekövetkezett eredményeknek a dolgozó parasztság életkörülményeiben, felfogásában, gondolkodásmódjában a felszabadulás óta, de különösen a falu szocialista átalakításának megkezdése óta bekövetkezett változás, fejlődés is. Ez az időszak nem mult el nyomtalanul dolgozó parasztságunk felett. Megszűnt a falun a feudális és kapitalista nagybirtok és sok százezer dolgozó paraszt földet kapott. Bevonult a mezőgazdasági termelésbe a gép, amely az állami gazdaságok és termelőszövetkezetek földjén, de egyéni parasztí földeken is a jobb élet, a magasabbszintű termelés lehetőségeit és tényeit hirdette. Új termelési forma alakult ki falun, a szocialista mezőgazdasági nagyüzem, s megkezdődött az új parasztság, a szocialista parasztosztály kialakulása. A dolgozó parasztot az államhatalom részese lett, s a tanácsokban és más szervekben lehetősége nyílt az állami ügyekbe való közvetlen beleszólásra. A film, a rádió, a villany, a könyvtár stb terjedésével, továbbá az iskolák kapuinak a dolgozók előtt való kitárásával alapvető kulturális változások mentek végbe a falun is. Mindezek — és még számos más tény — új körülményeket teremtettek, amelyek dolgozó parasztságunk felfogását, gondolkodását is formálták, alakították. Megismerte például a szövetkezeti nagyüzemeket és azokban nem csupán a kezdeti nehézségeket, hanem a fejlődést, az eredményeket, a neki tetszőt is meglátta. A jól megmunkált nagyüzemi táblák, a szakszerűen gondozott vetések, a közös istállókban álló törzskönyvezett, magas termelékenységű állatok, a termelőszövetkezeti tagok épülő házsorai stb. sokszor csaltak ki az egyénileg dolgozó parasztokból az elismerés hangját. A tények, a meglevő szövetkezetek példája, a párt, állami és egyéb szervek tíz éve folyó állandó felvilágosító munkája eredményeként egyre inkább megváltozott dolgozó parasztságunk véleménye a termelőszövetkezetekről. Hasonló a helyzet a mezőgazdasági gépek tekintetében is. Kezdetben erősen idegenkedett tőluk. Ez a vélemény fokozatosan megváltozott, s ma már alig van dolgozó paraszt, aki például a traktorszántás fölényét a lóval, ökörrel, tehénnel végzett szántással szemben kétségbevonná. Módja volt összehasonlítást tenni a horthy-rendszer parasztí élete és a népi demokrácia között, s ezt az összehasonlítást 1956. őszén az ellenforradalom során meg is tette, amikor döntő tömegében a népi demokrácia mellé állt.

Természetesen mindezek a körülmények nem formálták át, nem tették szocialistává dolgozó parasztságunkat, de azt eredményezték, hogy közelebb került a szocializmushoz, a termelőszövetkezet elfogadásához. Ez még akkor is áll, ha e hatást a korábbi évek során hol revizionizmus, hol szektás hibák, hol az ellenforradalmi támadás rontották. Az idei jelentős termelőszövetkezeti

fejlődés okainál tehát erre a körülményre — *a népi demokrácia egész időszakának a dolgozó parasztságra gyakorolt kedvező hatására* — feltétlenül gondolni kell.

Rendkívül jelentős szerepe van az elért eredményekben a nemzetközi helyzet kedvező hatásának is. Dolgozó parasztságunknak a közelmúltból, az ellenforradalom idejéből közvetlen tapasztalatai vannak a kapitalista és szocialista táborról. Látták megjelenni a nyugatról hazatért, vagy itthon megbújt volt földesurakat, szolgabírókat, csendőröket, s hallották a régi hangokat, amelynek során fenyegető lehetőségként merült fel előttük a múlt. Ugyanakkor látták az egyszerű kommunistákat, termelőszövetkezeti parasztokat, közülük való vezetőket, akik bátran, harcosan fordultak szembe az ellenforradalmi áradattal és módjuk volt ismét megismerni az önzetlen, baráti, proletárszolidaritást. Dolgozó parasztságunk döntő többsége már 1956. előtt megértette, de akkor még inkább megbizonyosodott arról, hogy Magyarországon a hatalom visszavonhatatlanul és örökre a dolgozó nép kezébe került. Ennek a felismeresnek a mostani, termelőszövetkezet melletti döntésben kétségtelenül jelentős szerepe van.

A béke megvédéséért eredményesen folytatott harc, a háborús provokátorok sorozatos vereségei, a Szovjetunió és a népi demokratikus országok tudományos, gazdasági, kulturális és egyéb sikerei szintén kedvezően hatnak dolgozó parasztságunk állásfoglalására. Különösen fontos e tekintetben az, hogy nemzetközi téren példákat lát maga előtt: a Szovjetunió után Kína, Bulgária, Csehszlovákia, Albánia, s más baráti országok dolgozó parasztságának többsége már a termelőszövetkezeti gazdálkodás útjára lépett. Ugyanakkor nemcsak ezt az utat látja maga előtt, hanem a perspektívát is, a szocializmusból a kommunizmusba való átmenetet megkezdett Szovjetunió példáján keresztül.

Mindezek együttvéve — *tehát a nemzetközi helyzet kedvező hatása* — megkönnyítik dolgozó parasztságunk számára az elhatározást, elősegítik a termelőszövetkezet melletti döntését.

A termelőszövetkezeti mozgalom fejlődésének meggyorsulását nagymértékben elősegítette *a Központi Bizottság 1958. decemberében hozott nagyjelentőségű határozata.* A Központi Bizottság mélyrehatóan elemezte akkor a falusi helyzetet és megállapította, hogy a munkás-paraszt szövetség erősödése, a párt politikája iránt kialakult széleskörű bizalom, a meglevő termelőszövetkezetek jelentős fejlődése és más tényezők alapján meg van a lehetőség arra, hogy a termelőszövetkezeti mozgalom már 1959-ben az eddiginél gyorsabban fejlődjék. Foglalkozott azzal is, hogy a dolgozó parasztság a termelőszövetkezeti kérdésekben érzelmileg előbb tart, kedvezőbben vélekedik a termelőszövetkezetekről, mint ahogy azt a mozgalom számszerű helyzete akkor kifejezte.

Feltárta és elvetette a különböző helytelen nézeteket, amelyek nehezítették az előrehaladást és kimunkálta részletesen a mezőgazdaság szocialista átalakításának tennivalóit. Hangsúlyozta, hogy a mezőgazdaság szocialista átalakításában nagyobbarányu fejlődést csak akkor lehet elérni, ha az az egész társadalom feladatává lesz. Az elért eredmények fontos oka, hogy ezt a célkitűzést lényegében — tíz év óta első ízben — sikerült megvalósítani. Magukévá tették ezt mindenekelőtt a kommunisták, akik segítségével sikerült az ügy mellé állítani az ipari munkásokat, a már meglevő termelőszövetkezetek parasztságát, a falusi értelmiség legjobbjait, a tanácsok, a Hazafias Népfrontbizottságok, a KISZ, a Nőtanács és egyéb szervek vezetőit, aktivistáit. Sikerült azonban a legtöbb helyen a községek legtekintélyesebb, eddig egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztjait is belépésük után a többi dolgozó paraszt megnyeréséért harcba indítani. Ily módon a termelőszövetkezeti mozgalom fejlesztése az ország nagyobb részén valóban társadalmi üggyé vált, s abban a legfontosabb dolgozó rétegek egyaránt részt vettek.

A termelőszövetkezeti mozgalom nagyarányú fejlődésének természetesen számos egyéb oka is van. Ezek tanulmányozása és elemzése párt- és állami szerveink, tudományos munkásaink fontos feladata, amellyel a hazai és nemzetközi tapasztalatokat nagymértékben gazdagítani lehet.

II.

Az idei termelőszövetkezeti fejlődés fontosabb sajátosságai.

A termelőszövetkezeti mozgalom ez évi fejlődése több olyan új vonást, sajátosságot mutat, amelyek eltérőek a korábbi évek termelőszövetkezeti mozgalmának fejlődésétől. Korai lenne még ezekből a jelenségekből túlságosan messzemenő következtetéseket levonni, de bizonyos szerény következtetések máris leszűrhetők.

Az egyik ilyen új vonása a mostani termelőszövetkezeti fejlődésnek az, hogy *egész sor helyen a községek dolgozó parasztságának túlnyomó többsége egyidejűleg lépett a termelőszövetkezeti gazdálkodás útjára.* Szövetkezeti falvak alakultak ki, sok helyen úgy, hogy az egész falu paraszti lakossága egy szövetkezetbe lépett. Míg 1958 decemberében az országban csak 50 szövetkezeti község volt, most március 31-én 1359 szövetkezeti községet tartottunk nyilván. Ez az ország összes községeinek, városainak 42 százaléka. A termelőszövetkezeti mozgalom fejlődésének ez az új, örvendetes vonása eltér a korábbi évek szövetkezeti mozgalmának fejlődésétől, amikor a jellemző az volt, hogy az egyes kozsé-

geken belül a dolgozó parasztok kisebb csoportjai — döntően volt agrárproletárok, szegényparasztok — alakítottak kisebb szövetkezeteket. A községek egész parasztságának, vagy túlnyomó részüknek egyidejű elhatározása a szövetkezeti út mellett számos nehézséget, problémát megold. Nem kell pl. ezekben a községekben részleges tagosítást végrehajtani, amely — bármilyen jól szervezzék is meg annak végrehajtását — szinte elkerülhetetlenül sérelmeket okoz a szövetkezeten kívül maradt egyéni parasztokban. A szövetkezeti községekben csupán általános földrendezésre van szükség, amelynek során kijelölik a nagyüzemi táblákat, a gazdasági központokat, ha több szövetkezet vagy állami gazdaság is van a községben a különböző gazdaságok határait, s ha maradt kevés számú egyénileg gazdálkodó parasztember még a községben, azok földtábláit. Csökken a visszahúzó erő a szövetkezeti községekben. Amíg ugyanis a község paraszti lakosságának kisebb része tartozott a termelőszövetkezetekhez, addig az uralkodó közvélemény az egyéni parasztok véleménye volt. Ha a termelőszövetkezeti parasztok kerülnek többségbe, a közvélemény is megváltozik. Az egész község szövetkezeti útra térésével egyszerűbbé válik a községi szervek, a párt, a tanács, a KISZ és más szervezetek munkája.

Fontos tapasztalat, hogy egy-egy község egész paraszti lakosságának termelőszövetkezeti útra térésében általában jelentős szerepe volt a tömeghangulatnak. Az a vélemény, hogy „ha en belépek, lépj be te is", továbbá, hogy „én is belépek, ha X Y belép" stb. nagy szerepet játszott egész községek dolgozó paraszti lakosságának belépésében. Ez a jelenség a fejlődés irányába fordult egészséges összetartásra mutat, amelynek megfelelő továbbfejlesztése a későbbiek során számos nagy eredményt hozhat. Mutatja azt is, hogy az ilyen községek túlnyomó többségében politikailag megérett a helyzet a termelőszövetkezetek megalakítására, mert másként nem következhetett volna be az, hogy a dolgozó parasztok sokszor egymásnak adva a kilincset, naponta százával léptek be a szövetkezetbe.

Az idei termelőszövetkezeti fejlődés másik fontos sajátossága, hogy *megindult a termelőszövetkezetek felé a paraszti lakosság igazi derékhada, a középparasztság is.* Elsősorban a termelőszövetkezeti falvakban, községekben, de helyenként máshol is, a középparasztok tömegesen léptek be a termelőszövetkezetekbe. Ez roppant nagy dolog. Politikai jelentőségét tekintve a mostani termelőszövetkezeti fejlődésnek legfontosabb új vonása. Azt bizonyítja, hogy helyesen politizáltunk a középparasztok felé és a dolgozó parasztság e nagyon fontos rétegének egy részét már megnyertük a szocializmus számára. Ismeretes, hogy Lenin milyen nagy súlyt helyezett állandóan a középparaszttal való he-

lyes politikára. Amikor 1919-ben a középparaszt iránti politikai vonal kitűzéséről volt szó, a következőket mondotta: „Hogy hogyan kell a burzsoáziát megdönteni, hogyan kell elnyomni — ezt megtanultuk és erre büszkék vagyunk. Hogy hogyan kell a középparasztság millióihoz való viszonyunkat rendeznunk, milyen úton kell a középparasztság bizalmát megnyernünk, ezt még nem tanultuk meg — ezt nyiltan meg kell mondanunk. A feladatot azonban megértettük, magunk elé tűztük és teljes reménnyel, a dolgok teljes tudatában és teljes határozottsággal mondjuk: ezzel a feladattal meg fogunk birkózni és akkor a szocializmus teljességgel legyőzhetetlen lesz."[2] Ezt a feladatot az MSZMP megértette. A jelenlegi termelőszövetkezeti fejlődés tapasztalatai azt igazolják, hogy alapvetően helyes irányban indultunk el ezen a téren, a szövetkezeti községekben e feladatot sikeresen megoldottuk.

A kis- és középparasztok megindulása a termelőszövetkezetek felé jelentős minőségi változásokat eredményezett termelőszövetkezeti mozgalmunkban. Több új jelenség tapasztalható termelőszövetkezeteinknél. Ismeretes ugyanis, hogy még 1958. decemberében is az volt a jellemző termelőszövetkezeteinkre, hogy földterületünk kb. mintegy egyharmada volt csak a tagság által bevitt föld, most viszont a földterület kereken kétharmada bevitt saját föld. Nyilvánvaló, hogy ez lényeges változás szövetkezeti mozgalmunkban. Érezhető azonban a változás új termelőszövetkezeteink első megmozdulásainál is. Míg azelőtt pl. az volt a jellemző, hogy nem akartak mezőgazdasági szakembereket alkalmazni, most állami szerveink alig győzik kielégíteni a szakemberigényeket. Azelőtt sok szövetkezetünkre jellemző volt, hogy baj volt a munkafegyelemmel, most viszont az új szövetkezetek túlnyomó többségében az a probléma, hogy miként oldják meg a tagság foglalkoztatását. Azelőtt az állam alig győzte hitelekkel a szövetkezeteket, most viszont az új szövetkezetek egész sora kijelenti: nem kell neki állami hitel, vagy nagyon kevés kell, túlnyomórészt saját erejére kíván elsősorban támaszkodni, mert nem akar eladósodni. Alapjában véve pozitív jelnek kell tartanunk azt, hogy a termelőszövetkezeti mozgalom nálunk megindult azon az úton, hogy a szegényparasztság mozgalmából az *egész* dolgozó parasztság mozgalmává váljék.

Fontos sajátossága a termelőszövetkezeti mozgalom legújabb fejlődésének, hogy *viszonylag magas és emelkedő tendenciát mutató dolgozó paraszti életszínvonal alapján következett be*, sőt a fejlődés az ország olyan vidékein volt nagyobb arányú, ahol az átlagosnál is magasabb a paraszti lakosság életszínvonala. Anélkül,

[2] Lenin Művei 29 kötet, 213. oldal, Budapest, Szikra 1953

hogy ennek okaival most részletesen foglalkoznánk, úgy véljük, megállapítható az, hogy a nagyuzem előnyeit leginkább az a dolgozó paraszt képes felismerni, akinek nagyon kicsiny a gazdasága és ezért hamar beleütközik annak korlátaiba. Másrészt azok is hamarabb felismerik a nagyuzem elonyeit, akik magasabb színvonalon, kulturáltabban gazdálkodnak és ezért már beleutköztek kisgazdaságuk korlátaiba. Ez indokolja bizonyos mértékig azt, hogy elsősorban a szegényparasztok, valamint a legfejlettebb színvonalon gazdálkodók választották a szövetkezeti utat. Ez a jelenség még sokoldalú tanulmányozást, nagyfokú figyelmet érdemel.

További fontos sajátossága a termelőszovetkezeti mozgalom ez évi fejlődésének, hogy *a fejlődés az ország különböző vidékein nem volt egyenletes.* Győr-Sopron, Veszprém és Szolnok megyékben kétségtelenül ugrásszerű fejlődés történt. de Fejér, Somogy, Komárom, Heves megyékben is ezt megközelítő volt a fejlődés. Ugyanakkor Csongrad, Szabolcs és más megyékben csak valamivel volt gyorsabb, mint a korábbiakban. Ez természetes és helyes. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a mozgalomra általában ható tényezők mellett, kulon szerepuk van a helyi, speciális körülményeknek, a különféle szubjektív és objektív feltételeknek, amelyek helyenként, vidékenként eltérőek. Súlyos hiba lenne ezeket a helyi körulményeket figyelmen kívul hagyni és például azokon a vidékeken is rohamos utemű fejlődést szorgalmazni, ahol egyelőre ennek a feltételei még nincsenek meg.

A decemberi Központi Bizottsági határozat ugyanakkor, amikor megállapította, hogy a politikai és gazdasági helyzet az egész ország területén lehetővé teszi a termelőszovetkezeti mozgalomnak az eddiginél gyorsabb ütemű fejlődését, kimondta azt is, hogy egyes megyékben, vagy megyéken belul egyes járásokban már ma is lehetséges az országos utem mértékét meghaladó erőteljesebb fejlesztés. Az élet teljes mértékben igazolta a Központi Bizottsag megállapításait.

Egyesek most abból a tényből kiindulva, hogy egyes megyékben ugrásszerű fejlődés következett be és országosan is nagyarányú fejlődés volt, azon vitatkoznak, hogy ez már nem gyorsabb fejlődés, hanem ugrás volt. Amellett, hogy ez élettől elszakadt, értelmetlen vita, az ilyen emberek nem látják világosan, hogy a termelőszövetkezeti mozgalom terén az ugrásszerű fejlődés azt jelenti, hogy viszonylag rovid idő alatt a mezőgazdasági termőterulet és dolgozó paraszti lakosság tobbségére kiterjed a termelőszövetkezeti mozgalom, és a paraszti lakosság alapvető tomegei — elsősorban a középparasztok — az ország területének többségén hatalmas tomegekben térnek az új, a termelőszovetkezeti gazdálkodás útjára. Világos, hogy ez a folyamat országosan még nem következett be. csak megkezdődött, illetve egyes vidékeken már végbement és itt a fejlődés valóban ugrásszerű volt.

Termelőszövetkezeti mozgalmunk új szakaszának fontos sajátossága az is, hogy *döntően a hazai körülményeink között legfejlettebb mezőgazdasági termelőszövetkezeti forma alakult, s új alacsonyabb típusú termelőszövetkezet kis számban jött létre, sőt a régebben működőek többsége is fejlettebb formára tért át.* Egyesek ennek alapján kételkedni kezdtek abban, hogy ez vajon helyes-e? Nem sértjük-e meg a lenini fokozatosság elvét stb. Világos, hogy az ilyen embereknél a kérdés helytelen *kezeléséről* van szó. Az egyszerű szövetkezeti formáknak különösen akkor van helye, jelentősége a mozgalomban, ha a dolgozó paraszti tömegek még nem eléggé érettek, fejlettek a magasabbrendű szövetkezésre. Ha nálunk ma ilyen helyzet lenne, akkor nem térnének át hatalmas paraszti tömegek, egész falvak, járások, megyék dolgozó parasztjai tömegesen, egy időben a legfejlettebb mezőgazdasági termelőszövetkezet útjára. Egész községek, járások, megyék dolgozó parasztságára nem lehet „rákényszeríteni" azt a szövetkezeti formát, amellyel ő maga nem ért egyet. Ezenkívül: a mi dolgozó parasztságunk az elmúlt évek során megismerkedett a különböző szövetkezeti fokozatokkal. Ha kívülről szemlélte is, de megismerte azokat és módja volt mérlegelni, hogy melyiknek mi az előnye és mi a hátránya. Ma már dolgozó parasztságunk jelentős része nem egyszerűen a szövetkezéssel ért egyet, hanem a *legfejlettebb* mezőgazdasági termelőszövetkezetekben való egyesüléssel. Ily módon a szövetkezés *fő útja*, a mezőgazdasági termelőszövetkezet nemcsak a mi célkitűzéseinkben szerepel fő útként, hanem a dolgozó parasztság törekvéseiben is. Ugyanakkor az alacsonyabb fokú szövetkezeti formák jelentősége nem szűnt meg nálunk ma sem. Szükség van ezekre a szövetkezésben még elmaradottabb vidékeken, továbbá a speciális kultúrák terén, hiszen az egyszerűbb szövetkezeti formák eddig is megkönnyítették, s ezentúl is elősegítik a fejlettebb szövetkezeti típusra való áttérést. Mindezek miatt azt a tényt, hogy jelenleg túlnyomórészt mezőgazdasági termelőszövetkezet alakul, szembeállítani a lenini fokozatossággal, a kérdés helytelen kezelését, fontos tényezők figyelmen kívül hagyását jelenti.

A szövetkezeti mozgalom idei fellendülésének új vonásai között kell megemlíteni azt is, hogy *párt- és állami szerveink mostani tevékenységében jól érvényesülnek a mezőgazdaság szocialista átalakítása érdekében végzett munka fontosabb hazai és nemzetközi tapasztalatai.* A kommunisták, szövetkezeti parasztok, párt- és állami funkcionáriusok a korábbi évek során számtalan tapasztalatra tettek szert a termelőszövetkezeti mozgalom hazai fejlesztése terén. Módunk volt megismerni a Szovjetunió mellett más baráti országok: Kína, Bulgária, Csehszlovákia, a Német Demokratikus Köztársaság stb. tapasztalatait is. Mindezek alapján számos jó módszer érvényesült a mostani munkában.

Fontos módszerbeli tapasztalat, hogy egyetlen faluban, községben sem lehetett jelentős eredményeket elérni, ha nem előzte meg azt alapos és körültekintő előkészítő munka. Az előkészítő munka célja, hogy mindenütt elsősorban az ottani kommunisták, a helyi pártszervezet tagjai értsenek egyet a falu szocialista átalakításával s álljanak a mozgalom élére. Meg kell nyerni azonban e célnak a termelőszövetkezeti tagokat, községi vezetőket, értelmiségieket stb. is. Meg kell ismerni ezentúl a dolgozó parasztság véleményét a legfontosabb kérdésekről, köztük elsősorban a termelőszövetkezetekről. Van, ahol ez az előkészület viszonylag gyorsan megy, néhány hét alatt lebonyolítható, vannak azonban községek, ahol hónapokat vesz igénybe. Lényeges azonban, hogy például egy járás területén a konkrét szervező munkát olyan községben (kozségekben) kezdjék el, ahol ezt az előkészületet sikeresen végrehajtották.

Fontos továbbá, hogy az agitációs munkában túlnyomórészt helyi erők vegyenek részt, s elsősorban a legbefolyásosabb dolgozó parasztok meggyőzését tekintsék feladatuknak, mert sok helyen elegendő 10—15 ilyen tekintélyes dolgozó paraszt belépése ahhoz, hogy utánuk a község összes többi dolgozó parasztja is belépjen. Ez különösen azokban a községekben következett be, ahol az ilyen dolgozó parasztok belépésük után csatlakoztak maguk is a népnevelőkhöz és segítettek a többiek meggyőzésében. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a népnevelő munkában különösen jó eredményeket értek el a pedagógusok és az újonnan belépett tekintélyes középparasztok. Helyesnek bizonyult e tekintetben is a teljes nyíltság és őszinteség. A jelentősebb fejlődést elért vidékeken nyíltan megmondták a dolgozó parasztoknak, hogy a megyei, járási, helyi vezetők úgy látják, az illető községben megvannak a feltételei annak, hogy ott termelőszövetkezeti község alakuljon. Helyes volt az is, hogy nem állították le az agitációs munkát, ha néhány dolgozó paraszt belépett a termelőszövetkezetbe, hanem tovább folytatták azt a dolgozó parasztok többségének belépéséig.

Termelőszövetkezeti mozgalmunk ez év tavaszán bekövetkezett fejlődésére jellemző volt, hogy a meggyőzés útján, az önkéntesség szigorú érvényesítése alapján ment végbe. Természetesen, mint igen széles, több százezer embert érintő tömegmozgalom, ez sem volt teljesen hibátlan. De látnunk kell, hogy nem az elszórtan fellelhető kisebb hibák jellemezték a mozgalmat, hanem az önkéntesség, a meggyőzés útján elért politikai fordulat. Éppen ezért a párt a leghatározottabban visszautasítja — főleg az ellenséges elemek által terjesztett — különböző rémhíreket, termelőszövetkezeti mozgalmunkra szórt rágalmakat.

Az ellenséges elemeket váratlanul érte a termelőszövetkezeti mozgalom gyors fejlődése. Ezért kezdetben alig tudtak ellenállást

kifejteni. Később rémhírek terjesztésével, a dolgozó parasztokat fakivágásra és hasonló cselekedetekre biztatva, a munkásosztály soraiban bizonytalanságot keltve igyekeztek és igyekeznek dolgozni. Zavarjä azonban őket a dolgozó parasztok helyenként népszavazásjellegű kiállása a szövetkezetek mellett, továbbá az, hogy a párt — folytatva a dolgozó parasztok irányában a bizalomra épülő politikáját — rájuk bízta annak eldöntését, hogy a helybeli kulákokat felveszik-e a termelőszövetkezetbe vagy sem.

A termelőszövetkezeti mozgalom idei fellendülésének különböző sajátosságai fontos tapasztalatokat nyújtanak számunkra. Ezek tanulmányozása hasznos következtetések levonását teszi lehetővé a későbbi munka számára.

III.

A megszilárdítás feladatai

Országunkban a termelőszövetkezetek megszilárdítása még egyetlen évben sem volt olyan nagy feladat, mint az idén. A termelőszövetkezetek szántóterülete az ellenforradalom előtt legnagyobb mértékben 1951-ben növekedett, amikor 822 ezer kat. holddal nőtt egy év alatt a szántóterület, most viszont több mint 1,884 ezer kh. új szövetkezeti szántóterületen kell megszervezni a közös, szövetkezeti nagyüzemi gazdálkodást. Bár most lényegesen jobbak a feltételek, mint 1951-ben voltak, mégis óriási munkát jelent ez, amelyet jól megoldani csak úgy lehet, ha a megszilárdítás éppenúgy társadalmi üggyé lesz, miként év elején a számszerű fejlesztés volt. Az erőknek a termelőszövetkezeti megszilárdításra való összpontosítását jelölte meg legdontőbb feladatul a Központi Bizottság 1959 március 6-i határozata is.

A megszilárdítás elsőrendű feladata az új szövetkezetek megfelelő vezetésének biztosítása. Mivel a vezetőségek megválasztasa általában megtörtént és a tapasztalatok szerint túlnyomó többségükben megfelelő vezetőket választottak, döntő feladat az új vezetőségek stabilitásának biztosítása. A megszilárdítás egyik legdöntőbb — mondhatnánk életbevágóan fontos — politikai kérdése az, hogy töretlenul tovább tudjuk vinni a párt eddig is sok sikert kivaltott irányvonalát, tovább erősítsük a bizalmat és éreztetni tudjuk a dolgozó parasztok akaratából megválasztott szövetkezeti vezetőkkel, hogy bízunk bennuk. Az új szövetkezeti vezetőségek iránt a mindennapi munka során nap mint nap kifejezesre jutó bizalom a legfőbb és legszükségesebb, amit ma e téren az élet parancsolóan elvár tőlünk és amit meg kell tennünk. A leghatározottabban szembe kell tehát szállni azokkal a hamis érvekkel, álokoskodásokkal, amelyek az „arányosság" vagy más tetszetős

cím mögé bújva, e fő irányvonalat *aláássák* és a még alighogy megindult szövetkezeti életbe a bizonytalanságot beleviszik.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy elnöknek igen sokhelyt tekintélyes dolgozó parasztot, kis-, vagy középparasztot választottak. Vannak azonban szakemberekből, volt iskolaigazgatókból, pedagógusokból, volt tanácselnökökből, vagy magasabb funkcióból visszahívottakból megválasztott elnökök is. Általában azért esett rájuk a választás, mert a termelőszövetkezet tagjai őket tartották erre a posztra legmegfelelőbbnek s ez az, amit nekünk a legmesszebbmenőkig tiszteletben kell tartani. Világosan látnunk kell, hogy az új elnökök többsége járatlan még a szövetkezet vezetésében, nehézségeik vannak, sokszor hibáznak is, ez elkedvetleníti őket stb. Ezért állandó és konkrét segítségre van szükségük a tapasztaltabb, különösen felsőbb vezető munkakörben dolgozók részéről. Ha valaha és valamely területen szükséges volt, akkor most az új szövetkezeti elnökök esetében különösen szükséges az, hogy az őket meglátogató kiküldöttek ne csupán „kifaggassák" az új elnököt — s különösen ne utasítgassák különböző feladatokra —, hanem döntően az őket foglalkoztató kérdéseket beszéljék meg velük és közösen, együtt alakítsák ki a leghelyesebb megoldásokat. Végeredményben tehát nagy tapintatra, állandó és konkrét segítségre van szükség, amelynek során emberileg is jó kapcsolat alakul ki a felsőbb vezetők és az új szövetkezeti elnökök között.

A helyi pártszervezeteknek, kommunistáknak is elsőrendű és mindennapos feladata az új elnökök támogatása. A legveszedelmesebb tényező, amely e téren közbeléphet, a személyes torzsalkodások, intrikák, egymás háta mögötti sugdosások, a bizalmatlanság hínárja. Ahol ebbe belevesznek, ott a szövetkezet munkája nem javulni, hanem romlani fog, s végső soron az egész gazdaság, az egész tagság látja ennek kárát. Ezért a helyi pártszervezeteknek, kommunistáknak is munkájuk alapelvévé kell tenni a többség akaratából megválasztott elnök iránti bizalom és segítési készség állandó növelését. Jelenleg a legtöbb új termelőszövetkezetben érvényesül a bizalmon alapuló kölcsönös megértés, támogatás elve, amelyet tovább kell javítanunk, fejlesztenünk.

Döntő része a megfelelő vezetés kialakításának a szövetkezet színvonalas szakvezetésének biztosítása, s ennek érdekében a szövetkezeti nagyüzem mezőgazdasági és könyvelési szakemberének beállítása, számukra megfelelő munkafeltételek megteremtése. Általános és örvendetes jelenség az, hogy az új tervelőszövetkezetek csaknem mindegyikében maga a szövetkezet tagsága kéri, igényli a szakembert. Jelentős részükben már be is állították. Állami gazdaságoktól, oktatási és kutatási intézményektől, államigazgatásból eddig mintegy 500 termelőszövetkezethez került magas képzett-

ségű szakember. Ezentúl sok szövetkezetbe állították be a helyi földművesszövetkezet, vagy községi tanács agronómusai, gépállomás valamely szakemberét, nyugdíjas szakembert stb. A Központi Bizottság külön határozatban foglalt állást amellett, hogy a falusi munkára önkéntes jelentkezés, vagy visszahívás alapján átcsoportosított szövetkezeti elnököket, párttitkárokat, szakembereket anyagi hátrány ne érje, ezért kiemelt anyagi bánásmódban részesülnek. Nagy segítséget jelent az új termelőszövetkezeteknek az is, hogy az állam Budapestről és a megyékből többszáz szakembert küldött több hónapra (átmenetileg) a munkák beindításához. Ezek az intézkedések nagy segítséget jelentenek az új termelőszövetkezetek számára és határozottan elősegítik a megfelelő vezetés biztosítását.

Az új termelőszövetkezetek indulásakor ki kell alakítani a szövetkezet szakemberének munkakorét, biztosítani kell, hogy megfelelő hatáskörrel rendelkezzék és a termelés irányításában döntő szava legyen. A vezetőség nevében a termelés megszervezése terén intézkedési, utasítási jogának kell lennie. Ezt azért kell külön kihangsúlyoznunk, mert a korábbi évek tapasztalatai szerint sok termelőszövetkezetben rendkívül megnehezítette a munkát, s akadályozta a szövetkezet nagyüzemi gazdálkodásának kiépítését, fellendülését az a körülmény, hogy a szakembernek nem volt hatásköre, rendelkezéseit vagy végrehajtották vagy nem, és az esetek jelentős részében a szövetkezet elnöke, vezetősége húzta keresztül szakmai elgondolásait. Ugyanakkor természetesen ügyelni kell arra is és be kell tartani azt az elvet, hogy a szövetkezet legfelső szerve a közgyűlés, melynek határozatait nem lehet megmásítani és a két közgyűlés időpontja között felmerult kérdésekben a választott vezetőség dönt. Ezért a szakember fontosabb javaslatait, elgondolásait a közgyűléssel, illetve a szövetkezet vezetőségével köteles jóváhagyatni, saját maga, egyszemélyben ilyen jóváhagyás nélkül ezekben nem dönthet. Ebből is látható, hogy a termelőszövetkezet szakemberének más körülmények között és más módon kell dolgozni, mint az állami gazdaságokban, vállalatoknál és ezért különösen fontos, hogy már közvetlenül az indulásnál munkakörüket megfelelően alakítsák ki.

A megszilárdítás egyik — sőt legfontosabb — kulcskérdése a termelőszövetkezeten belüli színvonalas politikai nevelőmunka kialakítása. E feladat nagyságát akkor értjük meg leginkább, ha arra gondolunk, hogy az új termelőszövetkezet még csak keret, amelyből szocialista mezőgazdasági nagyüzem csak akkor lesz, ha e keretet megfelelő, szocialista tartalommal töltjük meg. A termelőszövetkezet azáltal, hogy megalakult, még nem vált szocialista nagyüzemmé, a belépett dolgozó parasztok sem lettek szocialista parasztokká azáltal, hogy beléptek a szövetkezetbe. A szö-

vetkezeti nagyüzemi keretet szocialista tartalommal kitölteni és a szövetkezetbe belépett parasztemberekből szocialista parasztot nevelni, ez a szövetkezeten belüli politikai munka fő célja és tartalma. Ezért egyik legsürgősebb feladat a termelőszövetkezeten belül a pártszervezetek létrehozása. Azokban a községekben, ahol egy termelőszövetkezet alakult, s van elegendő párttag, viszonylag egyszerű a feladat. Leghelyesebb az, ha a termelőszövetkezeti párttagok és községi alapszervezethez tartozó párttagok közös, termelőszövetkezeti pártszervezetet hoznak létre. (Ebbe természetesen a községben levő egyéb pártszervezetek: üzemi pártszervezetek, fegyveres testületek pártszervezetei nem tartoznak bele.) Ilyen esetben tehát a termelőszövetkezeti pártszervezethez fognak tartozni a kommunista tanácsfunkcionáriusok, földművesszövetkezeti, kisiparos, pedagógus és egyéb párttagok is. Ez végeredményben helyes és kívánatos, mert a községek egésze előtt álló feladatok zöme a termelőszövetkezet feladataival azonos. Ha a községben több termelőszövetkezet alakult, akkor ha kislétszámú községi alapszervezet volt, helyes azt összevonni a legnagyobb termelőszövetkezet pártszervezetével, ha viszont nagyobb létszámú a községi alapszervezet, akkor helyesebb, ha továbbra is külön marad. (A KISZ felépítése a pártszervezethez hasonlóan alakul e községekben.)

Sok becsületes dolgozó parasztot eddig csak a termelőszövetkezeti kérdés választott el a párttól. Most, miután belépett a termelőszövetkezetbe, kéri a pártba való felvételét is. Az ilyen legjobbakkal helyes és szükséges erősíteni pártunk sorait.

Termelőszövetkezeti párt- és KISZ-szervezeteinknek, de jórészt szövetkezeti vezetőségeinknek is a legfontosabb feladata jelenleg az új termelőszövetkezeti tagság között végzett igen elmélyült, hatékony politikai nevelőmunka. E téren rendkívül sok és szerteágazó feladatot kell megoldani.

Termelőszövetkezeti tagságunk körében jelenleg számos megválaszolatlan kérdés, feszültség, nehézség van. Az új szövetkezeti tagok nagyobb része pl. tájékozatlan a szövetkezeti élet szabályait illetően. Nem ismeri pontosan, melyek a jogai, kötelességei. Nem tud számolni a munkaegységgel, nem tudja áttekinteni a szövetkezet gazdaságát, nem látja, hogy a jövedelem hogyan fog alakulni stb. Emellett különböző vitáik is vannak egymással. A régi szövetkezeti tag úgy érzi, hogy megrövidül azáltal, hogy az új tagok már nagyjából kialakult, kész gazdaságba ülnek bele. A földnélküli belépettek úgy érzik, hogy az ő zsebükből fizetik ki a kis- és középparasztoknak a bevitt állatok, felszerelés értékét, vagy a földjáradékot. A földdel, felszereléssel belépettek pedig — mivel az állatok, s felszerelés árának 20—30 százaléka a közös alap gyarapítására szolgál — úgy tekintik, hogy csak ők gyarapították a szövetkezet vagyonát, a földnélkül belépettek nem. Az

új tagok nagy része magával hozta az egyéni parasztságra jellemző önző felfogást, és ezért a maga számára különleges jogokat akar kiharcolni. Fokozza mindezt az ellenség tevékenysége is, amely elsősorban arra irányul, hogy gyengítse a szövetkezetek tagságának egységét.

E néhány példa is bizonyítja, hogy a termelőszövetkezeti tagság egységének kikovácsolása, fejlesztése jól átgondolt szívós politikai munkát követel. Fontos ezért, hogy azokat a legtekintélyesebb szegény-, kis- vagy középparasztokat, akikre a többiek a belépés során hallgattak, most a szövetkezeten belüli nehézségek lekuzdése érdekében megfelelően aktivizáljuk. Hasonlóképpen, szervezetten be kell vonni továbbra is a tagság nevelésébe az agitációs munkában eredményesen részt vett párttagokat, régi szövetkezeti tagokat, pedagógusokat stb. Helyes, ha rendszeresen felkeresik most is a tagságot, mint a szervezés idején, elbeszélgetnek velük, és a jelenlegi problémáik, nehézségeik megoldásában segítségükre vannak. Sajnos, ezt a feladatot új termelőszövetkezeti községeink jelentős részében most elhanyagolják, ami nehezíti a kibontakozást.

A meggyőző érvelés mellett a termelőszövetkezeti tagság nevelésének legfőbb eszköze a szövetkezet jó működésének biztosítása. Sok évi tapasztalat azt bizonyítja, hogy e téren néhány dologra különösen ugyelni kell. Az egyik ezek közül a szövetkezeti egyuttelés szabályainak messzemenő tiszteletben tartása. Különösen fontos, hogy a közgyűléseket rendszeresen megtartsák és módot adjanak a tagságnak arra, hogy beleszóljon a szövetkezet dolgaiba, véleményüket tiszteletbentartsák és a közgyűlési határozatot a vezetőség olyan parancsnak tekintse, amelyet nem lehet nem megvalósítani. Hasonlóan fontos, hogy a választott szervek, elsősorban a szovetkezeti vezetőségek kollektív akarata érvényesuljon a szövetkezet életében és a közgyűlés, valamint a vezetőség határozatait a szövetkezet minden tagja maradéktalanul végrehajtsa. Semmiképpen nem lehet egyetérteni pl. azzal a régi termelőszövetkezeti vezetőknél néhány helyen még ma is fellelhető véleménnyel és gyakorlattal, amely körülbelul a következőkben nyer megfogalmazást: „Jó az a szövetkezeti demokrácia, csak csinján kell vele bánni." Az ilyen helyzet a szövetkezeten belül arra vezet, hogy a szövetkezeti elnök nem érzi többé felelősnek magát a tagsággal szemben, függetleníti magát a szövetkezeti tagoktol, elveszti veluk a kapcsolatot, megbontja a vezetőség és tagság közti demokratikus viszonyt, s ezzel súlyosan árt a szövetkezet ügyének. Éppen ezért termelőszövetkezeteinkben a politikai munkában jelentős szerepet kell biztosítani a választott szervek és a közgyűlés megfelelő működésének, mert ez a szövetkezet eredményes munkájának és a tagok nevelésének egyik legfontosabb feltétele. Ugyanakkor egy pillanatra sem szabad szem elől

téveszteni, hogy a határozatok meghozatala előtt a megvitatásnak, utána pedig a végrehajtásban következetességnek, szigorú fegyelemnek kell érvényesülnie szovetkezeteink életében.

A megszilárdítás fontos feladata *a termelőszövetkezet életének, működésének beindítása,* a közös termelés jó megszervezése. A korábbi évektől annyiban tér el ebben a tekintetben a mostani helyzet, hogy akkor zömmel ősszel alakultak új termelőszövetkezetek, ahol már az őszi vetéseket együtt lehetett megszervezni, továbbá az új gazdasági évet a belépettek már szövetkezeti keretben kezdték el, most viszont szövetkezeteink zöme a tél végén, a tavaszi munkák beindulása előtt alakult, amikor az őszi vetések már a földben voltak, még hozzá egyéni parcellákon, csíkokban elvetve.

Az egyik legjelentősebb probléma éppen ezért a tagság megfelelő foglalkoztatásának megoldása és ezáltal az egyes tagok megfelelő jövedelmi színvonalának biztosítása. Ennek érdekében az első, legfontosabb teendő az egyéni gazdálkodás viszonyai között elért termelési színvonalat meghaladó termésátlagok elérésének megalapozása. Erre minden lehetőség megvan, hiszen az együttes munka már a legelső időben is az egyszerű szövetkezés révén többre képes, mint a korabbi szétaprózott, egyénileg végzett munka. Ily módon a tavaszi vetések alá jobb talajelőkészítés válik lehetővé a szokásosnál. A tapasztalatok azt mutatják, hogy új termelőszövetkezeteink kevés kivételtől eltekintve ezt a feladatot megértették és minőségileg sokkal jobban készítették elő a tavaszi vetéseket, mint korábban. A magasabb szintű termelés megalapozásához fontos az őszi vetések tavaszi fejtrágyázása. E téren új termelőszövetkezeteink egy része mulasztást követett el, bár most tavasszal az összes kalászosok több mint felét az országban fejtrágyázták, s azok között jelentős területet foglal el a termelőszövetkezetek fejtrágyázott területe. A tavaszi vetéseknél a vetés minőségileg jó elvégzése mellett a többtermelést segíti elő az, ha a kevéssé értékes vetőmagvakat minőségi vetőmaggal cserélik fel. Ezt az állam vetőmagakcióval segítette és segíti elő. Legjelentősebb a hibridkukorica vetésterületének kiterjesztése mintegy 750.000 kh-ra, (kukorica vetésterületünk egyharmadára) döntően az állami gazdaságok és termelőszövetkezetek földterületein. Nagymértekben elősegíti a magasabb termésátlagok elérését a fokozott műtrágyahasználat is. A tavaszi fejtrágyázás mellett egyéb növények műtrágyaszükségletének biztosítása a termelési színvonal emelésének fontos tényezője. Ez lehetséges azért, mert az állam az új termelőszövetkezeti földterületekre már ebben az évben is kb. háromszorannyi műtrágyát biztosít, mint amennyit az egyéni gazdaságban felhasználtak. Ilyen és hasonló módszerekkel jórészt lehetővé válik, hogy bár kevesebb föld jut egy termelő-

szövetkezeti családra az idén, mint a múlt esztendőben, magasabb termelési szintet elérve, jovedelmuk emelkedjék. Ehhez azonban az kell, hogy a munkákat időben, jó minőségben végezzék el egész évben s a munkafegyelem ne lazuljon.

A termelőszövetkezetekben jelentkező munkaerőfelesleg és az ebből eredő problémák megoldását azonban a régi termelési szerkezet alapján megvalósítható magasabb szintű termelés csak részben képes megoldani. Szükséges ehhez a termelés szerkezetének megváltoztatása is. Ezért új termelőszövetkezeteink akkor járnak helyes úton, ha nem csokkentik, ellenkezőleg növelik az erősen munkaigényes kultúrák vetésteruletét. Ilyen törekvések egyre több új termelőszovetkezetben fellelhetők. Több helyen növelik például a zöldségtermő területet. (Komárom megyében pl. a tavalyi kétszeresére nő az idén a szerződéses zoldségtermelés.) Hasonló a helyzet az öntözött teruletek kiterjesztesével is. Növelik a cukorrépa vetésterületét (pl. Győr megyében 12 000 kh-ról 15 000 kh-ra) és a silókukorica vetésterületét is. Ez az az út, amelyen keresztül a termelőszövetkezeti tagság foglalkoztatása és egyben a jövedelem megfelelő novelése is biztositható. Ehhez azonban hozzátartozik a közös nagyuzemi állattenyésztés kialakítása, az állatállomány növelése és a szukséges takarmány biztosítása is. Uj termelőszövetkezeteink nagyobb részénél, helyesen, a közos takarmánytermelés megszervezésére nagy gondot fordítanak. Sok helyen pl. felülvetik a kalászosokat pillangósokkal, hogy időt nyerjenek a pillangóstakarmány termesztésénél. Máshol a közos és háztáji állatállományt figyelembevéve számosállatonként 10 m^3 körüli silótakarmány előállítását biztosították. Ugyanakkor azonban nem kis számmal találhatók olyan új termelőszövetkezetek is, ahol inkább az állatállományt szeretnék csökkenteni, semmint a takarmánytermő területet kibővíteni. Mindezek figyelembevételével a párt- és állami szerveiknek, de öntudatos termelőszövetkezeti tagjainknak is harcolniok kell azért, hogy az új termelőszövetkezeteinkben (a régi, területben, taglétszámban nagymértékben fejlődött termelőszövetkezeteinkben is) határozott lépéseket tegyenek a termelés szerkezetének megváltoztatása érdekében a *belterjesebb* szerkezet kialakítása irányában. Csak így biztosítható a tagság megfelelő foglalkoztatása és az életszínvonal emelése.

Termelőszövetkezeteinkben számtalan munka vár elvégzésre. Ugyanakkor az új és még tapasztalatlan szövetkezeti vezetők sokszor küzdenek azzal a problémával, hogy nem tudják megszervezni a munkát, nem találnak tennivalót a tagság számára. Ezért szükséges az új vezetőség segítése a tagság megfelelő foglalkoztatásának megszervezése érdekében. A tavaszi szántások, vetések elvégzése után az őszi vetések még hátralevő ápolási feladatai

mellett a saját erőből történő építkezés, öntözőtelep, kertészeti üzemág megteremtése, legelőápolás, szőlőkben, gyümölcsösökben elvégzendő munkák, a közös magtárak és egyéb tárolóhelyek előkészítése és számos egyéb feladat megoldásában szükség van a tagság munkájára. Nagyon helyes például az a néhány helyen elindult kezdeményezés, amely az asszonyok foglalkoztatása érdekében — mivel még nincs közös baromfi férőhely — a szövetkezet közös baromfitenyésztését az asszonyok bevonásával a háztájiba kiadott naposbaromfi felnevelése útján kívánja megoldani. Ilyen és hasonló módszerekkel a tagság megfelelő foglalkoztatása biztosítható.

A megszilárdítás fontos feladata *a gépi munkák megfelelő megszervezése*. Az elmúlt három hónap alatt több, mint 1,8 millió kh-dal megnövekedett termelőszövetkezeti szántóterület nagy feladatok elé állítja gépállomásainkat, de egész népgazdaságunkat is. A nagyüzemi munkaszervezet kialakítása, a nagy táblákon való gazdálkodás megszervezése mellett ez a legfontosabb gazdasági teendő, amelyet biztosítanunk kell ahhoz, hogy a nagyüzem előnyei kibontakozhassanak. A mezőgazdasági gépszükséglet biztosítása érdekében eddig több intézkedés történt. Az állami gázdaságokban és gépállomásokon alkalmazni kell a kettős és nyújtott műszakot. Emellett az 1959. évi mezőgazdasági gépberuházást átcsoportosítottuk úgy, hogy elsősorban azok a vidékek kaptak több gépet, ahol a termelőszövetkezetek területi növekedése a legnagyobb mértékű volt. A munkásosztály vállalta a mezőgazdasági gépgyártás ezévi tervének jelentős túlteljesítését, stb.

Mindezek segítségével a következő célkitűzéseket kívánjuk megvalósítani. A régi termelőszövetkezetek az elmúlt év során már elég magas színvonalat értek el a termelés gépesítésében, hiszen minden kh. szántóföldjükre csaknem 6 normálhold[3] gépi munka jutott. Ezt a szintet régebbi termelőszövetkezeteink számára továbbra is biztosítani kell. Az új termelőszövetkezeti területeken ebben az évben lehetőleg 3—3,5 normálhold gépi munkát szeretnénk 1 kh. szántóterületre számítva biztosítani.

Éppen ezért — mivel az új termelőszövetkezetekben csak kisebb mértékű gépi munkára lesz még egyelőre lehetőség, egyelőre a modern technikát, a gépet parosítaniok kell a „hagyományos technikával", a lóval. Nem lehet ezért egyetérteni az olyan törekvésekkel, amelyek az elmúlt hónapok során több helyen jelentkeztek, hogy új termelőszövetkezeteink igyekeztek megszabadulni lovaiktól és 50—60 kh-ra akartak csak meghagyni egy pár lófogatot. Ennél szerényebb célkitűzésekkel kell egyelőre

[3] 1 normálhold megfelel 1 kh középkotott talaj középmély szántásának. Minden mezőgazdasági gépi munka megfelelő kulcsok szerint erre van átszámítva.

megelégednünk. Az a helyes, ha új szövetkezeteink minden 30—35 kh-ra meghagynak átmenetileg egy pár lófogatot.

A megszilárdítás igen fontos feladata *a termelőszövetkezetek közös állatállományának kialakítása, fejlesztése.* A szövetkezetekbe bevitt állatok számbavétele általában befejeződött. Rendkívül nagy különbségek vannak a bevitt állatok mennyiségét tekintve az ország különböző vidékei között. A dunántúli állattenyésztő vidékeken — érthetően — nagyarányú az állatbevitel. Más vidékekeken viszont — főleg Tiszántúlon — aránylag kevés. Ebből következik, hogy a közös állatállomány kialakításának problémái vidékenként más módon és más súllyal jelentkeznek.

Az állatállomány kialakítása terén mindenekelőtt a közös istállók hiánya okoz problémát. Mivel az új termelőszövetkezetek általában nem rendelkeznek elegendő nagyüzemi állati férőhellyel, a bevitt állatok számának csökkentése pedig népgazdasági szempontból, de a szövetkezet érdekében sem engedhető meg: egyetlen megoldás az, hogy a közös istállók felépítéséig a tagok háztáji épületeiben marad az állatállomány mint termelőszövetkezeti vagyon, amelyet éppen ezért fokozott mértékben kell a jó gazda gondosságával kezelni. A gyakorlatban e téren számos egészséges megoldás alakult ki, olyanok, amelyek jól egyeztetik össze a szövetkezet közös érdekét a tag egyéni érdekeivel. Kialakult pl. az a gyakorlat, hogy a bevitt tehén átmenetileg az illető tag istállójában marad,[4] ő gondozza azt és a gondozásért ellenszolgáltatásként a kifejt tej az ő tulajdonát képezi. A növendékállatok, vagy például a sertés gondozásáért viszont rendszerint munkaegységet írnak javára

Nagy probléma a malacok, süldők, borjúk és növendékmarhák elhelyezése és ellátása. Ennek fő oka (az említett módon) a háztáji keretek között összezsúfolódott állatállomány eltartása körül kialakult takarmányozási bizonytalanság. Egyelőre megvan a szükséges takarmány, hiszen a dolgozó parasztnak van készlete, amelyből állatait eltartotta volna akkor, ha nem lép be a szövetkezetbe, bár tavasz lévén, az már fogyóban van. Szeretné azonban egyrészt, ha ezt nem kellene mind feletetnie, s maradna belőle a későbbi időkre a saját háztáji állatállománya számára. Másrészt nem látja, mi lesz akkor, ha takarmánya elfogy, mert a szövetkezet tervet sok helyen nem ismertették még a tagokkal és így nem tudják, hogy a közösen termelt takarmányból jut-e elegendő mennyiség ezen állatok számára is. Sok helyen még a saját, háztáji sulldők egy részére sem akarnak hizlalási szerződést kötni, mert nem tudják, mennyi abraktakarmány jut majd munkaegysé-

[4] Az istallóban álló több tehén közül nincs kijelölve, melyik a közös és melyik a háztaiban marado tehen, s ennek megfeleloen a bevitt allat felértékelése sem történik meg a kozos istallo felépítéséig.

genként. Ehhez hozzájárul még az is, hogy egyes termelőszövetkezetekben olyan vélemények kezdenek elterjedni, hogy „a sertéshizlalás nem kifizetődő." (??)

A termelőszövetkezeti állatállomány kialakításának csak az itt sorravett problémáiból is jól kitűnik, hogy a megszilárdításnak ezen a fontos területén párt- és állami szerveinknek számos jelentős feladatot kell még megoldaniuk. A közös nagyüzemi állattenyésztés mielőbbi kialakításának fontos feltétele: *a közös takarmánytermesztés minél szélesebb mértékben való megszervezése.* El kell érnünk, hogy valamennyi termelőszövetkezetben tavaszi takarmánykeverékkel, kukorica és silókukorica nagy területen való vetésével, őszi árpa után másodnövények termesztésével, továbbá a pillangósok vetésterületének kiterjesztésével, majd őszi takarmánykeverékek vetésével a közös, a háztáji keretekben levő közös, sőt a háztáji állatállomány számára is bőségesen termeljenek takarmányt. Tekintsék ebben az évben az új termelőszövetkezetek a takarmánytermelést a közös gazdálkodás fundamentumának, amelyre felépülhet jól jövedelmező, magas életszínvonalat biztosító, virágzó közös gazdaságuk.

Másik legfontosabb teendő annak megszervezése és biztosítása — ha kell, kiharcolása —, hogy a szövetkezeti gazdálkodás első évében — a ló kivételével — ne csökkenjen, ellenkezőleg· növekedjék az állatállomány. Ezt az állam is elősegíti pl. a különféle tenyészállatakciókkal, továbbá azzal, hogy nagyobb mennyiségben biztosít a termelőszövetkezeteknek piacon felvásárolt, vagy az állami gazdaságoktól továbbtenyésztésre alkalmas árusüldőket A sertéshizlalás fokozása azonban nemcsak az új termelőszövetkezeteknek, hanem a régieknek is fontos feladata. Az állam újfajta átmeneti jellegű szerződéses rendszert léptetett életbe. Ennek lényege az, hogy a háztáji sertésállománynak arra a részére, amelynek meghizlalásához a tagnak nincs elegendő takarmánya, az állam a termelőszövetkezeteken keresztül köt hizlalási szerződést. A termelőszövetkezet a szerződéses előlegből kifizeti a tagnak a süldő szabadpiaci árat (tehát a süldő a szövetkezet tulajdonába kerül), s a szövetkezet közös takarmányából rendelkezésre bocsátva a szükséges mennyiséget, a tagnak a gondozásért, hizlalásért munkaegységjóváírást ad. Az így meghizlalt sertést az állam nagyüzemi felárral átveszi. Hasonló a helyzet a háztáji keretek között gondozott, de közös állományt képező tehenek borjainál is. Az állam azok felnevelésére szintén a szövetkezeten keresztül köt felnevelési szerződést, s a felnevelésért a tag munkaegységjóváírást kap. Több, hasonló állami rendelkezés segíti elő a termelőszövetkezetek állatállományának kialakítását, amelyek jó végrehajtása érdekében mindent meg kell tenni.

A megszilárdítás legfontosabb feladatai közé tartozik: *a szövetkezetek nagyüzemi épületeinek felépítése.* Nyilvánvaló, hogy ez

máról-holnapra nem oldható meg, de gyors ütemben kell haladni, hiszen addig a nagyüzemi gazdálkodás csak részben indulhat meg. Legfontosabb a közös állati férőhelyek, a nagyüzemi istállók megépítése, de követnie kell ezt a magtár, góré és más épületek építésének is.

Termelőszövetkezeteinkben az építkezés három irányban indult be. Egyrészt állami építőipari vállalatok építenek a termelőszövetkezet rendelkezésére bocsájtott hitelből, az állam által biztosított építőanyaggal. Másrészt a szövetkezetek építkeznek saját anyaggal, de bizonyos költségek fedezésére felvett állami hitel segítségével. Harmadrészt a termelőszövetkezetek saját anyagból, saját munkaerővel hitel nélkül építkeznek. Mindhárom építkezési módnak megvannak a maguk problémái, s megvan különleges jelentőségük.

Az állam által végzett építkezésekre lényegesen nagyobb keretek állnak rendelkezésre, mint amit az éves tervben korábban biztosítottunk. Az ilyen építkezés alapelve, hogy ne elaprózva használják fel, hanem a legnagyobb feladatot jelentő nagyüzemi — százas és ötvenes — tehénistállók megépítését segítse elő. Ezért az állami vállalatok a termelőszövetkezetekben korszerű, magtárpadlásos, a későbbiek során gépesíthető tehénistállókat építenek. Az építkezéshez zömmel az állam biztosít anyagot, műszaki szakembereket, de a fizikai munka zömét a termelőszövetkezetek tagjai végzik. A tagság részvétele e munkákban egyaránt érdeke az államnak is, a termelőszövetkezeteknek is. Ilymódon ugyanis az államot jelentős mértékben tehermentesítik, ugyanakkor a termelőszövetkezeteknek is olcsóbb az építkezés.

Főleg növendékmarha és sertésistállók építését segíti elő a szövetkezetek rendelkezésére bocsátott úgynevezett anyagmentes hitelkeret. Erre az állam sem építőanyagot, sem építőipari kapacitást nem ad, hanem azt segíti elő, hogy a termelőszövetkezetek saját építőanyagukkal, saját erőből folytatott építkezéseknél igénybevehessenek a KTSZ-ektől, vagy máshonnan műszaki segítséget, illetve egyéb kiadásaikat fedezzék. Sok helyen — nagyon helyesen — arra törekednek, hogy a szükséges építkezések jelentős részét ilymódon oldják meg. Régi épületek lebontásával, vagy szénporos téglaégetéssel, vályogvetéssel, nádkitermeléssel, egyéb módon komolyan hozzákezdtek a helyi építőanyagelőállításnak és ezekből fognak építkezni.

A termelőszövetkezetek jelenlegi építkezései között jelentős helyet foglalnak el az épületátalakítások, valamint a legegyszerűbb építkezések, amelyekhez sem az állam által biztosított építőanyagra, sem építőipari kapacitásra, de még anyagfedezet nélküli hitelre sincs szükség. A közös sertés- és juhállomány zömét el lehet helyezni ilymódon mezőgazdasági szerfából, vagy

szalmatetővel, házilagos kivitelezésben elkészített ideiglenes, de a célnak teljesen megfelelő épületekben. Ehhez azonban az kell, hogy termelőszövetkezeti vezetőink találékonyak legyenek, s a tagsággal közösen ne sajnálják e feladat megoldására az erőt és a fáradságot.

A termelőszövetkezeti építkezés a dolog természeténél fogva hosszantartó folyamat. Fejlődésben levő nagyüzem úgyszólván állandóan építkezik. Ha azonban ezt csupán az állami vállalatokra támaszkodva kívánja megoldani, nyilvánvalóan helytelenül jár el. Termelőszövetkezeteink zömében van elegendő munkaerő ahhoz, hogy maguk a szövetkezeti tagok építkezzenek. Csaknem mindenütt van 1—2 mesterember is, aki műszakilag megfelelően ért az egyszerűbb építkezésekhez. Úgyszólván nincs az országnak olyan vidéke, ahol tégla, vályog vagy egyéb építőanyag egyszerű előállítására ne lenne mód. Ezért a legkézenfekvőbb dolog, ha minél több termelőszövetkezetben a mezőgazdasági termelésben részt vevő brigádok mellett megszervezik az építőbrigádot is, mint a termelőszövetkezet kiegészítő üzemágát. Ugyanakkor *szélesköru mozgalommá* kell fejleszteni a helyi építőanyagelőállítást, s az azokból való építkezést. Ha ezeket a feladatokat jól megoldjuk, akkor a termelőszövetkezeti nagyüzemek gyors gazdasági fejlődésének, megerősítésének egyik legfontosabb feltételét teremtettük meg.

A termelőszövetkezeti mozgalom ezévi számszerű fejlődésének fontos alapja volt a *munkászosztály segítsége.* Mivel munkásosztályunk zöme megértette és magáévá tette a falu szocialista átalakításának ügyét és aktív közreműködésével elősegítette azt, jelentős eredményeket értünk el. Nélkülözhetetlen azonban a munkásosztály segítsége a jelenleg fő feladatot képező termelőszövetkezeti megszilárdítás terén is.

A munkásosztálynak a falu dolgozó parasztsága felé nyújtott egyik leghatékonyabb segítsége a termelőszövetkezetek patronálása. A jól megszervezett, lelkes patronázsmozgalom hatalmas lépésekkel viheti előre a termelőszövetkezetek politikai, gazdasági és szervezeti megszilárdítását. Az ipari üzemek, állami gazdaságok, különböző vállalatok és intézmények képzett és tapasztalt vezetői, szakemberei, funkcionáriusai, de egyszerű dolgozói is nagy segítséget nyújthatnak a termelőszövetkezetek politikai erősítésében. Tanácsaikkal, javaslataikkal előmozdíthatják a termelőszövetkezetek helyes munkaszervezetének, jó működésének kialakulását. Nagyon fontos, hogy a politikai és szervezeti segítség mellett ráirányítsák a szövetkezeteken belül a figyelmet a helyi lehetőségek minél jobb kihasználására (pl. a helyi erővel történő építkezések terén) és ezt elő is segítsék. Világosan látni kell, hogy a patronálás fő célja közvetlen kapcsolatok útján a munkás-paraszt szövetség erősítése, a munkásosztály

vezető, irányító szerepének növelése, a szocializmus építése a termelőszövetkezeti megszilárdítás és a szövetkezeti parasztság szocialista nevelése útján.

*

Termelőszövetkezeti mozgalmunk újabb fejlődésének tárgyalása során is említést kell tenni a még egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztsággal kapcsolatban néhány kérdésről. Különösen fontos, hogy világosan lássuk a pártnak az egyénileg gazdálkodó parasztokkal kapcsolatos politikai vonalát. Ennek lényegét Kádár János elvtárs a következőképpen fogalmazta meg: „Az egyénileg gazdálkodó parasztokkal szemben két és féléve folytatott politikánk ezután sem változik egy hajszálnyit sem. Államunk legfőbb politikai alapjának a *munkás-paraszt szövetséget* tekintjük, amely ma erős és amelynek szüntelen erősítését állandó feladatunknak tekintjük. A munkás-paraszt szövetség magában foglalja mind a szövetkezeti, mind az egyénileg dolgozó parasztot. Az egyénileg dolgozó paraszt szövetségesünk, dolgozó testvérünk és ennek megfelelően dolgozunk vele ezután is."[5] Ezt világosan látnunk kell és nyíltan meg kell mondani a dolgozó parasztoknak is. Ugyanígy világosan és őszintén meg kell mondani továbbra is azt, hogy szocializmust akarunk és azon dolgozunk, hogy ez a falun is mielőbb felépüljön. Ezt nem a dolgozó parasztok ellenére, hanem velük együtt fogjuk megvalósítani, s ezért nagyon ügyelunk arra, hogy politikánk továbbra is a bizalomra épüljön és érvényesüljön továbbra is az az őszinte, megértő hang, amely a két és fél év során eredményesnek bizonyult. Egyik fontos feltétele ez a szövetkezeti mozgalom sikeres továbbfejlesztésének is.

A termelőszövetkezeti mozgalom további fejlődésének másik fontos feltétele a jelenlegi fő feladat: a megszilárdítás sikeres megvalósítása. Meglevő termelőszövetkezeteink megerősítése, a szocialista nagyüzemi gazdálkodás fölényének újabb döntő bizonyítékait fogja szolgáltatni és fontos szerepe lesz a munkás-paraszt szövetség további erősítésében, a mezőgazdasági termelés színvonalának növelésében, az életszínvonal emelésében. Ily módon a megszilárdítás sikeres megvalósításával kedvező feltételeket teremtünk a szövetkezeti mozgalom sikeres továbbfejlesztéséhez.

[5] Népszabadság, 1959. április 4. szám.

A kommunizmus építésének néhány közgazdasági kérdéséről

Írta **KAHULITS LÁSZLÓ**

Az SZKP XXI. kongresszusa megnyitotta a Szovjetunió fejlődésének új szakaszát, a kommunizmus általánosan kibontakozó építésének korszakát, melyben szemunk előtt valósul meg az emberiség dicső álma, a kommunisták harcának végső célja, a föld legjobb és legigazságosabb társadalma. A hős szovjet nép négy évtized alatt az imperialisták és a belső reakció mindenfajta mesterkedései ellenére győzelemre vitte a szocializmus ügyét, gazdasági, politikai és társadalmi téren egyaránt olyan, a történelemben páratlan eredményeket ért el, hogy zászlajára tűzhette a kommunista társadalom közvetlen megvalósításának grandiózus feladatát.

Marx, Engels és Lenin a kapitalista társadalom fejlődése törvényszerűségeinek tudományos elemzése alapján kimutatták, hogy a kapitalizmus és a kommunizmus között szükségszerű az átmeneti időszak, amely egész korszakot ölel fel; megállapították, hogy a kommunista társadalomnak két fejlődési foka lesz: a szocializmus, és a kommunizmus. Felvázolták a két fok közötti főbb különbségeket és az átmenet jellegét is.

A szocializmus és a kommunizmus nem két külön társadalmi forma, hanem egy, azonos termelési módnak két szakasza, melyeknek közös a gazdasági alapja — a termelési eszközök társadalmi tulajdona. Ebből következnek azok a mindkét fokra közös jellegzetességek, hogy megszűnt az osztályharc, mindenféle kizsákmányolás és elnyomás, a termelés célja a társadalom anyagi és kulturális szükségleteinek egyre jobb kielégítése, a termelés tervszerű bővítése és tökéletesítése alapján.

A kommunizmus két fázisa között azonban lényeges különbségek is vannak, amelyek a termelőerők eltérő fejlettségi színvonalából fakadnak. Mindenekelőtt a szocializmusban fejletlenebbek a termelési viszonyok. A társadalmi tulajdonnak két formája van, az össznépi (állami) tulajdon és a csoport- (kolhoz)

tulajdon, ennek következtében létezik két osztály, a munkásosztály és a parasztság és fennmarad az árutermelés, az áru- és pénzforgalom. Lényeges különbségek vannak a falvak és városok, valamint a szellemi és fizikai munka között. Bár a szocializmus gyökeres változást eredményez a nők helyzetében, nem tudja még biztosítani azokat a feltételeket, amelyek alapján megvalósulhatna a nők teljes felszabadítása. A társadalmi munka viszonylagos fejletlensége (az anyagi javak viszonylag szuk mennyiségben állnak rendelkezésre és a munka még nem életszükséglet) indokolja a fogyasztási javaknak a végzett munka mennyisége és minősége szerinti elosztását. Az osztályok létezése pedig (nem is szólva a kapitalista környezetről, mely a szocializmusban és a kommunizmusban is indokolja az állam létét) szükségessé teszi az állam fennmaradását is.

Ezzel szemben a kommunizmus felső szakaszában megszűnik a tulajdon két formája, kialakul a kommunista társadalmi tulajdon osztatlan uralma; elmosódnak a határok a két különálló baráti osztály között és létrejön a kommunista dolgozók egységes társadalma; nem lesz árutermelés, áru- és pénzforgalom; nem lesznek lényeges különbségek a falu és a város, a szellemi és a fizikai munka, a férfiak és a nők helyzete között; elveszti alapját, létjogosultságát és elhal az állam is.

És végül Marx szavaival: „A kommunista társadalom felsőbb fokán, miután az egyénnek már nincsenek szolgaian alárendelve a munkamegosztásnak és ezzel a szellemi és a testi munka ellentéte is megszűnt; miután a munka nemcsak a megélhetés eszköze, de maga lett a legfőbb életszükségletté; miután az egyének mindenirányú fejlettségével a termelőerők is növekedtek és a kollektív gazdaság minden forrása bővebben buzog — csak akkor lehet majd a polgári jog szűk látóhatárát egészen átlépni s írhatja zászlajára a társadalom: Mindenki képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint."[1]

Marx és Engels azonban nem jósolgatott, csak annyit állapítottak meg a kommunizmusról, amennyit abból lehet következtetni, hogy a kommunizmus a kapitalizmusból fejlődik ki. Lenin azt írta az „Állam és forradalomban": „Marxnál nyoma sincs afféle kísérletnek, hogy utópiákat agyaljon ki, hogy hasztalanul találgassa azt, amit nem lehet tudni. Marx úgy teszi fel a kommunizmus kérdését, ahogy egy természettudós tenné fel egy új, mondjuk biológiai fajta kifejlődésének kérdését, ha tudná, hogy az így meg így keletkezett és ebben vagy abban a meghatározott irányban módosul. ... Marx anélkül, hogy utópiákba bocsátkozott volna, részletesebben meghatározta azt, amit erre

[1] Marx: A Góthai program kritikája. Marx—Engels Válogatott Művek 2. kötet. Szikra 1949. 18. oldal.

a jövendőre vonatkozóan *már ma* meg lehet állapítani, mégpedig a kommunista társadalom alsóbb és felsőbb fázisa (foka, szakasza) közti különbséget."[2]

A Szovjetunió Kommunista Pártjának politikája ezt a helyes marxista szemléletet tükrözi. Egyreszt a párt csak olyan célkitűzéseket vett fel programjába, amelyeket a kialakult új feltételek lehetővé tettek, másrészt bátran hozott intézkedéseket olyan régi formák és módszerek megváltoztatására, amelyeket a fejlődés túlhaladott. Voltak azonban olyan vezetők és csoportok, akik ragaszkodtak a régi formákhoz és olyanok is akadtak, akik a valóságtól elszakadva akartak előrehaladni.

A párt politikája a konzervativizmus és a tudománytalanság elleni harcban alakult ki. Elvetette a párt például azt a helytelen elképzelést, amely a valóságtól elszakadt elméletieskedésből fakadt, hogy a kolhoztulajdon és az áruforgalom fékezi a fejlődést és ezért a kolhoztulajdont már most az össznépi tulajdon színvonalára kell emelni, a kolhozokat szovhozokká kell átalakítani, az árucserét pedig a közvetlen termékcserével kell felváltani. De gyökeresen szakított a konzervativizmussal is, amelynek képviselői az élettől elszakadva szembekerultek a fejlődés követelményeivel.

A párt a XX. kongresszus határozatainak szellemében lépésről lépésre kidolgozta és alkalmazta a kommunista építés szükségszerűen felmerülő új formáit és módszereit. A dogozók széles tömegeivel megvitatta és megvalósította például az ipar és építőipar irányításának decentralizálását, a gép- és traktorállomások átszervezését, a kolhozrendszer tökéletesítését, a közoktatás új rendszerét.

Ezzel az új irányvonallal helyezkedett szembe Malenkov, Kaganovics, Molotov, Bulganyin és Sepilov az élettől, a néptől és a párttól elszakadt egységbontó csoportja s ez akadályozta a fejlődést. Ez a csoport Leninre hivatkozva ragaszkodott azokhoz a régi formákhoz és módszerekhez, amelyek a szocializmus építésének korábbi szakaszában nagyszerű eredményekhez vezettek (mint például a gépállomási rendszer, a begyűjtés, a tervezés és vezetés centralizáltabb formája stb.), de amelyek már nem feleltek meg a fejlődés követelményeinek, s ezért a lenini elveknek sem. A lenini elvek csak akkor érvényesülhetnek, ha a mindenkori történelmi helyzetnek megfelelő formákat és módszereket alkalmazunk megvalósításukra.

A párt Lenin útmutatásait követte, amikor leszámolt mindennel ami maradi, ami már elavult, és a fejlődés objektív követelményeit figyelembevéve változtatta meg a vezetés, az irányítás, a gazdasági építőmunka formáit és módszereit. A párt poli-

[2] Lenin Művei. 25. kötet. Szikra 1952. 491., 498. oldal.

tikájának helyességét igazolták azok a nagyszerű eredmények, amelyeket a szovjet nép az ipar és a mezőgazdaság fejlődésében, a tudományban, a kultúrában, a társadalmi élet minden területén elért.

A XXI. kongresszuson ilyen szellemben tárgyalta meg a párt a feladatokat. Jelenleg a Szovjetunióban a kommnizmus már olyan történelmi közelségbe kerult, hogy lehetővé, de szükségszerűvé is vált a kommunizmusba való átmenet gyakorlati módszereinek tudományos megállapítása. A szocializmus építésében, s jelenlegi fejlődésében szerzett gazdag tapasztalatok és a kommunizmus már meglevő elemeinek vizsgálata adja erre az alapot.

A kongresszus ebből kiindulva az általános elméletieskedés, távoli célok kituzése helyett konkréten, céltudatosan ráirányította a figyelmet a kozvetlen gyakorlati feladatok alapos és részletes kidolgozására, és mozgósította a dolgozókat e konnyen érthető, egyszerű, világos célkitűzések megvalósítására.

E cikkben lehetetlen a kongresszus gazdag anyagából minden fontos kérdést kifejteni, csupán a kommunizmusba való átmenet legfontosabb közgazdasági vonatkozásait foglaljuk össze elsősorban *a termelőerők és termelési viszonyok kötelező összhangjának érvényesülését,* vagyis azt, hogyan fejlődnek a termelóerók, milyen változást hoznak a szocializmus termelési viszonyaiban, s mindez hogyan hat az egész társadalom fejlődésének jellegére.

A kommunizmus anyagi-technikai bázisának megteremtése

A kommunizmusra is érvényes az az általános társadalmi-gazdasági torvényszerűség, hogy a termelési viszonyok és az egész társadalom fejlódésének alapja a termelőerők növekedése és tokéletesedése. Az új, magasabb színvonalú termelőerők teszik lehetóvé és szukségszerűvé a termelési viszonyok megváltozását, az egész társadalom előrehaladását. A termelőerők fejlesztése volt a szocializmus epítésének központi gazdasági problémája és ez a kommunizmus építésének is alapvető gazdasági célkitűzése.

A szovjet nép a szocialista népgazdaság sokoldalú előnyeit kiaknázva, történelmileg rovid idő alatt végrehajtotta a szocialista iparosítást, a mezőgazdaság szocialista átszervezését, létrehozta és megszilárdította a szocializmus anyagi-technikai bázisát. Az ipari termelés 1958-ban 36-szor, a nehézipari termelés 83-szor, a géngyártás és a fémfeldolgozó ipar termelése pedig 240-szer volt nagyobb, mint 1913-ban A munka termelékenysége a tízszeresére fokozódott. Hasonló nagyszerű eredményeket értek el a mezőgazdaságban is, kulonosen az utóbbi években. A tech-

nika hatalmas fejlődését bizonyítják az atomenergia felszabadítása és a világűr meghódítása terén elért világraszóló eredmények. A termelőerők ilyen gyors növekedése és tökéletesedése alapján jött létre a szocialista termelési viszonyok osztatlan uralma és erősödtek meg a szocialista társadalmi viszonyok.

A korszerű ipar, a gépesített mezőgazdaság, az élenjáró tudomány és kultúra az alapja és kiindulópontja a kommunizmus anyagi-technikai bázisa kialakításának *A kommunizmus anyagi-technikai bázisának megteremtése azt jelenti, hogy létre kell hozni a termelőerők és a társadalmi munka olyan magas színvonalát, amely biztosítja az anyagi javak bőségét és a kapitalizmusénál magasabb termelékenységet, amelynek alapján életszükségletté válik a munka és meg lehet valósítani a kommunista elosztás elvét.* Ezt a feladatot a hétéves terv nem tudja maradéktalanul megoldani, de döntő lépést jelent a cél elérésében.

Az ipari és a mezőgazdasági termelés a tervidőszakban nagymértékben emelkedik. Az ipar fejlődésében jelentős szerepet játszik az új tudományos-technikai forradalom kibontakoztatása: a termelés komplex gépesítése és automatizálása, az atomenergia széleskörű felhasználása és a vegyipar gyorsütemű fejlesztése, a termelés kemizálása, a kulonféle műanyagok gyártása és ipari alkalmazása.

A munkaeszközök tökéletesítése abban nyer kifejezést, hogy *1965-ig befejezik a legtobb termelési folyamat komplex gépesítését és szélesebb méretekben vezetik be a termelés automatizálását.* A háború utáni években a szovjet technika óriási léptekkel haladt előre. A tudomány és technika vívmányainak széleskörű alkalmazása azonban eddig a beruházások viszonylagosan szűk korlátaiba utközött. Ez vezetett arra, hogy bár a Szovjetunió iparában magasabb technikai színvonalú automata gépsorokat szerkesztettek, mint például Angliában, vagy az Egyesult Államokban, a termelés automatizálása a fejlett nyugati tőkés országokban mégis jobban előrehaladt, mert az új technikát szélesebb méretekben alkalmazták. A hétéves terv célul tűzi ki, hogy tomegméretekben gyártsák az automata gépeket és gépsorokat, ami lehetővé teszi azt is, hogy komplex automatizálásra térjenek át egy sor iparágban, így például a vegyiparban, az olajfinomításban, az élelmiszeriparban, a villamos erőműveknél, nagyolvasztó! nál és martinkemencéknél, hengersoroknál és a gépgyártás egyes ágazataiban. Emellett bevezetik a legmodernebb technológiai eljárásokat. Magas termelékenységú óriáskohókat és elektromos kemencéket építenek, széleskoruen alkalmazzák katalizátorként az oxigént, a vákuum-eljárást és a hengereltacél hőmegmunkálását stb.

A mezőgazdaságban célul tűzik ki a teljes gépesítést, amelyet

azzal biztosítanak, hogy a meglevő gépesítés színvonalának emelése mellett új géprendszereket hoznak létre azokban a termelési ágakban is, amelyekben eddig elmaradott technikával végezték el a munkák jelentős részét. A hétéves tervben a mezőgazdaság 1 millió traktort, 400 ezer kombájnt, számos új gépet és termelési eszközt kap az ipartól.

A komplex gépesítés és automatizálás kiszélesítése az iparban, a teljes gépesítés megvalósítása a mezőgazdaságban hatalmas feladatot ró a gépiparra. A tervidőszak alatt gyors ütemben fejlesztik a gépgyártás valamennyi korszerű ágát, elsősorban a nehézgépipart, a műszeripart, az automata-, elektronikus és vegyipari gépek gyártását. Ennek érdekében már az elkövetkező években a legmodernebb gépekkel újítják fel a gépipar valamennyi ágában a termelőberendezéseket.

A technikai haladás másik fontos jellemzője, a népgazdaság villamosítása. A Szovjetunió a hétéves terv időszakában lép a lenini nagy villamosítási eszmék megvalósításának döntő szakaszába. A 80 százalékos ipari termelési felfutás mellett a villamoserőművek kapacitása kétszeresére nő, ami bizonyítja a technikai felszereltség fokozódását is.

Bár építenek hatalmas vízierőműveket — többek között a 3,6 millió kw kapacitású bratszki, a 2,5 millió kw kapacitású sztálingrádi, és a 4,2 millió kw-os krasznojarszki vízierőműveket: — a gyors fejlődés energiaszükségletének biztosítása érdekében elsősorban a magasabb fűtőértékű tüzelőanyagok, az olaj és a földgáz, valamint az olcsó szenek energiájának hőerőművekben való átalakítását helyezik előtérbe, mert a hőerőművek építési ideje rövidebb, és megvalósításuk kisebb beruházási összegeket igényel.

A hagyományos energiahordozók kihasználása mellett a jövőben fontos előrelépést jelent az atomenergia felhasználása is a villamosítás fejlesztésében. Bár a hétéves tervben még csak a különböző típusú atomreaktorok ipari kísérletezésére és fejlesztésére kerul sor, valamint a termonukleáris energia szabályozásának megoldása a cél, de ezzel megteremtik a feltételeket a későbbi fejlődés gyorsan növekvő energiaszükségletének szélesebb megalapozásához, az olcsó és korlátlan forrású atom- és termonukleáris energia termeléséhez.

A mezőgazdaságban a gépesítéssel együttjár a termelés teljes villamosítása, amelyet a nagy erőművek építése mellett a kolhozok kisebb erőműveinek közös létesítése is biztosít. A kolhozok és a szovhozok energiaellátása a hétéves tervben a négyszeresére emelkedik, ami több mint négyszer gyorsabb növekedést jelent a mezőgazdasági termelés felfutásánál.

A technikai haladás fontos jellemzője a vegyipar gyors fejlesztése, a termelés kemizálása, a műanyagok széleskörű előálli-

tása és felhasználása. Ez lehetővé teszi, hogy a Szovjetunió gazdag természeti kincseit sokoldalúbban és gazdaságosabban hasznosítsák. A különböző kémiai módszerek és anyagok gyorsítják a termelési folyamatokat, a plasztik és műanyagok termelésével és felhasználásával együtt pedig jelentősen fokozzák a társadalmi munka termelékenységét.

A vegyipar termelése megközelítőleg háromszorosra, a textilműanyagok előállítása 4-szeresre, a plasztik anyagok és különféle gyanták gyártása pedig több mint 7-szeresre emelkedik a hétéves tervben. A terméshozamok növelése érdekében csaknem háromszor annyi műtrágyát ad az ipar a mezőgazdaságnak 1965-ben, mint amennyit 1958-ban biztosított.

A technikai haladásban óriási szerepe van a tudománynak. Marx már közel száz évvel ezelőtt zseniálisan rámutatott arra, hogy a kommunizmus anyagi-technikai bázisának megteremtése folyamán a tudomány egyre inkább termelőerővé válik s fejlesztése hatalmas és egyre növekvő jelentőségre tesz szert az anyagi javak bőségének megteremtésében. A gyors előrehaladás jelenleg szinte elképzelhetetlen olyan tudományos problémák megoldása nélkül, mint a különféle szintetikus anyagok létrehozása és tökéletesítése, a rádióelektronika és a kibernetika új eszkozeinek megalkotása az automatizálás fejlesztéséhez stb. A szovjet tudomány eddigi eredményei szilárd alapot teremtettek ahhoz, hogy a fejlődés megoldásra váró feladatait a jövőben is megoldják és a tudomány valóban a termelőerők hatékony részét képezze.

A munka hatékonyságának fontos tényezője a termelőerők ésszerű területi elosztása is. A Szovjetunió hatalmas természeti erőforrásai még nagyrészt kiaknázatlanok a távol-keleti területeken. Ezek bekapcsolása a népgazdaságba éppen természeti bőségük és kiaknázásuk kedvező feltételei miatt ugrásszerűen növeli a társadalmi munka termelékenységét. Ezért a 7 éves tervben egyik alapvető célkitűzés a termelőerők gyorsabb fejlesztése ezeken a területeken. A beruházásoknak 40 százalékát fordítják a keleti területek ipari és mezőgazdasági fejlesztésére. Ez azt eredményezi, hogy szilárdabb lesz az ipar nyersanyag- és energiabázisa, hogy a szűzföldek gabonatermése mentesíti a központi területeket, ahol ésszerűbben használhatják fel a gazdag természeti és gazdasági lehetőségeket a belterjesebb mezőgazdasági kultúrák (ipari növények, zöldség, gyümölcs termelése, állattenyésztés) kiszélesítésére.

A termelőerők fejlődésének fontos része, hogy a technika tökéletesítésével párhuzamosan a legfőbb termelő erő, maga a dolgozó ember is magasabb általános és szakképzettségi színvonalra emelkedik. A kommunizmus anyagi-, technikai bázisának kialakulása megteremti a lehetőségét és a szükségességét is a

munka és az oktatás egyre szorosabb összekapcsolásának, a dolgozók általános műveltségi színvonala és szakképzettsége emelkedésének. A termelés komplex gépesítése és automatizálása a technikai fejlődés korábbi következményével szemben — amikor a betanított képzetlen munkások tömege és részaránya nőtt — ellenkező tendenciát vált ki, a munkások szakképzettségének gyors növekedését, és ez a szellemi és fizikai munka közötti különbségek csökkenésének irányába hat. Az automata gépek és géprendszerek, a távirányítás elsősorban képzett, technikusi és mérnöki szakképzettséggel rendelkező irányító és kiszolgáló szakemberek munkáját igényeli, és kiküszöböli, vagy lényegesen csökkenti a segédmunkások és betanított munkások számát. Jelenleg a Szovjetunióban, csupán a népgazdaságban 7,5 millió felső- és középfokú szakképzettséggel rendelkező ember dolgozik. 1965-ig az egyetemeken és főiskolákon 2,3 millió, a középiskolákban pedig 4 millió különféle szakembert képeznek ki, s ezek jelentős része majd a népgazdaságban dolgozik. Miközben a munkások és alkalmazottak száma 20 százalékkal nő, a felsőfokú képesítéssel rendelkező mérnökök, és más szakemberek száma 50 százalékkal emelkedik. 1965-ben már a népgazdaságban foglalkoztatott munkások és alkalmazottak közül körülbelül minden 6-ik dolgozó rendelkezik egyetemi, vagy középiskolai szakképzettséggel.

A szellemi és fizikai munka közötti lényeges különbségek felszámolására a termelőerők fejlődése megteremti a lehetőségeket is. Az iskolahálózat kiszélesítése és az állami gondoskodás növekedése mellett jelentős szerepe van ebben annak, hogy a termelékenység fokozódása következtében — anélkül, hogy a béreket csökkentenék, sőt a jólét növekedésével párhuzamosan — ... -ken a munkaidő. A terv előirányzatai szerint 1960-ig bevezetik a 7 órás munkanapot, 1962-ig a 40 órás, 1964-től pedig fokozatosan a 35—30 órás munkahétre térnek át, ami lehetővé teszi a heti kétnapos pihenőt is. Ez, a világon a legrövidebb munkanap és munkahét elegendő időt szabadít majd fel a dolgozók általános műveltségének fokozására és a szakképzésre.

A technika fejlődése, a dolgozók szakmai hozzáértésének magasabb színvonalra emelkedése, a tudományosabb munkaszervezés lehetővé teszi a munka termelékenységének gyors növelését. A hétéves terv időszakában a munka hatékonysága az iparban 45—50 százalékkal, az építőiparban 60—65 százalékkal, a szovhozokban 60—65 százalékkal, a kolhozokban pedig 100 százalékkal emelkedik. Ez azt jelenti, hogy 1965-ben a termelés növekedésének kb. háromnegyedét a munka termelékenységének fokozódása biztosítja, ami szilárd alapot teremt a szocialista újratermelés bővítéséhez és az életszínvonal emeléséhez.

A termelési viszonyok fejlődése — a kommunizmus elemeinek gyarapodása és erősödése

A termelőerők fejlődése, a kommunizmus anyagi technikai bázisának fokozatos megteremtése lehetővé és egyben szükségszerűvé teszi a szocialista termelési viszonyok átalakulását az új kommunista termelési viszonyok, vagyis az egységes kommunista tulajdonviszonyok, a munkához való kommunista viszony és a szükségletek szerinti elosztás színrelépését és kibontakozását.

Mindenekelőtt tökéletesednek a termelési viszonyok alapját és legfőbb elemét képező szocialista tulajdonviszonyok. Az egységes kommunista köztulajdon a szocialista tulajdon két formájából, az össznépi tulajdonból és a kolhoztulajdonból nő ki. A Szovjetunió hétéves tervének megvalósítása során a tulajdonviszonyok fejlődése megnyilvánul abban, hogy nő az össztulajdonon belül az állami tulajdon részaránya. Az állami tulajdon súlyának növekedése egyrészt abból fakad, hogy az ipar fejlődése gyorsabb lesz a mezőgazdaságénál. Az ipari termelés 80 százalékkal, a mezőgazdasági 70 százalékkal fokozódik a tervidőszakban. Másrészt a mezőgazdasági termelés bővítése, az új művelésbe bevont szűzföldeken az állami tulajdont bővíti, mert itt nagyrészben szovhozokat szerveznek. Ezt az eltolódást közvetve az is szemlélteti, hogy miközben a parasztság tömegei nem nőnek, sőt a technika fejlődése következtében csökkenésük is várható, a népgazdaság állami szektorában a munkások és alkalmazottak száma több mint 20 százalékkal, csaknem 12 millióval bővül. A tervidőszak végén az állami vállalatokban és intézményekben dolgozók és ezek családtagjai a lakosságnak közel kétharmadát foglalják magukba.

Fejlődik, tökéletesedik a kolhoztulajdon is és fokozatosan közeledik az össznépi tulajdonhoz. A csoporttulajdon színvonalának emelkedése a termelés társadalmasításának előrehaladásában mutatkozik meg. A kolhozok oszthatatlan alapja állandóan nő és minőségileg is megváltozik. A termelőerők fejlődése arra vezet, hogy a kolhozokban a közös termelés lépésről lépésre felöleli a mezőgazdaság valamennyi ágát és kiszorítja a háztáji gazdaságokat. Mint a terv célkitűzéseiből láthatjuk, 1965-ig megoldják mindenféle mezőgazdasági munka teljes gépesítését, ami azt eredményezi, hogy nem lesz érdeke a kolhozparasztnak külön háztáji gazdaságot fenntartani, ahol a hozamok alacsonyabbak, a munka kisebb hatékonyságú és a közös gazdaságok termeléséből ugyanakkor sokkal olcsóbban megkaphatja az egyéni fogyasztásához szükséges különféle mezőgazdasági termékeket. Az oszthatatlan alap tehát egyre jobban magába olvasztja a parasztság összes termelési eszközeit, egész állatállományát.

Az oszthatatlan alap minőségi változását eredményezi az is, hogy kialakulnak es kiszélesednek a termelési kapcsolatok a kolhozok kozott Az egyuttmukodést szintén a termelőerők színvonalának emelkedese teszi lehetővé és szukségszerűvé is. Elkerulhetetlen a kolhozok kozotti kozos munka a mezőgazdasági termékeket feldolgozó ipari uzemek építéseben, építőipari egységek létrehozásában, kisebb erőmuvek és utak ,létesítésében. Itt a munka már magasabb társadalmi színvonalú és a létrehozott termelési eszkozok is· egy szélesebb kollektíva tulajdonát képezik.

Egyre gyakrabban egyesítik erőfeszítéseiket a kolhozok nem termelő beruházások megvalositasára, iskolák, kórházak, klubok szociális otthonok és más letesítmények építésére. Ezek is lényegében az egész társadalom tulajdonába kerulnek, amelyeket a teruleten élők egyaránt élvezhetnek.

A termelőerők fejlődése mindjobban megköveteli az állami tulajdonban levő termelési eszkozok es a kolhozok termelési eszkozeinek egybeolvadását. A gépesítés, az automatizálás és a villamosítás előrehaladása azt eredményezi, hogy kialakulnak az ipari vállalatok és kolhoz egyesulesének kozvetlen termelési kapcsolatai, a mezőgazdasági munka az ipari munka válfajává válik, a parasztok tevékenysége hasonlóvá kezd válni az iparı munkások munkájához.

A tulajdon két formájának egymáshoz való közelítése tehát nem úgy megy végbe, hogy a kolhoztulajdon elsorvad, ellenkezőleg a szocialista állam támogatásával, a magasabb fejlettségű koztulajdon segítségével *egyre magasabb színvonalra emelkedik a kolhoztermelés — és tulajdon társadalmasítása.* Az elmúlt években nagy vita folyt arról, hogy megfelelnek-e a tulajdonviszonyok a kolhozokban a termelőerők jellegének, akadályozzák-e vagy nem azok fejlődését, megérett-e már a helyzet a két tulajdonforma egybeolvadására, hogyan tokéletesítsék a termelési viszonyokat? Az elmúlt ot év kimagasló eredményei igazolták az SZKP politikájának helyességét, miszerint a kolhozrendszer jelenleg még nemcsak hogy megfelel a termelőerők színvonalának, de nagy lehetőségeket rejt magában a termelés további gyors fejlődésére nézve is. Nem a kolhoztulajdon, a kolhozforma, hanem a mezőgazdasági politikában elkovetett hibák hátráltatták 1953 előtt a mezogazdasági termelés gyorsabb bővülését. Figyelmen kívul hagyták azt a torvényszerűséget, hogy a társadalmi fejlődés mozgatórugója a termelőerők novelése és tokéletesítése. Ehelyett a termelési viszonyok formáit, elemeit próbálták önkényesen megváltoztatni. Így született meg a közvetlen termékcserére való áttérés gondolata és ezért váltott ki a gépállomások átszervezése sokakban olyan kétkedést, hogy ez csökkenti a kol-

hoztulajdon szocialista jellegét, társadalmasításának színvonalát és akadályozni fogja a termelés előrehaladását is.

A gépállomások átszervezése, a gépek és egyéb termelési eszközök eladása a kolhozoknak nem jelent visszalépést a fejlődésben, a termelési viszonyok tökéletesítésében. A kolhoztulajdon, bár szintén szocialista tulajdon, ténylegesen alacsonyabb színvonalú az állami tulajdonnál. A gép- és traktorállomások termelési eszközeinek eladása a kolhozoknak tehát ha felszínesen, elszigetelve vizsgáljuk a folyamatot, visszavonulásnak tűnik. Más eredményre jutunk azonban, ha ezt a változást összefüggéseiben vizsgáljuk és azt elemezzuk, hogyan hat a gépek eladása az egész fejlődésre és a kolhoztulajdon színvonalának alakulására.

A gépek és más termelési eszközök a kolhozok oszthatatlan alapját növelik. Ez az alap a kolhoztulajdon legfejlettebb része és egészen közel áll az állami tulajdonhoz. Bár ez is a kolhozparasztok csoporttulajdonát alkotja, mint a megtermelt termékek, ez a tulajdon mégis korlátozott, nem rendelkeznek szabadon vele. Nem használhatják fel személyes szükségleteik kielégítésére s ilyen célból nem is értékesíthetik. Ez a korlátozás természetesen megegyezik a kolhozparasztok érdekeivel is. Egyrészt az oszthatatlan alap bizonyos alkotóelemeit (gépek, épületek stb.) az egész társadalom juttatta a kolhozoknak, másrészt az alap növelése a termelés bővítését, a parasztok szükségleteinek jobb kielégítését szolgálja.

Tökéletesednek a termelési viszonyok a gépek eladásával azért, mert ez az egész kolhoztulajdon magasabb színvonalra emelkedéséhez vezet. Szilárdabb lesz a kolhoztermelés technikai alapja, hiszen a kolhozok a szükségletük szerint fogják vásárolni a gépeket. Megszűnik a kettős vezetés és irányítás, a párhuzamos munkaszervezés, ami a munka termelékenység fokozódásához vezet. A termelőerők fejlődésének meggyorsulása pedig lehetővé teszi, hogy a kolhoztulajdon egyéb alacsonyabb színvonalú részeinek, elsősorban a háztáji gazdaságoknak a súlya, sőt abszolút nagysága is csökkenjen. Így egységesebbé és magasabb színvonalúvá válik az egész csoporttulajdon.

A gépi munka kiszélesedése a kolhozokban csökkenti az ipari és a mezőgazdasági munka közti különbségeket is. A háztáji gazdaságok csökkenése, majd később megszűnése azt eredményezi, hogy magasabb színvonalra emelkedik a parasztok együttműködése, erősödik a kölcsönös segítés szelleme, és fokozódik felelősségérzetük a közös tulajdon iránt. A munka egységes irányítása és tervezése, a háztáji gazdálkodás megszűnése lehetővé teszi az elosztás formáinak tökéletesítését is, a munka szerinti elosztás teljesebb érvényesítését.

S végül közelebb kerül a csoporttulajdon az össznépi tulajdonhoz azért is, mert közvetlenebb lesz a kapcsolat a kolhozok

és az állam között. A kolhozok most már nemcsak fogyasztási cikkeket vásárolnak az államtól, hanem termelési eszközöket is, amelynek fejében termékeik jelentős részét az államnak adják át.

Jelentős szerepet játszik a termelőerők gyors növekedésében és a termelési viszonyok tökéletesedésében a mezőgazdasági tervezés decentralizálása, az új árpolitika, a begyűjtés megszüntetése és a felvásárlás új rendszerének bevezetése. Bebizonyosodott, hogy nem a közvetlen termékcserére való áttérés, a közvetlen tervezés és irányítás a helyes, hanem a csoporttulajdonból származó, szükségszerűen fennmaradt árutermelés fejlesztése, a kolhozparasztok egyéni érdekeinek fokozottabb figyelembevétele az irányítás új módszereiben. A kolhozok önálló tervezése, a költségarányokat tükröző új árrendszer alkalmazása, a felvásárlási rendszer új formája jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy az utóbbi 5 évben a mezőgazdasági termelés átlagos évi üteme megsokszorozódott és 7,1 százalékra emelkedett.

Ez a fejlődés megszilárdította az állami tulajdon pozícióit is. Összehasonlíthatatlanul nagyobb készletek összpontosultak az állam kezén s ezért erősödött az állam ellenőrző és befolyásoló szerepe a decentralizált áruforgalomban is.

Miközben a mezőgazdasági és az ipari termelés közötti különbségek csökkennek, a kolhoztulajdon közeledik az össznépi tulajdon színvonalához, a falu színvonalát a társadalmi élet minden területén fel kell emelni a városok nívójára. Ezért a szovjet állam fokozottan gondoskodik a falusi lakosság élet- és kulturális körülményeinek nagyarányú javításáról. Az elkövetkező években rendezik a kolhozfalvakat és korszerű városjellegű településekké alakítják át. Ezt szükségszerűvé is teszi a munka megváltozott jellege, a mezőgazdasági dolgozók igényeinek növekedése. Fokozatosan eltűnik tehát a falu és a város közötti lényeges különbség és elmosódnak a határok a két baráti osztály, a munkásság és parasztság között is.

A termelőerők fejlődése, a munka színvonalának emelkedése és a szükségletek mind teljesebb kielégítése, nagy hatást gyakorol a munkához való kommunista viszony kialakulására. A munka — amely alkotóbbá válik és csökken létfenntartási szerepe — egyre inkább életszükséglete lesz a szovjet dolgozóknak.

Ezek alapján az emberek egymás közötti viszonya a termelésben állandóan tökéletesedik és az elvtársi együttműködés, a baráti segítség mindinkább alapelve lesz a dolgozó közösségeknek. A kommunista öntudat kialakításában nagy szerepe van a nevelésnek, elsősorban az ifjúság nevelésének, hiszen ők alkotják majd a kommunista társadalom törzsét s nekik kell a munka dandárját is elvégezni. Az ifjúságban — amely nem szerzett tapasztalatokat a forradalmi időkben, a Honvédő Háborúban,

a szocializmus építésének harci időszakában — különösen fontos kinevelni a munkaszeretetet, az önfeláldozást, hazaszeretetet, a kommunista erkolcs normáit. Természetesen megkönnyíti a munkát, hogy az ifjúságot már kevésbé fertőzte meg a kapitalizmus, tapasztalataik csak a szocializmusból vannak s fogékonyak is az új iránt. Az iskolák átszervezése, a politechnikai képzés bevezetese kozelebb hozza a tanulást a munkához, s nagyobb lehetőséget ad a szocialista erkolcs kifejlesztésére.

A kommunista öntudat, a munkához való új viszony kialakulásának szilárd alapjai vannak. Elég csak arra utalni, hogy a múltban a fiatalok ezrei és tízezrei vettek részt eddig is nagy építkezések hősi munkálataiban, a szűzföldek meghódításában, hogy tízmilliók mondtak le a fejlődés meggyorsítása érdekében 20—25 évre a békekolcsonok törlesztéséről.

S nemrégen jelentek meg a kommunizmus új csírái, „a kommunista munka brigádjai", amelyek a munka kitűnő elvégzése mellett kotelességüknek tartják a tanulást, a kommunista erkölcs normáinak betartását Ezeket a csírákat fejlesztik, erősítik és szélesítik ki jelenleg a Szovjetunióban, hogy egyre magasabb színvonalra emelkedjék a munkások szakképzettsége, amely nélkul a kommunizmus anyagi-technikai bázisának lehetőségei sem aknázhatók ki megfelelően; hogy erősödjön a kommunista ontudat, amely híján nem lehet hozzákezdeni a kommunizmus elosztási elvének megvalósításához sem.

•

A termelőerők fejlődése alapján növekvő anyagi gazdaság és a termelési viszonyok alapvető elemeinek magasabb színvonalra való emelkedése, a kommunista ontudat kibontakozása lehetővé teszi, hogy a Szovjetunióban fokozatosan rátérjenek a *kommunista elosztás elvére.*

Az elosztás módja a termelőerők fejlettségétől a tulajdonviszonyoktól és az embereknek a termelésben elfoglalt szerepétől függ. A szocializmusban, ahol a termelőerők viszonylag fejletlenek, nincs elegendő termék a szukségletek teljes kielégítésére. A tulajdonnak különböző formái vannak, a munka még nem vált életszukségletté, ezért törvényszerű az anyagi érdekeltség figyelembevétele, a munka szerinti elosztás, ami nemcsak igazságos elosztási forma, hanem a termelés novelésének a kommunizmus épitese idejen is egyik fő eszköze, osztónzője.

Az anyagi javak egy részét azonban már a szocializmusban is a munkától fuggetlenul osztják el (társadalombiztosítás, kulonféle segelyek, orvosi ellátás stb.). A szukségletek szerinti elosztásnak ezek az elemei a kommunizmus építése idején mind nagyobb teret kapnak és megnő a súlyuk az elosztásban. A hétéves

tervben is jelentősek az erre irányuló célkitűzések. A társadalmi szolgáltatások (nyugdíj, segély, iskoláztatás, kórház, klub, bölcsőde, óvoda, internátus) 1958-ban 218 milliárd rubelra rúgtak, 1965-ben pedig már 365 milliárd rubelt tesznek ki. Ez azt jelenti, hogy minden munkásra és alkalmazottra évente 3300 rubel társadalmi szolgáltatás és 800 rubel értékű szociális és kulturális beruházás jut. Ez megfelel egy átlagos keresetű szovjet dolgozó több mint 3 havi fizetésének.

A Szovjetunióban jelenleg több mint 20 millió nyugdíjas részesül állami ellátásban. Ezenkívul 7 millió anya kap gyereksegélyt. Az állam novekvő mértékben vállalja magára a gyermeknevelés gondjait, és fokozottabb állami segítségben részesíti a családokat. 1965-ben 2,5 millió gyermek tanul bentlakásos iskolákban, 5,2 millió gyermeket helyeznek el óvodákban, 3,3 millió középiskolai és főiskolai tanuló részesül ösztöndíjban, s csaknem 6 millió ifjú szovjet polgár udul társadalmi költségen. Távolabbi cél az, hogy a gyermekek iskolai nevelését bentlakásos rendszerrel teljessé tegyék. Ennek óriási szerepe lesz a gyermekek kommunista nevelésében és a sokmillió asszony teljes felszabadításában is.

Jelentősen javulnak a dolgozók munka- és életkörülményei. Ezek közül legjelentősebb a lakásépítkezés. A hétéves tervben állami eszközökből 15 millió városi lakást, kolhozok és magánosok 7 millió családi házat építenek és áttérnek arra az elvre, hogy minden család külön lakást kapjon. A Szovjetunióban a lakásellátás is részben társadalmi juttatás, mert míg sok tőkés országban a lakbérek a családi költségvetésnek 25—30 százalékát is felemésztik, a Szovjetunióban ezek a karbantartást sem fedezik, s a kereseteknek csupán 4—5 százalékát vonják el.

Az SZKP és a Szovjetunió Minisztertanácsa rendeletet adott ki a közétkeztetés kiszélesítésére és megjavítására. A tervidőszakban az a cél, hogy a dolgozók jelentős része igénybe vehesse ezt a szolgáltatást. A közétkeztetés fejlesztése érdekében a tervidőszak alatt 64 ezer közétkeztetési vállalatot hoznak létre és a duplájára emelkedik a közétkeztetési vállalatok termelése. Magasabb színvonalat ér el az ételkészítés és az étkezés kultúrája is, s lényegesen csökkentik az ételek árait.

A gyermeknevelés és a háztartási munka „államosítása" jelentős változást eredményez a nők helyzetében is. A szocializmus felszabadította a nőket a rabságból és szolgaságból, s biztosította a jogokat arra, hogy részt vegyenek a termelésben, a politikai és társadalmi életben, de nem képes számunkra elég lehetőséget teremteni ahhoz, hogy maradéktalanul éljenek is ezekkel a jogokkal. Ezért jelentős különbségek maradnak fenn a férfiak és nők között a termelésben és a társadalmi életben betöltött szerepüket

illetően. Ezeket a különbségeket csakis a kommunista társadalom tünteti el véglegesen.

Tökéletesedik az elosztás a kolhozokban is. Először is következetesebben és teljesebben valósul meg a munka szerinti elosztás, a háztáji gazdaságok fokozatos felszámolása útján. Másrészt már jelenleg is több kolhozban rátértek és rátérnek a pénzbér fizetési rendszerre, ami közelebb hozza egymáshoz az állami és a kolhoz elosztási formát. S végül falun is gyorsan nő a társadalmi szolgáltatások mértéke és súlya, ami itt is a kommunista elosztás csíráit jelenti.

Az elosztás kommunista formája csak a kommunista munkával együtt valósulhat meg. A kommunista öntudat kialakítása azonban sokkal hosszabb időt követel, mint az anyagi javak termelésének növekedése. A kommunizmus építésének jelenlegi szakaszában, amikor még nincs elegendő termék és a munka nem életszükséglet, szigorúan ki kell tartani a munka szerinti elosztás, az anyagi érdekeltség következetes érvényesítése mellett.

Az anyagi érdekeltség nem kapitalista csökevény. Kétségtelen, hogy a munka szerinti elosztás a polgári jog, az egyenlő értékek cseréje, az „adok, hogy adjál" formájának felhasználása a szocializmusban. Ez a jogi forma azonban alapvetően mást fejez ki a szocializmusban és mást a kapitalizmusban. A kapitalizmusban is egyenlőtlenséget szül és a szocializmusban is. A kapitalizmusban azonban ez a jog elismeri a termelési eszközök magántulajdonát, a tőkés „jogos" uralmát a társadalmi termelés irányításában, s az elosztás is az egyenlőség joga alapján történik, a tőkés megfizeti a munkaerő árát. De éppen ez az egyenlőség teszi lehetővé a tőkés termelési viszonyok alapján az értéktöbblet különböző formáinak, a profitnak, kamatnak és földjáradéknak a keletkezését, biztosítja a kizsákmányolást.

A szocializmus azonban teljesen kizárja a burzsoá jogot a termelési eszközök tulajdonára és az emberek termelésben elfoglalt helyzetére vonatkozóan. Megszünteti a magántulajdont s ezzel együtt a termelés tőkés irányítását is. A polgári jog formája csupán az elosztásban marad fenn. Mivel az emberek között különbség van ügyesség, szakképzettség, tehetség terén és ugyanakkor eltérőek a létfenntartási körülményeik is (család, lakás stb.), a munka mértéke szerinti elosztás az igenyek kielégítésében egyenlőtlenségre vezet.

Ez az egyenlőtlenség azonban gyökeresen különbözik attól, amit a burzsoá jog a kapitalizmusban szül. Ott kizsákmányolásra vezet, ami a szocializmusban lehetetlen. A burzsoá jog formájának fenntartása az elosztásban szükségszerű a szocializmusban, sőt a kommunizmus építése idején is. Ez abból fakad, hogy jelenleg, amikor még nincs elegendő termék és a munka nem életszükséglet, az egyenlő elosztás spekulációra, tunyaságra, a bur-

zsoá gondolkodásmód erősödésére vezetne, ami végső soron gátolná a termelőerők fejlődését. Ezért a munka szerinti elosztás az egyedul ésszerű és igazságos elv, mert bár egyenlőtlenséget szul, de éppen ez az egyenlőtlenség osztonzi a dolgozókat a termelőerők fejlesztésére, az anyagi javak bőségének megteremtésére.

Miközben tehát erősítik és egyre szélesebb méretekben alkalmazzák a Szovjetunióban a kommunista elosztás szempontjait, határozottan kitartanak a munka szerinti elosztás még szukségszerű, helyes, szocialista elve mellett, állandóan tokéletesítik azt, hogy a termelőerők fejlődésében minél előbb eljuthassanak arra a színvonalra, amely lehetővé teszi a szükségletek szerinti elosztás teljes érvényrejutását, mindenfajta egyenlőtlenség végleges megszuntetését.

Az átmenet jellege — a fejlődés gyors ütemének törvényszerüsége

A szocializmusból a kommunizmusba való átmenet csakúgy, mint minden társadalmi folyamat *objektiv,* amelynek megvannak a társadalmi-gazdasági torvényei. Ebből egyrészt az kovetkezik, hogy nem lehet a kapitalizmusból közvetlenul a kommunizmusba ugrani, hiszen ehhez a kapitalizmus nem teremtette meg a feltételeket. Lehetséges, hogy egyes kapitalista országokban olyan magas színvonalra emelkedik a munka termelékenysége, hogy a szocialista forradalom után rovid idón belul termékbőséget lehet teremteni. Azonban sem az új termelési viszonyok létrehozása (kulonosen, ha kisárutermelés is van), sem a kommunista öntudat kialakítása nem megy máról holnapra. Ezeknek a feladatoknak a megoldása viszonylag hosszú időt kíván.

Másrészt a fejlődés, az átmenet objektív jellege arra figyelmeztet, hogy a társadalmi viszonyok meghatározzák azokat a szukségszeru folyamatokat, formákat és módszereket, amelyek a kommunizmus megvalósításában elkerulhetetlenek. Nem lehet tehát tetszés szerint megválasztani ezeket, hanem elemezni kell tudományosan a fejlődést s ennek alapján lehet megállapítani a helyes célkitúzéseket.

A szocializmusból a kommunizmusba való átmenet jellegét az határozza meg, hogy a szocializmus is és a kommunizmus is egy társadalmi formának két fázisa, amelyeknek közös a gazdasági alapjuk. A kapitalista és a szocialista termelési viszonyok antagonisztikus ellentétben vannak egymással, ezért a kapitalizmusban nem jöhetnek és nem is jönnek létre a szocializmus semmiféle csírái.

A jugoszláv revizionisták azt állítják, hogy már a kapitalizmuson belul is fejlődik a szocializmus, létrejonnek a szocialista

termelési viszonyok elemei, ha a proletariátus erős és ki tudja vívni ezeket az eredményeket a burzsoáziával szemben.

Az államkapitalista „irányzatok azt jelzik — írják pártprogramjukban —, hogy megértek és erősodnek »a bomlófélben levő régi burzsoá társadalom méhében már kifejlődött új társadalom elemei« (Marx). ... Ebben az értelemben lehet, hogy az államkapitalista viszonyok sajátos formái a kapitalizmus utolsó kísérlete a fennmaradásra, lehet, hogy az első lépés a szocializmus felé ... A szocializmus fejlődése a mai világban, egész sor ország szocialista építésében már elért eredmények, valamint a tőkés országokban végbemenő legkulönfélébb forradalmi és evolúciós folyamatok gazdasági és politikai hatásának egymásba fonódását és kolcsonos osszefuggéseit tukrözi."[4]

Ez a felfogás alapjaiban hibás és meghamisítja Marx megállapításait is. A kapitalizmus fejlődése, a termelés társadalmasítása, mint objektív folyamat természetesen azt jelenti, hogy a társadalom halad a szocializmus felé, hogy egyre nőnek és erősodnek a szocializmus objektív és szubjektív előfeltételei. A kapitalizmusban azonban nem fejlődik a szocializmus, nem jönnek létre szocialista társadalmi-gazdasági viszonyok. Az államkapitalizmus is ízig-vérig tőkés termelési viszony, a társadalmi termelés és az egyéni kisajátítás alapvető ellentmondásának egy magasabb színvonalú formája, amelyben továbbra is a tőkések tulajdonában maradnak a termelési eszkozök, a termelés a tőkések érdekeit szolgálja.

A kapitalizmusban létrejönnek a szocializmus objektív és szubjektív előfeltételei (a fejlett termelőerők, a forradalmi munkásosztály) és kialakulnak azok a szervezeti formák, elemek, (iparszervezés, bankrendszer stb.) amelyeket a proletárállam is jól fel tud használni a szocializmus építésének érdekében. Ez azonban egyáltalán nem azonos a szocializmus elemeivel. Marx is az elemeken ezeket a formákat értette. A történelemben volt példa arra (az utópisták szocialista műhelyei, a szövetkezetek stb.), hogy mindenféle próbálkozás a szocializmus elemeinek megteremtésére a kapitalizmuson belul sikertelen, mert ezeket előbb-utóbb felfalják a tőkések s minden esetben burzsoá viszonyok jottek létre szocialista viszonyok helyett. A jugoszláv revizionisták elmélete ellentétben áll tehat a marxizmus—leninizmus alapvető tanításaival csakúgy, mint a történelmi tapasztalatokkal.

A kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet csak forradalom útján, a termelési viszonyok erőszakos megváltoztatása útján mehet végbe.

Ezzel szemben a kommunizmus egyenes folytatása a szo-

[4] A Jugoszláv Kommunista Szovetség programja. Fórum, Noviszád 1958. 25., 31. oldal.

cializmus fejlődésének. A szocializmus talaján megszületnek és fokozatosan szaporodnak a kommunizmus elemei, termelési és társadalmi viszonyai. Nem egyszerre, nem egyidejűleg, hanem szakadatlan folyamatban alakul át a szocializmus kommunizmussá, amilyen mértékben megteremtődnek anyagi és szellemi feltételei.

Végül, az átmenet fontos jellegzetessége, hogy a történelmi fejlődés meggyorsul. A kapitalizmusnak évszázadokra volt szüksége, hogy uralomra jusson, a szocializmus építése és megszilárdítása a Szovjetunióban — bár ezt a háborúk többször visszavetették — négy évtizedet sem vett igénybe.

A szocialista ipar fejlődésének üteme például sokszorosan túlszárnyalja a legfejlettebb tőkés országok ipari fejlődésének mértékét. Az Egyesült Államok iparának évi átlagos fejlődési üteme például 1918—1957 között 3,2 százalék, Franciaországban 3,0 százalék, Angliában 1,9 százalék volt. A Szovjetunióban ez a mutató 10,1 százalék annak ellenére, hogy a szovjet nép 18 éven át polgárháborút és honvédő háborút vívott az imperializmus ellen s helyre kellett közben állítani a harcokban súlyos károkat szenvedett népgazdaságot is.

A burzsoá közgazdászok arra hivatkoznak, hogy a Szovjetunió csak azért érhetett el ilyen óriási ütemet, mert alacsony színvonalról indult, és a kapitalizmus is gyorsabban haladt előre fő fejlődési szakában, mint most. Valóban az Egyesült Államok a századfordulón nagyobb eredményekkel dicsekedhetett az ipar felfutásában. Az ipari termelés átlagos évi növekedése 1890—1895 között 8,2 százalék, 1895—1900 között pedig 5,2 százalék volt. Ha azonban a termelőerők fejlődésének hasonló időszakát vizsgáljuk a Szovjetunióban is, 1929—1937 között, az iparosítás alatt az átlagos évi növekedés mintegy 20 százalékot tett ki. Sokkal gyorsabb volt tehát ekkor is a szocializmus fejlődése.

Napjainkban pedig, amikor a kapitalizmus fejlődése lelassult, még kirívóbb a különbség. Miközben a Szovjetunió ipara továbbra is 8—10 százalékkal növeli évenként a termelését, az Egyesült Államokban 1956-ban csupán 3 százalékkal termeltek többet, mint az előző évben, 1957-ben nem növekedett, 1958 első felében pedig 10 százalékkal visszaesett a termelés. Hasonló tendencia érvényesült a nyugat-európai tőkés országokban is.

A termelőerők gyors fejlődése a kommunizmus építésének időszakában tovább tart, az egy főre eső termelés növekedése pedig meggyorsul. Az imperialisták ideológusai, közgazdászai és kétségbeesett propagandistái a kommunizmus győzelmes előrehaladásának hatását azzal akarják csökkenteni, hogy meséket szőnek a Szovjetunió tartalékainak kimerüléséről és azt kürtölik, hogy a Szovjetunió háború utáni nagy gazdasági fellendülését most már visszaesés váltja fel. Ezt az álmot azonban szétoszlatják

azok az eredmények, amelyeket a szovjet népgazdaság az elmúlt években elért, s azok a célkitűzések, amelyeket a hétéves terv tartalmaz. 1958-ban például az ipari termelés a tervezett 7,6 százalék helyett 10 százalékkal emelkedett. 235 milliárd rubelt ruháztak be a népgazdaság különböző ágaiba, ami több mint az első és második ötéves terv összes beruházása. Az elmúlt három évben 4500 új korszerű géptípust állítottak a termelés növelése s a technika tökéletesítése szolgálatába.

A hétéves tervben pedig az ipari termelés növekedésének évi átlagos üteme 8,6 százalék, a hét év termelésének összmennyisége pedig egyenlő lesz az elmúlt 20 év termelésével, az állami beruházások összege az elmúlt 40 év beruházásaival, a nemzeti jövedelem pedig az utolsó 30 év produktumával. Hét év alatt annyi új lakást építenek, mint amennyit a Szovjethatalom évei alatt összesen létesítettek.

A gyors ütem a szocialista gazdaság törvényszerűsége. Ezt bizonyítja a Szovjetunió és az egész szocialista tábor eddigi fejlődése is. A fejlődés gyors üteme abból fakad, hogy a kommunizmus építése már a szocializmus anyagi-technikai bázisából indul ki, hogy a termelési viszonyok nem akadályozzák, hanem elősegítik a termelőerők fejlődését és hogy a fejlődés tervszerű és tudatos, az időnként keletkező ellentmondásokat a társadalom állandóan megoldja.

Ezzel magyarázható, hogy a pártnak, mint a társadalmi szervezet legmagasabb formájának, a társadalmi tudat legteljesebb megtestesítőjének a szerepe a kommunizmus építése során nő. Hasonlóan fontos az állam szerepe is elsősorban a gazdasági szervezésben és a kulturális nevelésben. Különösen az államhatalom helyi szerveinek, a szovjeteknek nő meg a szerepük a kommunizmus építésének gyakorlati szervezőmunkájában.

A kommunizmusba való átmenet a tervszerűség és központi irányítás állandó erősítése mellett egyre több lehetőséget ad a dolgozó tömegeknek, hogy bekapcsolódjanak a termelés szervezésébe és irányításába. Ez lehetővé teszi a bürokrácia csökkentését, ami szintén jelentős előrelendítője a fejlődésnek.

A kommunizmus anyagi-technikai bázisának fejlesztése, a kommunista termelési viszonyok elemeinek bővülése és erősödése újabb lökést ad majd a fejlődés ütemének. A tudomány még előre nem látható eredményei is minden bizonnyal meggyorsítják az előrehaladást. A termelési viszonyok konkrét változásai bár még csak a kezdetet jelentik, nagymértékben előmozdítják a termelőerők növekedését. A munkanap lerövidítése azt eredményezi, hogy jobb lesz a munkaidőkihasználás és nőnek a teljesítmények. A szellemi és fizikai munka közötti lényeges különbségek csökkenése önmagában „új termelő erőt" hoz a felszínre, a szakképzettebb, hatékonyabb munkások tömegét. A társadalmi

juttatások növekedése, az állam fokozott szerepe a gyermeknevelésben, a jobb lakásviszonyok, a közétkeztetés kiszélesítése stb. mind óriási energiákat szabadítanak fel a termelőerők fejlesztésére.

Nagy szerepet játszik a fejlődés meggyorsulásában a dolgozók jólétének növekedése és kommunista öntudatuk fokozódása. A hétéves tervben 40 százalékkal nő a munkások és alkalmazottak egy dolgozóra számított reáljövedelme, kétszeresre emelkednek a szociális és kulturális beruházások és jelentősen javul a dolgozók egészségvédelme.

S végül a fejlődés meggyorsításának fontos tényezője a szocialista tábor együttműködésének erősödése. A szocialista országok közötti munkamegosztás fejlődése új szakaszhoz erkezett. Ma már egyesítik erőiket a szocialista országok tudományos és tervező intézetei, hogy kidolgozzák a termelés specializálásának, kooperációjának legjobb formáit, leggazdaságosabban aknázzák ki közösen az erőforrásokat, kölcsönösen gyumölcsoztessék a termelési tapasztalatokat, segítsék egymást tudományos és technikai problémák megoldásában. Ez a munkamegosztás jelentősen fokozza a termelőerők hatékonyságát. A kapitalista országok közötti munkamegosztás is a munka magasabb termelékenységét teszi lehetővé. A szocialista együttműködés azonban összehasonlíthatatlanul nagyobb hatékonyságú. Míg a kapitalizmusban a profitérdek a döntő a kapcsolatokban, a szocialista országok közötti együttműködést az egyes országok fejlődésének és az egész szocialista tábor előrehaladásának együttes érdeke határozza meg. Ez az együttműködés mind fokozottabban érezteti kedvező hatását. Az együttműködés megjavításával, a kutatás és műszaki tervezés párhuzamosságának kikuszöbölésével, illetve helyes koordinálásával; a fejlettebb országok segítségével még jobb eredmények, gyorsabb előrehaladás várható.

•

A kommunizmusba való átmenet lenyűgöző programja nagy lelkesedést váltott ki az egész világ dolgozó tömegeiben, de különösen a szocialista országokban. A kommunizmus építése nemcsak a szovjet munkások és parasztok ügye, hanem mindnyájunk programja és perspektívája. Hruscsov elvtárs beszámolójában megállapította: „... a szocializmus országai a szocialista rendszer lehetőségeinek sikeres felhasználásával többé kevésbbé egy időben mennek át a kommunista társadalom felső szakaszába... A szocialista gazdasági rendszerben a tervszerű, arányos fejlődés törvénye érvényesül s ennek nyomán a múltban gazdaságilag elmaradott országok a többi szocialista ország tapasztalataira, az együttműködésre és a kölcsönös segítésre támaszkodva gyorsan

behozzák elmaradásukat, fejlesztik gazdaságukat és kultúrájukat. Ily módon kiegyenesedik, kiegyenlítődik a szocialista országok gazdasági és kulturális fejlődésének kozós vonala"[5]

Hazánkban is meggyorsult a szocializmus építése, nagyobb ütemben fejlődik az ipar s új, nagyszerű lendulettel bontakozik ki a mezőgazdaság szocialista átszervezése. Ez a fellendülés elsősorban pártunk helyes politikájának, dolgozó népunk jó munkájának az eredménye, de nagymértékben elősegíti ezt a Szovjetunióban folyó építőmunka is. Népgazdaságunk szoros kapcsolatban van a szovjet gazdasággal és ezért hat a szovjet gazdaság fellendülése kedvezően a mi előrehaladásunkra is. 1959-ben például 30 százalékkal nő kulkereskedelmi forgalmunk a Szovjetunioval. Tobb és műszakilag fejlettebb gépet kapunk a Szovjetuniotól iparunk modernizálására és szerkezeti átalakítására, a mezőgazdasági nagyuzemi termelés megalapozására; jobban ki tudjuk használni termelési kapacitásunkat. Így például a nagy vegyipari fejlődés a Szovjetunióban lehetővé teszi, hogy fejlesszük vegyipari gépgyártásunkat és ezzel együtt korszerűsítsuk a hazai vegyipart. Ugyanakkor megkapunk minden szükséges nyersanyagot is a Szovjetuniótól.

A szocialista építőmunkánk fellendülése, a kommunizmus építésének nagyszerű példája gyumolcsozó erjedést váltott ki munkásosztályunkban is. Ujjászerveződott és egyre inkább erőre kap a munkaverseny. Eddigi eredményeink alapján és a Szovjetunióban létrejött kommunista brigádok hatására kialakultak üzemeinkben a szocialista brigádok, amelyek hatalmas lendítői lehetnek a szocialista építőmunkának, fejlődésünk meggyorsulásának.

Az SZKP XXI. kongresszusa sok nagyjelentőségű elméleti kérdést oldott meg, állást foglalt a kommunizmusba való átmenet fontos kérdéseiben is, tanúságát adta a marxizmus alkotó alkalmazásának. Minden kommunistának, pártunk minden tagjának meg kell ismerni ezeket a kérdéseket, mert bár a mi holnapunk még csak a szocializmus, de nincs messze az idő, amikor pártunk is zászlajára írhatja dolgozó népunk vágyát, a bőség társadalmának, a kommunizmus gyakorlati megvalósításának lelkesítő programját.

[5] Az SZKP XXI. kongresszusa. Kossuth, 1959 130. oldal.

Lenin „Materializmus és empiriokriticizmus" c. művének történelmi jelentősége

Írta SZECSŐDI LÁSZLÓ

Fél évszázaddal ezelőtt — 1909-ben — jelent meg először a marxista filozófiai irodalom klasszikus alkotása, Lenin „Materializmus és empiriokriticizmus" című műve. A könyv abban az időben látott napvilágot, amelyben már teljesen kibontakozott a kapitalista fejlődés utolsó fázisa, az imperializmus.

Nem véletlen, hogy a „Materializmus és empiriokriticizmus" megírása és megjelenése egybeesett ezzel a társadalmi fordulóponttal. A marxizmus minden klasszikus művére jellemző, hogy létrejöttük nem elvont, szubjektív és spekulatív indítékok eredménye, hanem objektív társadalmi igényt elégítenek ki, azokra a problémákra adnak választ, amelyeknek tisztázása éppen abban az időben elengedhetetlen feltétele a társadalmi haladásnak. A marxizmus klasszikus műveinek ez a vonása jellemzi a „Materializmus és empiriokriticizmus"-t is. Lenin ebben a művében történelmi feladatot oldott meg: a társadalmi fejlődés megváltozott körülményei között megvédelmezte és továbbfejlesztette a dialektikus materializmus alapvető tételeit, általánosította a marxista filozófia számára a társadalmi haladásnak és a természettudományok fejlődésének legújabb eredményeit. A mű megírására mindenekelőtt az imperializmus kibontakozásával előálló új történelmi helyzet késztette Lenint. Az új helyzet fő jellemvonása az volt, hogy a kapitalizmus ellentmondásai, — és különösen a proletariátus és a burzsoázia ellentmondása — a végsőkig kiéleződtek és a burzsoá rend fejlődése elérkezett ahhoz a szakaszhoz, amikor a proletariátus forradalma gyakorlati szükségszerűséggé vált. Ez parancsolóan megkövetelte a munkásmozgalom felkészítését az új feladatokra, és mindenekelőtt a munkásosztály forradalmi pártjának megerősítését, egységessé tételét. A párt szervezeti megerősödésének is elengedhetetlen előfeltétele volt a párt

elméleti alapjainak megszilárdítása, illetőleg az elméleti alap megtisztítása a burzsoá ideológia behatolási kísérleteinek következményeitől.

A párt elméleti alapjainak megszilárdításától függött az új történelmi helyzet által megkövetelt új stratégiai és taktikai irányelvek helyes kidolgozása, az elkövetkező forradalmi harc bonyolult módszereinek tisztázása. Ezeket a feladatokat csak a dialektikus materializmus minden torzítástól megtisztított, következetes alkalmazása alapján lehetett megoldani. Lenin, amikor művében szétzúzta a marxista filozófia meghamisítására tett kísérleteket és a tudományok, valamint a társadalmi gyakorlat új eredményei alapján továbbfejlesztette Marx és Engels tanításait, a közeli forradalomra készülő párt gyakorlati tevékenységének elméleti alapjait, az új helyzet által megkövetelt stratégia és taktika elméleti alapjait rakta le. Ez az első tényező, ami Lenin művét történelmi jelentőségű alkotássá teszi.

A marxista filozófiának, mint a forradalmi harc elméleti alapjának jelentőségével tisztában voltak a forradalom ellenségei is. A marxizmus létrejötte óta szakadatlanul ki van téve az ellenséges támadásoknak. E támadások azonban a különböző történelmi korszakokban nem egyforma erővel irányulnak a marxizmus különböző alkotórészei, illetőleg a dialektikus materializmus különböző oldalai ellen. Az, hogy az elméleti front melyik területén kell elsősorban felvenni a harcot az ellenség támadásával szemben, mindig az objektív társadalmi helyzettől függ.

Marx és Engels fellépése idején a haladó értelmiség körében, s különösen a munkásokban a materializmus uralkodott. Az idealizmus főleg a társadalomtudományban volt elterjedve. A természet magyarázatában a materializmus érvényesült, ez a materializmus azonban metafizikus, antidialektikus volt. Ezért Marx és Engels elsősorban a materializmus továbbfejlesztésére, a történelemre való alkalmazására, és a metafizika elleni harcra fordították figyelmüket. Az volt a fő feladatuk, hogy *dialektikussá* tegyék a materializmust és az egységes materialista világkép kialakítása érdekében kidolgozzák a történelmi *materializmus* elméletét.

A „Materializmus és empiriokriticizmus" megírása idején az idealizmus, — amellett, hogy a társadalomtudományok területén is támadott — megkísérelte a filozófia alapvető területein — elsősorban az ismeretelmélet területén — megerősíteni helyzetét és visszahódítani korábban elvesztett pozícióit. Feleleventették és új köntösbe öltoztették az elmúlt századok idealista filozófusainak régen megcáfolt eszméit, hogy ezáltal ismét új pozíciókat szerezzenek és visszaszorítsák a materializmust Történelmi feladat volt számbavenni ezt az ideológiai harcban beállott változást és fel-

venni a harcot az idealizmus minden megnyilvánulása, különösen az ismeretelméletben jelentkező idealizmus ellen. Ezt a feladatot oldotta meg a „Materializmus és empiriokriticizmus" és ez a második tényező, ami Lenin művét történelmi jelentőségű alkotássá avatja.

A XX. század elején a filozófiai harc módszereiben is új sajátosságok jelentek meg. Marx és Engels annakidején főként az idealizmus nyílt formái ellen harcoltak, olyan filozófiai nézetek ellen, amelyek nem leplezték el idealizmusukat, szembenállásukat a dialektikus materializmussal. A kapitalizmus ellentmondásainak kiéleződése és leleplezódése az imperializmus korszakában magával hozta, hogy a tömegek egyre inkább a marxizmus felé fordultak. A régi, megcáfolt idealista elméleteket már nem mindig lehetett a maguk korábbi formájában felújítani. A megváltozott viszonyok között az idealizmus a nyíltan idealista filozófia mellett új módszerekkel is igyekezett hatni és vagy burkolt formában jelentkezett, vagy pedig az idealizmus és a materializmus összeegyeztetésére tett kísérletet. Történelmi jelentőségú feladat volt feltárni és leleplezni az idealizmusnak ezt a megváltozott társadalmi viszonyokból fakadó új módszerét. Ezt a feladatot is Lenin műve oldotta meg.

Új volt Lenin művének keletkezése idején az is, hogy forradalmi jelentőségú, egész világképünket döntően befolyásoló új felfedezések történtek a fizikában. A mikrovilág megismerésének területén korszakalkotó új eredmények születtek, amelyek világnézeti kihatása is igen jelentős volt. A fizikusok egy csoportja az új eredményekből helytelen, idealista következtetéseket vont le. Az új felfedezések bebizonyították például, hogy a klasszikus fizika tételei nem abszolút érvényűek. Ennek hatására a fizikusok egy csoportja kezdett általában kételkedni a megismerés eredményeinek megbízhatóságában, ami a fizika „válságához" vezetett. Az idealista filozófia természetesen igyekezett maximálisan kihasználni a fizikának ezt a „válságát". A fizika új eredményeit úgy tüntették fel, hogy ezek állítólag megdöntik a materializmust, és a filozófia korszerusítésének ürugyén az idealizmus régebbi pozícióit próbálták helyreállítani. Az ilyen idealista ferditések zavart ideztek elő a fizikában és súlyosan veszélyeztették a modern természetkutatás további eredményeit. Történelmi jelentőségú feladat volt tehát levonni a helyes következtetéseket a fizika fejlődésének új eredményeiből, rámutatni a fizika „válságának" igazi okaira és helyes iránymutatást adni a természettudományok művelőinek az új eredmények feldolgozásához, a további kutatáshoz. Lenin művében megoldotta ezeket a feladatokat is, megszabadította a fizikát az idealizmus okozta világnézeti zűrzavartól és a dialektikus materializmus továbbfejlesztésével, az alapvető filozófiai kategóriák pontosabb és korszerűbb

kidolgozásával szilárd elméleti bázist hozott létre a természettudományok további fejlődése számára.

A társadalmi körülmények megváltozása következtében előálló új helyzet különös élességgel éreztette hatását Oroszországban. A kibontakozó imperializmus ellentmondásai itt nyilvánultak meg a legélesebben és hatásukra a forradalmi mozgalom középpontja Oroszországba helyeződött át. Az orosz társadalom az 1905-ös forradalom utáni időket élte, amely felrázta az orosz proletariátust, megmutatta erejét. Az 1905-ös forradalom tapasztalataiból tanuló, és az új forradalmat szervező orosz munkásosztály szempontjából különösen fontos volt a forradalmat irányító párt elméleti alapjainak tisztázása. Másrészt az 1905-ös forradalom veresége azzal az elkerülhetetlen következménnyel járt, hogy pesszimizmust, csüggedést váltott ki elsősorban a forradalom útitársainak táborában. Az orosz munkásmozgalomban, — főleg a mozgalomhoz csatlakozott értelmiségiek között — kezdett tért hódítani a forradalomról való lemondás hangulata, a forradalom kilátástalanságának eszméje. Ez a felfogás filozófiai vonalon a marxizmus megreformálására tett kísérletekben tükröződött. Egy sajátos filozófiai revizionizmus alakult ki, amelynek gyakorlati következtetései a forradalom ellen irányultak, illetőleg, amely tulajdonképpen a forradalomról való lemondás gyakorlati megfontolásából indult ki és erre épült.

Oroszországban tehát a világnézet alapvető kérdései különös élességgel kerultek napirendre és megoldásuk a legszorosabb kapcsolatban volt a munkásmozgalom fejlődési irányának, perspektívájának, soronlevő feladatainak eldöntésével. Az orosz munkásmozgalomban jelentkező világnézeti problémák megoldásának fontosságát csak fokozta az a tény, hogy a mozgalom régi teoretikusai, — elsősorban Plehanov — nem harcoltak kellő erélyel az idealizmus behatolási kísérletei ellen, sőt maguk is idealista hibákat követtek el. Lenin ebben a vonatkozásban is történelmi feladatot oldott meg. Bemutatta a marxista filozófia oroszországi reformátorainak kapcsolatát a nemzetközi revizionizmussal, kérlelhetetlen pártossággal leleplezte elméletük idealista jellegét. A dialektikus materializmus megvédelmezésével és továbbfejlesztésével megvetette az oroszországi és a nemzetközi forradalmi mozgalom vezetője, a Bolsevik Párt gyakorlati tevékenységének elméleti alapjait.

Lenin a marxizmus oroszországi reformátorainak bírálatával egyben megbírálta a nemzetközi reformista és revizionista irányzatokat is: mind filozófiai, mind pedig politikai vonatkozásában rámutatott a nemzetközi revizionizmus lényegére. Megvilágította, hogy a marxizmus „reformátorai" a valóságban megtagadják a marxizmust és a burzsoázia érdekeit képviselik, de ezt a marxizmus óriási nemzetközi tekintélye és elterjedtsége miatt nem te-

szik nyíltan, hanem különféleképp leplezik. Lenin bebizonyította, hogy a revizionista eszmék, amelyek a filozófiában a materializmus és idealizmus kibékítésére törekszenek, a politikában pedig a „józan megfontolásokat", a burzsoáziának tett engedményeket ajánlják, lényegében a forradalomról, a társadalom forradalmi átalakításáról való lemondást és a burzsoázia érdekeinek szolgálatát jelentik. Ez a lényege a mai revizionizmusnak is.

Lenin műve tehát egyaránt korszakalkotó jelentőségű a nemzetközi és az orosz munkásmozgalom fejlődése, és ettől elválaszthatatlanul a marxista filozófia fejlődése szempontjából is. A megjelenése óta eltelt 50 év nem halványította el, hanem új fényekkel világította meg a műnek ezt a korszakos jelentőségét. Mind a természettudományok fejlődése, mind pedig a társadalmi gyakorlat alakulása újból és újból bebizonyította a műben foglalt következtetések helyességét. Ezért Lenin munkája ma is nélkülözhetetlen vezérfonal a tudományok fejlődésének és a társadalmi gyakorlat irányításának bonyolult kérdéseiben.

*

A „Materializmus és empiriokriticizmus" egyik központi kérdése *az imperialista korszak idealista filozófiájának bírálata.* A modern burzsoá filozófia egyik legbefolyásosabb irányzata ebben az időben Ernst Mach osztrák fizikus és idealista filozófus elmélete volt. A machizmus, vagy más néven empiriokriticizmus, a szubjektív idealizmus burkolt, kendőzött válfaja, amelynek idealista jellegét a machisták igyekeztek minden eszközzel leplezni. Azt hirdették, hogy a machizmus teljesen új filozófia, amely eredeti utat nyit meg a gondolkodás és a világnézet fejlődésében azáltal, hogy a természettudományok legújabb eredményei alapján oldja meg a filozófia központi problémáit. Arról beszéltek, hogy a machizmus pártok és osztályok feletti filozófia, amely kiküszöböli a materializmus és idealizmus „egyoldalúságait", „szélsőségeit" és a filozófia két alapvető irányzata fölé emelkedik. Mindez a machizmust a modern burzsoá filozófia tipikus irányzatává tette. Ezért választotta Lenin az imperialista korszak sokféle filozófiai irányzata közül éppen a machizmust a kritika tárgyául. A machizmus bírálata egyben a modern idealizmus alapvető módszereinek és elméleti érveinek bírálata is. A lenini kritika nemcsak a machizmus elméleti érveit zúzza szét, hanem ma is érvényes módon rámutat korunk idealista filozófiájának leglényegesebb sajátosságaira, megvilágítja az imperializmus kialakulása által létrejött társadalmi változások filozófiai tükröződésének gyökereit és ezáltal a machizmus bírálata során a filozófiai harc olyan fegyvereit dolgozza ki, amelyek a modern

burzsoá idealizmus valamennyi irányzatával szemben alkalmazható.

A lenini kritika fő módszere abban foglalható össze, hogy sok oldalról megvilágítja a machista filozófia szubjektív idealista lényegét és leleplezi azokat a próbálkozásokat, amelyekkel Mach és követői megkísérelték leplezni ezt a szubjektív idealizmust.

Lenin mindenekelőtt a machista filozófia eredetiségéről és újszerűségéről szóló állításokat cáfolja. Mach és követői szerint az elméletük új fokot jelent a filozófia fejlődésében. A filozófia története során a materialisták az anyagból, az idealisták pedig a tudatból indultak ki, és ezekre az alapelvekre építették filozófiai elméletüket. A machisták szerint mindkét kiindulópont egyoldalú és korlátozott. Sőt a materialisták azáltal, hogy az anyagot veszik kiindulópontnak, miszticizmusba esnek, mert az anyaggal valami természetfelettit, tapasztalaton kívülit ismernek el létezőnek.

A két álláspont hiányosságait a machisták azzal vélték kiküszöbölni, hogy filozófiájuk kiindulópontjává az ún. *„világelemeket"* tették meg. Ezek a világelemek alkotják szerintük a bennünket környező jelenségeket. Minden dolog, minden tárgy, amelyet tudatunk felfog, ezeknek a világelemeknek az összetevődése, komplexuma. A machizmus tanítása szerint a világelemek tartalmukat illetően nem anyagi és nem is tudati természetűek, hanem semlegesek. A semleges elemek fizikai és pszichikai jelleggel bírnak, attól függően, hogy az ember milyen vonatkozásban vizsgálja őket. Ha például egy bizonyos színt a fényforrással összefüggésben vizsgálunk, akkor fizikai tárgyról, ha pedig az érzékelő emberi szem oldaláról tekintjük, akkor pszichikai jelenségről van szó. A fizikai és pszichikai oldal sohasem létezik különkülön, a kettő egymástól elszakíthatatlan. A machisták azt állították, hogy ez a felfogás végleg eldönti a filozófia alapvető kérdése fölött folytatott évezredes vitát. Nincs értelme tovább azon vitatkozni, hogy vajon az anyag-e, vagy pedig a tudat a filozófia kiinduló pontja; a kiindulópont: a semleges világelemek.

Lenin bebizonyította, hogy a machistáknak ebben az eredetinek tartott elméletében nincs lényegesen új vonás. A machizmus tiszta szubjektív idealista filozófia, amely összes alapvető érveit a szubjektív idealizmus klasszikus képviselőinek, Berkeleynek és Humenak filozófiájából vette. Lenin rámutatott, hogy a „világelemek" csak látszólag semlegesek. A világelemek tulajdonképpen az emberek szubjektív érzetei, mert nem léteznek függetlenül a pszichikaitól, az érzékelőtől. Mivel Mach és követői csak a világelemek realitását ismerik el, ezzel tulajdonképpen az érzeteket tartják egyedül reálisnak. A machista filozófiának ez a lényege teljesen megegyezik Berkeley, Hume és a szubjektív idealizmus többi klasszikus képviselőjének nézeteivel, akik ugyancsak az ember érzeteit tartották egyedül létezőnek. A ma-

chizmus tehát nem valami új és eredeti filozófia, hanem a szubjektív idealizmus egyik változata.

Lenin rámutatott arra is, hogy van bizonyos új vonás is a machizmus filozófiájában. A szubjektív idealizmus régi formái ugyanis nyíltan feltárták idealizmusukat, kozvetlenul, leplezetlenül támadták a materializmust. A machizmus ezzel szemben titkolja filozófiájának idealizmusát. A szubjektív idealizmus régen megcáfolt fogalmai helyett új fogalmakat vezet be: „világelemekről", „elvi koordinációkról" „tiszta/ tapasztalatról" stb. stb. beszél, úgy, mintha ezek az új fogalmak alapvetően megkülönböztetnék és elválasztanák a szubjektív idealizmustól.

A machizmus lenini kritikájának egyik legfontosabb tanulsága, hogy felhívja a figyelmet a modern idealizmusnak erre a fogására. Lenin rámutat, hogy az új fogalmak, az új terminológia csak formailag különböznek a szubjektív idealizmus régi fogalmaitól. A lényeget illetően a machizmus sem tud semmi újat mondani, és csak szellemi elődeinek sokszor megcáfolt érveit ismételgeti.

Leninnek ez az útmutatása felvértez a mai burzsoá filozófia elleni harcban. Ha korunk burzsoá filozófiai irányzatait vizsgáljuk, akkor azt tapasztaljuk, hogy csaknem valamennyi iskola azt hirdeti magáról, hogy korszakalkotó új eredményekkel járult hozzá a filozófia fejlődéséhez és ezek az új eredmények véglegesen megoldanak minden filozófiai problémát. A mai idealista filozófia egyik vezéralakja Bertrand Russell pl. így ír saját filozófiájáról: „azt hiszem, hogy ez (t. i. Russell filozófiája) ugyanolyan haladást jelent, mint Galilei felfedezése a fizikában."[1] Egy másik mai burzsoá filozófus, Wittgenstein így jellemzi saját filozófiáját: „... az itt kozolt gondolatok igazsága megtámadhatatlannak és véglegesnek tűnik előttem. Azon a véleményen vagyok tehát, hogy végre lényegében minden probléma megoldódott."[2] Az idézett filozófusok Machhoz és követőihez hasonlóan ugyancsak bizonyos új kifejezésekkel, új terminusokkal akarják elfogadtatni megállapításaikat. Russell a „logikai atomizmusban", Wittgenstein, Carnap és más filozófusok a „fizikai nyelvben", látják azt a tényezőt, amely kikúszöböli a materializmus és idealizmus évezredes ellentétét. Az új kifejezések közelebbi vizsgálata azonban ezeknél a filozófusoknál is csak azt mutatja, hogy a szavak mögött a régi szubjektív idealista tartalom húzódik meg. Mindezekben az imperialista korszak burzsoá filozófiájának mélyről fakadó közös vonása jut kifejezésre. Ez a közös vonás a tartalmi elszegényedés, a gondolatok lényegét illető sivár epigonizmus. E sivár tartalom azonban ma már nem állaná meg a he-

[1] Russell· Our knowlodge of the External World 14 old.
[2] Wittgenstein: Tractatus Logico-Philosophicus. Eloszó.

lyét a marxizmus diadalmasan térthódító igazságaival szemben, ezért van szükség az új és csillogónak tűnő formákra, a tartalmatlan műszavakra. A formának ez a végletekig vitt előtérbe állítása nemcsak a filozófiára, hanem a mai burzsoázia valamennyi tudatformájára jellemző.

Az imperialista korszak idealista filozófiája és ideológiája eredetiségének hirdetésével szemben a kritika és leleplezés lenini módszereivel kell felvennünk a harcot. Lenin a machizmus bírálatával arra tanít, hogy elsősorban nem a különbségeket kell vizsgálnunk az idealizmus régi és új változatai között. Ezek a különbségek csak formaiak lehetnek, hiszen a burzsoá filozófia az imperializmus korszakában már képtelen arra, hogy a gondolatok tartalmát illetően újat alkosson. A fő figyelmet a régi és az új idealizmus közös és lényeges vonásaira kell fordítanunk, és így kell lelepleznünk a mai burzsoá filozófia megtévesztő érveit, kimutatnunk azt, hogy hogyan nyilvánul meg benne a pusztulásra ítélt kapitalista rendszer apológiája és hogyan tükrözi a burzsoá társadalmi rend rothadását és degradálódását.

Eredetiségük hirdetéséhez szorosan kapcsolódik a machistáknak az az állítása, hogy filozófiájuk felülemelkedik a materializmus és idealizmus fogyatékosságain, sőt az osztályok és pártok érdekein is, és valamiféle elvont abszolút igazság kifejeződése. Lenin ezt az állítást is szétzúzta és bebizonyította, hogy nem lehet felülemelkedni a materializmus és idealizmus ellentétén. Fontos felelevenítenünk a lenini bírálatnak ezt a részét, mivel a mai burzsoá filozófia ebben a kérdésben is szolgaian követi a machizmus taktikáját. Az elmúlt év szeptemberében Velencében tanácskozott a XII. nemzetközi filozófiai kongresszus. A kongresszus — amelyen első ízben vettek részt nagyobb számban a marxista filozófia képviselői is — hűen tükrözte a mai burzsoá filozófia főbb irányait. A katolikus filozófiát képviselő neotomisták népes tábora mellett a burzsoá filozófiának a kongresszuson jelentkező legjelentősebb irányzata a machizmus vonalát folytató neopozitivizmus volt. A neopozitivizmus fő szószólójaként Philipp Frank, a Harvard Egyetem professzora szerepelt, aki a múltban aktív tagja volt a machisták bécsi körének, illetve a kör fiatal szárnyának. Philipp Frank referátumában a „metafizika" elleni harc ürügyén szavakban szembefordul mind a materializmussal, mind az idealizmussal. Kifejtette, hogy filozófiájában felülkerekedik mind a kettő egyoldalúságán. Machista elődeihez kapcsolódik Philipp Frank azon a téren is, hogy szavakban harmadikutas, de a valóságban velejéig idealista filozófiája igazolására a természettudomány állítólagos eredményeire hivatkozik: „A modern fizika semmit sem mond nekünk az »anyagról« vagy a »szellemről«, de igen sokat mond a szemantikáról." A kongresszuson részt vevő marxista filozófusok teljes

joggal állapították meg: „Philipp Franknak ebben az úgynevezett pártokon felül álló (vagyis a materializmus és idealizmus felettiség igényével fellépő) álláspontjában nincs semmiféle új vagy eredeti, nem egyéb ez, mint azoknak a régi machista nézeteknek a nyílt megismétlése, melyeket már 50 évvel ezelőtt oly súlyos kritikában részesített Lenin a „Materializmus és empiriokriticizmus" c. művében."[3] Ez is indokolttá teszi, hogy részletesebben áttekintsük: hogyan leplezte le Lenin a machistáknak azt az állítását, hogy felülemelkednek a materializmus és az idealizmus ellentétén.

Lenin mindenekelőtt ismeretelméletileg bizonyította be ennek a képtelenségét. Rámutatott, hogy a különböző filozófiai problémák eldöntése szükségszerűen állásfoglalás a filozófia fő kérdésében is, mert a lét és tudat viszonyának problémája a megismerés legátfogóbb, — és ezért megkerülhetetlen — kérdése. Ebben a kérdésben pedig csak kétféle állásfoglalás lehet: vagy materialista, vagy idealista. Lenin a következőket írja: „Ha Önök (a machisták) *csak* érzetekből indulnak ki, az „elem" szócskával nem változtatnak idealizmusuk „egyoldalúságán", hanem csak összekuszálják a dolgot, gyáván elbújnak saját elméletük elől. Szóban kikúszöbölik a fizikai és pszichikai ellentétét, a (természetet, az anyagot elsődlegesnek tekintő) materializmus és a (szellemet, a tudatot, az érzetet elsődlegesnek tekintő) idealizmus ellentétét, — de a valóságban nyomban újra helyreállítják, mégpedig suttyomban, cserbenhagyva kiinduló alaptételüket. Mert ha az elemek érzetek, akkor egyáltalán nincs joguk az „elemeknek" idegeimtől, tudatomtól *független* létezését elismerni. Ha pedig elismerik az idegeimtől, érzeteimtől független fizikai tárgyakat, amelyek csakis az idegháryámra gyakorolt hatás útján idéznek elő érzetet, akkor szégyenletesen cserbenhagyják „egyoldalú" idealizmusukat és átpártolnak az „egyoldalú" materializmushoz!"[4]

A továbbiak során Lenin sorravesszi a machisták által tárgyalt filozófiai kategóriákat, elsősorban a filozófia fő kérdése szempontjából veszi vizsgálat alá ezeket, és bebizonyítja, hogy — a leplezési kísérletek ellenére is — éppen a machisták által egyoldalúnak tartott idealista felfogás nyilvánul meg a kategóriák tárgyalásánál, mert tagadják az okság, szükségszerűség, a tér, és az idő stb., stb. objektív realitását. Lenin itt is arra tanít meg bennünket, hogy nem aszerint kell megítélnünk egy filozófiai irányzatot, hogy mit hirdet magáról, hanem következetesen a filozófia fő kérdéseinek fényében kell megvizsgálni konkrét állításait. A machisták azt állítják, nem idealisták. Az

[3] M. B. Mityin akadémikus: A velencei XII. nemzetközi filozófiai kongresszus. Voproszi Filozofii 1958. 12 sz.
[4] Lenin Művei 14. kotet, 45—46. oldal.

okságról, szükségszerűségről és más filozófiai kategóriáról vallott nézeteik azonban megegyeznek Berkeleynek, Humenak és az idealizmus más klasszikus képviselőinek nézeteivel. Filozófiájuk jellegét ez dönti el és nem az, hogy mit állítanak magukról.

Az ismeretelméleti bizonyítás után Lenin szemléletesen is bebizonyítja, hogy a machisták valóban nem emelkedtek a filozófia két alapvető irányzata fölé. Megvizsgálja, hogy hogyan ítélik meg Mach és követői Kant filozófiáját. Kant, mint ismeretes, következetlen filozófus volt abban az értelemben, hogy ingadozott a materializmus és az idealizmus között. Filozófiája végső soron idealista. Amikor azonban elismeri a magában való dolog objektív létezését, amikor elismeri, hogy ismereteink egyetlen forrása az érzet, a tapasztalat, filozófiája a materializmus vonalára vesz irányt. Kant filozófiáját — éppen következetlensége miatt egyaránt bírálták a materialisták és az idealisták is. A materialisták balról bírálták Kantot az idealizmusa miatt, azért, mert a magábanvalót, — s véle az objektív valóságot — puszta, tartalom nélküli absztrakcióvá változtatta és tagadta a magábanvaló megismerhetőségét. Az idealisták ezzel szemben jobbról bírálták, eppen a magábanvaló elismerése miatt, amit a materializmusnak tett engedménynek tekintettek. Lenin rávilágít, hogy a machisták idealizmusát az is bizonyítja, hogy jobbról bírálják Kantot, mert filozófiájából a magábanvalót vetik el, azt állítják, hogy a kanti magábanvaló „nem tárul fel a valóságos tapasztalat anyagában, hanem a tapasztaló gondolkodása viszi be oda."[5]

A machisták idealizmusának másik szemléletes bizonyítéka — amire Lenin rámutat — az a szoros kapcsolat, ami a machizmus és a szubjektív idealizmus egyik legszélsőségesebb irányzata, az immanens filozófia között van. Az immanensek, akik a fideizmus, az istenhit nyílt védelmezői, és akik azt tartják magukról, hogy filozófiájuk „a vallásos kedély minden igényét kielégíti", nagyra értékelik a machistákat és a machista filozófia követőinek vallják magukat. A machisták is beismerik, hogy filozófiájuk sok rokonvonást mutat az immanensek nézeteivel.

Jellemző a machizmus és a vallás kapcsolata is. A machisták ezen a téren is megpróbálnak harmadik utas köntöst ölteni. Azt állítják, hogy filozófiájuk közömbös a vallással szemben, — nincs ellentétben sem a teizmussal, sem az ateizmussal. Lenin bebizonyítja, hogy egyetlen filozófiai irányzat sem lehet közömbös a vallással szemben. A következetes materializmus szükségszerűen vallasellenes, mert filozófiai kiindulópontja kizárja a létező világból a vallás misztikus és természetfeletti elképzeléseit. A következetes idealizmus pedig szükségszerűen a valláshoz vezet,

[5] Lenin Művei 14. kötet 196. old.

mert filozófiai kiindulópontja alapján az isten is ugyanolyan „reális" fogalom lehet, mint bármely más, valóban a realitást tükröző fogalom. A machizmust is a vallás mellé állítja filozófiai kiindulópontja. „Aki tagadja az érzetünkben feltáruló objektív valóságot, — írja Lenin — az teljesen fegyvertelenül áll a fideizmussal szemben, mert e tagadással már az agnoszticizmus vagy a szubjektivizmus lejtőjére kerult, s a fideizmusnak éppen csak ez kell."[6]. A nyílt fideista filozófusok gyakori elismerő hivatkozása Machnak és követőinek a tételeire csak megerősíti azt, hogy a machizmustól egyenes út vezet a fideizmushoz, a vallás nyílt elismeréséhez és támogatásához.

Lenin tehát egy sor ismeretelméleti kérdésben vetette vizsgálat alá a machista filozófiát. Valamennyi kérdésnél bebizonyította, hogy „az új terminológiai fogások halmaza, a tudálékos skolasztika szemete mögött kivétel nélkül mindig *két* fő vonallal, két fő irányzattal találkoztunk a filozófiai kérdések megoldásánál."[7] A filozófia fő kérdésében való állásfoglalás ma is két pártra, két egymással szembenálló táborra osztja a filozófusokat. A köztük folyó harc ma is, — mint a filozófia története során mindig — része a társadalom ellenséges osztályai közötti harcnak. „A legújabb filozófia éppen olyan pártos, mint a kétezer évvel ezelőtti" — mondja Lenin. A mai idealizmus fortélyosabb, kifinomultabb, mint elődei. Éppen ezért a különböző tudálékos szakkifejezések, definíciók, szemfényvesztő szavak mögött mindig a filozófia fő vonalát kell keresnünk a mai idealizmus bírálatánál. Csak ez teszi lehetővé, hogy a valósághoz híven megvilágítsuk a modern burzsoá filozófia osztályszerepét, ami nem más, mint a tőkés rendszer védelmének elméleti megalapozása és engesztelhetetlen harc a munkásosztály tudományos világnézete, a dialektikus és történelmi materializmus ellen.

*

A machizmus bírálata során Lenin valamennyi tárgyalt kérdéssel kapcsolatban pozitíven is kifejti a dialektikus materializmus álláspontját. Nemcsak összefoglalja Marx és Engels korábbi megállapításait, hanem továbbfejleszti azokat. A „Materializmus és empiriokriticizmus" egyik legalapvetőbb kérdése a dialektikus materializmus ismeretelméletének rendszeres kifejtése és továbbfejlesztése.

Lenin a „Materializmus és empiriokriticizmus"-ban megfogalmazza a dialektikus materializmus ismeretelméletének alaptételeit. Az első ilyen alaptétel, hogy ismereteink forrása a tuda-

[6] Lenin Művei 14. kotet, 357—358. old.
[7] Lenin Művei 14. kotet, 348. old.

tunktól függetlenül létező anyagi világ. Az ember tudatának tartalma, — tehát mindaz, ami a gondolkodásunkban van — nem az emberi tudat spontán aktivitásának, önálló működésének eredménye, hanem az objektív kulvilág tukrozódése. Lenin sokoldalúan megindokolja azt a tételt, hogy a tudat semmiképpen sem lehet önálló, fuggetlen az anyagtol, nem teremthet olyan jelenséget, ami nem az anyagi vilag tukrozódése, — csak az lehet a tudatunkban, aminek megvan a megfelelője az anyagi világban. Az anyag tehát elsődleges, a tudat másodlagos.

A második, Lenin által leszögezett ismeretelméleti alaptétel az, hogy a tudat képes hüen tukrozni az anyagi vilagot. E tételt Lenin úgy konkretizálja, hogy megvilágitja, hogyan viszonyulnak ismereteink forrásukhoz, az objektív anyagi világhoz. Vajon hasonlítanak-e az érzékszerveinkben megjelenő érzetek és képzetek, a gondolkodásunkban megjelenő fogalmak és ítéletek a valósághoz? A szubjektiv idealizmus ezt a problémát fol sem veti, vagy pedig ha felveti, feltétlenul tagadólag válaszol rá. A szubjektív idealisták igy gondolkoznak: semmilyen dolog sem jelenhet meg elottunk a dolog egyidejú tudata nélkul, mert nem lehet felfogni kulon az objektív dolgot és kulon annak tudatát. Semmi sem igazolja tehát, hogy objektív dolgok léteznek, a létezés reális bizonyitékával csak a tudat rendelkezik. Eppen ezért nincs értelme felvetni tudatunk es az objektív valóság viszonyának kérdését.

Az idealizmus egy másfajta változata, az agnoszticizmus megengedi, vagy el is ismeri, hogy tudatunkon kívul létezik valami objektív, — a magábanvaló — de tagadja a tudat és a magábanvaló hasonlóságát, azt állítja, hogy az erzet, a képzet, a gondolat csak valamilyen ellenőrizhetetlen jele a magábanvalónak.

A tudat a machisták és a tobbi idealisták szerint nem képes arra, hogy hűen tukrozze a valóságot. Ezt az állítást látszólag alátámasztják az érzeki csalódasok. A szemben pl. nemcsak akkor keletkezik fenyérzet, ha feny hat rá, hanem akkor is, ha mechanikailag hatunk rá, megnyomjuk, vagy megütjuk. A fényérzet tehát csak jele valaminek, pl. annak is, hogy megutöttük a szemet, de nem lehet hu képe a dolgoknak. Hasonló érzéki csalódás keletkezik, ha az ember kezebe fog egy teljesen egyforma hőmérsékletű vas- és fadarabot. Az egyforma hőmérséklet ellenére a vasat hidegebbnek, a fát pedig melegebbnek érezzük. Az idealisták számára ez is azt bizonyítja, hogy érzékszerveink félrevezetnek bennunket, nem adnak hű képet a valóságról.

Lenin ezzel a felfogással szemben rámutat, hogy az érzéki csalódások nem cáfolják meg, hanem egyenesen igazolják, hogy tudatunk képes hűen tukrözni a valóságot. Az bizonyítja ezt, hogy az ember pontosan felismeri az érzéki csalódások okát.

Való igaz, hogy azonos hőmérsékletű vas- és fadarabok érintésénél a vasat hidegebbnek érezzük. De ennek megvan a reális objektív oka, az, hogy a vas a fával szemben jó hővezető. ha megfogjuk, elvezeti a kezünkben levő hőt és így hideg érzet keletkezik. Mivel a fa nem jó hővezető, ez a folyamat a fa érintésekor nem következik be. Hasonló a helyzet a többi érzéki csalódással is.

Lenin tehát bebizonyítja, hogy az emberi tudat képes hűen tükrözni a tőle függetlenül létező objektív valóságot. Az objektív tárgy, a magábanvaló nincs áthághatatlan fallal elzárva az embertől, összekötnek vele érzékszerveink, amelyeken keresztül az objektív valóság szüntelen benyomásokat kelt bennunk, képeket, gondolatokat alakít ki tudatunkban. Arra, hogy ezek a benyomások, képek, gondolatok tényleg a valóság sajátosságait tükrözik, megdönthetetlen bizonyítékunk van. Ez a bizonyíték az emberi gyakorlat. A gyakorlat ismeretelmeleti szerepének kifejtésével Lenin a marxista ismeretelmélet fontos alaptételét tárja fel.

A tudat és a valóság viszonyában a tudat is aktív szerepet játszik, a valóság tudatunkban kialakult képe nem passzív tükröződés eredménye. A valóságról, a valóság sajátosságairól kialakult képet az emberek cselekedeteik, gyakorlati tevékenységük során ellenőrzik és cselekedeteik sikere mindig azt bizonyítja, hogy észleleteik, gondolataik hűen tükrözték a valóságot, tehát az objektív igazság érvényével bírnak. Ez egyaránt bizonyítéka az objektív valóság létezésének és annak, hogy ez az objektív valóság megismerhető, feltárul az ember helyes észleleteiben, helyes gondolataiban.

Lenin rámutat, hogy a gyakorlatnak az ismeretelmélet alapvető szempontjává tétele az idealista ismeretelméleti koncepció teljes cáfolatát jelenti. Az idealizmus éppen ezért igyekszik száműzni a gyakorlatot az ismeretelméletből. Mach pl. elismeri, hogy az embereket cselekedeteik során a gyakorlat vezeti. A filozófiában, az elméletben azonban szerinte nem szabad ragaszkodni ehhez a felfogáshoz. Lenin Machnak azt a kísérletét, hogy „elméletileg" megkerülje a gyakorlatot, „tudóskodó, skolasztikus, nyakatekert idealista torekvés"-nek nevezi.

Lenin rávilágít a gyakorlat szerepének helyes értelmezésére és ezzel a dialektikus materializmus egészére vonatkozóan fontos megállapításokat tesz. Művében a következőket írja: „... nem szabad elfelednünk, hogy a gyakorlat kritériuma, a dolog lényegénél fogva sohasem igazolhat vagy cáfolhat meg *teljesen* semmiféle emberi képzetet".[8] Ezzel a tétellel Lenin az ismeretelmélet dialektikájának egyik legalapvetőbb tételét világítja meg. Mi az oka annak, hogy a gyakorlat nem igazolhat, vagy cáfolhat ab-

[8] Lenin Művei 14 kotet, 141 old

szolút módon semilyen emberi képzetet? Az, hogy a bennünk kialakult képzetek, gondolatok a valóságot ábrázolják ugyan, de el is térnek a valóságtól, amennyiben nem a teljes valóságot tükrözik, nem tárják fel egyszerre az objektív valóság valamennyi oldalát, valamennyi vonatkozását. Éppen ez az oka annak, hogy a gyakorlat sohasem igazolhat, sem cáfolhat meg *teljesen* semmiféle emberi képzetet. A gyakorlat, a korábban szerzett ismeretek alkalmazása szuntelenul új és új oldalait tárja fel az objektív valóságnak, amellyel ki kell egészítenunk a már kialakult képet. Az objektív valóság megismerése tehát állandóan felfelé haladó dialektikus folyamat. Ennek a folyamatnak minden egyes állomása tartalmazza az objektiv igazságot is, mert a tükrözés során a valóság hatására a valóság képe jelenik meg az ember tudatában. Minden ellenkező elképzelés relativizmushoz vezet, az emberi képzetek objektív tartalmának a tagadása az önkényes szubjektivizmus szinvonalára alacsonyítja le a megismerés eredményeit. Ugyanakkor Lenin rámutat arra, hogy az objektív igazság egyben viszonylagos igazság is, mert a valóság hatására kialakult kép sohasem teljes, nem kimerítő, csak a valóság egyes oldalait, bizonyos vonatkozásait tükrözi. Az ellenkező elképzelés dogmatizmushoz vezet, amely metafizikusan megmereviti az emberi tudás eredményeit és szembeállítja az elméleti ismereteket a gyakorlattal, amely állandóan új és új oldalait tárja fel a valóságnak. Az abszolút igazság ezekből — az ember tudatában feltáruló — viszonylagos igazságokból tevődik össze az emberi megismerés időben végtelen folyamatában.

Az objektív, a viszonylagos és az abszolút igazság egymáshoz való viszonyának ez a lenini megvilágítása a dialektikus materializmus ismeretelméletének jelentős továbbfejlesztése.

A dialektikus materialista ismeretelmelet alapjainak megvilágítása során Lenin részletesen kifejti a tudat viszonylagos önállóságáról szóló tanítást. A tudat viszonylagos önállóságának két oldala, két megnyilvánulása van. Az egyik, hogy a tudat nem tükrözi mindig hűen az objektív valóságot, hanem el is torzíthatja azt. Ennek oka az ember absztraháló képességének természetében rejlik. Az elvonatkoztatás során a valóságból vett egyes sajátosságokat a tudat elszakíthatja forrásuktól és önkényes összefuggeseket alakíthat ki közöttük. Így jön létre a valóság eltorzított tükrözése. Így hozza létre a tudat például a vallás képzeteit, a kulönféle misztikus elképzeléseket, ilyen torz tükröződés a forrása az idealista filozófiának is. Lenin ennek a sajátosságnak a megvilágításával rámutat arra, hogy a tudat nem azonos a valósággal, hanem a valóság képe, amelyet éppen ezért mesterségesen el lehet szakítani a valóságtól és szembe lehet állítani vele.

A tudat viszonylagos önállóságának azonban nemcsak ilyen

negatív hatása van. A tudat viszonylagos önállóságából fakad az is, hogy a valóság sajátosságait mélyen és lényegi módon feltáró fogalmakat tudunk alkotni, képesek vagyunk megismerni a dolgok közvetlenül nem tükröződő mélyebb összefüggéseit. Ez eredményezi azt, hogy a gyakorlatban a tudat, az elmélet sokszor megelőzi a valóságot és a valóság alakításának, megváltoztatásának iránytűje lehet. A szocialista társadalom kialakítása elképzelhetetlen a társadalom forradalmi átalakításáért vívott harc iránytűje, a marxizmus—leninizmus elmélete nélkül.

Ezért mondja Lenin, hogy az anyag és a tudat szembeállításának csak az ismeretelmélet vonatkozásában van értelme. Az anyag és tudat ellentéte nem minden vonatkozásban abszolút ellentét, csupán azt fejezi ki, hogy a kettő közül melyik az elsődleges, melyik a másiknak a forrása. Ennek a fenntartása mellett a tudat, az elmélet megelőzheti a valóságot, a gyakorlatot és formálójává válhat. E tétel elhatárolja a dialektikus materializmust a mechanikus és vulgáris materializmustól, és tudományosan világítja meg a tudat jelentőségét az emberi cselekvés és a megismerés folyamatában.

A „Materializmus és empiriokriticizmus"-ban foglalt pozitív filozófiai fejtegetések fontos része a marxista filozófia alapvető kategóriáinak továbbfejlesztése és rendszerbe foglalása, Lenin ezeket a kategóriákat, — anyag, tudat, mozgás, tér és idő — a marxista filozófia egészében mutatja meg, meghatározza helyüket, szerepüket, egymáshoz való viszonyukat és egyúttal leleplezi és megcáfolja az e kategóriákkal kapcsolatos idealista ferdítéseket. Lenin a fő figyelmet az anyag kategóriájára fordítja. Az anyagkategória pontos és minden szempontból helytálló megfogalmazására különösen azért volt szükség, mert a machisták elsősorban ezt támadták. Azt állították, hogy az anyag fogalom elismerése miszticizmushoz vezet, mert az anyag fogalmában a materialisták valami túlvilági, érzékelhetetlen, semmitmondó absztrakciót ismernek el. Az anyag, mint olyan, nem tapasztalható, a róla alkotott fogalom tiszta gondolati termék, a materialisták filozófiai kiindulópontja tehát meg van fosztva az objektivitás érvényétől. Emellett az anyag fogalma metafizikus, dogmatikus kategória, mert a materialisták valamilyen, egyszer és mindenkorra adott változatlan lényeget tulajdonítanak neki. Az anyag fogalmának ez a misztikus, metafizikus sajátossága küszöbölődik ki a machisták szerint a világelemek fogalmában. A machistáknak erre az érvelésére Lenin a következőképpen válaszol: „Azt mondják, Mach „felfedezte a világelemeket": a vöröset, a zöldet, a keményet, a lágyat, a hangosat, a hosszút stb. Kérdjük: vajon nem az objektív valóság tárul-e fel az ember előtt, mikor vöröset lát, keményet tapint, stb.?... Ha nemmel felelünk rá, akkor Machhal egyetemben elkerülhetetlenül a szubjektivizmusnál és az agnosz-

ticizmusnál megérdemelten az immanenseknél, azaz a filozófiai menysikovoknál kötunk ki. Ha pedig igennel felelunk rá, szukség van egy filozófiai fogalomra, hogy megjelöljük vele az objektív igazságot; s ezt a fogalmat már réges-régen megalkották, — ez a fogalom az *anyag*. Az anyag filozófiai kategória, mely az érzeteinkben feltáruló, érzetekinkkel lemásolt, lefényképezett, visszatükrözött, érzeteinktól fuggetlenül létező objektív valóság megjelölésére szolgál."[9] Lenin tehát az anyag-fogalom meghatározásánál három dolgot állít előtérbe. Kihangsúlyozza, hogy az anyag filozófiai kategória és itt nem a fizika, kémia, vagy más szaktudomány anyagáról van szó; rámutat arra, hogy az anyag objektív realitás, független a tudattól; és végul aláhúzza, hogy az anyag hat a tudatra, a tudat forrását jelenti.

A lenini anyag meghatározással egyetemes, átfogó anyagfogalom jött létre, amelynek legfőbb értéke és filozófiai jelentősége, hogy fuggetlen az anyag konkrét sajátosságainak megnyilvánulásaitól. A marxizmus előtti materialisták éppen abban a vonatkozásban követték el a fő hibát, hogy összekeverték a filozófiai anyag-fogalmat az anyag fizikai sajátosságaival. Ez az összekeverés aztán ellentmondást szült, ami különösen akkor vált nyilvánvalóvá, amikor a fizika fejlődése meghaladta a klasszikus fizikát, felfedezték a mikrorészecskéket, a radioaktivitást stb. E felfedezések ellentmondtak annak az anyag-fogalomnak, amelyet a klaszszikus fizika által feltárt sajátosságok alapján dolgozott ki a materialista filozófia. A lenini anyagmeghatározás kiküszöböli ezt az ellentmondást, mert a filozófiai anyagkategória ismérveként kizárólag a tudattól függetlenul való létezést jelöli meg. Az olyan kérdések, hogy milyen az anyag szerkezete, milyen részecskékből áll, változik-e a tömege adott feltételek mellett, mik a konkrét tulajdonságai, stb. nem tartoznak az anyag fogalmába. Ez azt jelenti, hogy bármit fedez is fel a tudomány az anyag konkrét sajátosságait illetően, ez nem dönti meg a dialektikus materializmus anyag-fogalmát.

Nagy tudományos jelentősége van továbbá annak is, hogy Lenin az anyag-fogalom meghatározásába belefoglalja az anyag és tudat kapcsolatát, az anyag hatását az érzékszervekre. Ezzel a kérdéssel kapcsolatban az idealizmus megpróbál rést találni a dialektikus materializmus filozófiai rendszerében. Azzal érvelnek, hogy ha igaz az, hogy az anyag hat a tudatunkra, akkor a mikrorészecskék nem anyagi természetűek, mert az egyes elektron, foton stb. közvetlenül nem érzékelhető.

Az egyes mikrorészecskék közvetlenül valóban nem érzékelhetők, ez azonban nem jelenti, hogy nem hatnak a tudatunkra. A mikrorészecskék létezése és mozgása az erre a célra készített

[9] Lenin Művei 14. kötet, 127. old.

készülékekben, pl. a Wilson-kamrában kimutatható. A lenini anyag-meghatározásnak éppen ez a nagy erőssége, hogy kiemeli az anyag hatását tudatunkra, de nem mondja ki dogmatikus formában, hogy milyen módon kell az anyagnak a tudatra hatnia.

Hasonló alapossággal vizsgálja Lenin művében a filozófia másik alapvető kategóriáját, a tudatot. Itt mindenekelőtt annak a megállapításnak a jelentőségét kell kiemelnünk, amely szerint a tudat az anyag tulajdonsága, belső állapota. Leninnek ez a tétele a vulgáris materialisták ellen irányul, akik azonosították az anyagot és a tudatot, azt állítva, hogy a tudat ugyanúgy egyik fajtája az anyagnak, mint a kő, a vas, stb. Lenin aláhúzta, hogy a tudat nem anyag, hanem az anyag tulajdonsága és kimutatta, hogy ha azonosítjuk a tudatot az anyaggal, akkor értelmét veszti a filozófia alapkérdése.

A tudatkategória megvilágításánál nem kisebb jelentőségű az a megállapítás, hogy a tudat szerve az emberi agy és a tudatról csak az anyag legmagasabbrendűen szervezett formájával, az aggyal kapcsolatban beszélhetünk. A dialektikus materializmus a tudatot nemcsak az anyag tükröződéseként fogja fel, hanem azt vallja, hogy a tudat kizárólagos forrása, hordozója az emberi agy. A machisták ezzel szemben azt állították, hogy a tudat nem az agyban keletkezik, nincs szoros kapcsolat az agy és az érzetek között. Avenárius például kifejtette, hogy az érzetek potenciálisan mindig léteztek, mint valamiféle elvont központi tag érzetei. Az agyban lezajló folyamatok szerinte nem létrehozzák, hanem csak felszabadítják ezt a mindig létező érzetet és így mintegy átveszik azt a kozponti tagtól. A machisták — ezeknek a megfontolásoknak alapján — introjekcióval vádolják a materializmust, azzal, hogy indokolatlanul belehelyezi a gondolatot az agyba, pedig az érzet, a gondolat nem az agynak, hanem a potenciálisan létező központi tagnak a tulajdonsága. Lenin rámutatott arra, hogy a gondolat elszakítása az agytól veszélyes dolog, mert csak egy lépés választja el az ilyen nézetet annak a kimondásától, hogy a gondolat hordozója a misztikus, természetfeletti lélek, az isten.

Lenin az anyag és a tudat kategóriái mellett a „Materializmus és empiriokriticizmus"-ban foglalkozik a másik három alapvető filozófiai kategória: a mozgás, tér és idő sajátosságaival is. Vizsgálatainak középpontjában az anyag, valamint a mozgás, a tér és az idő szétválaszthatatlan összefüggése áll. Lenin ezzel kapcsolatban megvilágítja annak az engelsi tételnek a mély értelmét, amely szerint a mozgás az anyag létezési módja. A mozgás azért létezési módja az anyagnak, mert az anyag csak a mozgás által létezik, mint konkrét objektum. Egy kémiai vegyület azáltal létezik a maga meghatározott formájában, mert alkotórészei a vegyi mozgás sajátos állapotában vannak. Az élő szer-

vezet azért élő, mert szüntelen biológiai mozgás zajlik le benne. A mozgás tehát elválaszthatatlan az anyagtól, az anyag mozgás nélkül éppen úgy értelmetlenség, mint a mozgás anyag nélkül.

Lenin ezzel kapcsolatban élesen bírálja művében az energetizmus elméletét. Az energetizmusnak, mint filozófiai elméletnek a kialakulása összefügg azzal, hogy a XIX. század végén jelentős eredmények születtek a termodinamika területén. Mint ismeretes, a termodinamikai törvények levezetéséhez nem kell figyelembevenni az anyag atomos szerkezetét. Ebből egyesek azt a következtetést vonták le, hogy az anyag létezésének feltételezése tulajdonképpen indokolatlan és az energia, illetőleg a mozgás az egyetlen reális világszubsztancia. Lenin rámutatott, hogy a mozgás önállóvá tétele és elszakítása az anyagtól idealista elmélet, mert egyben a gondolat, a tudat önállósítását is jelenti, — ez pedig az idealizmus fő ismérve.

Az anyag, valamint a tér és idő összefüggésével kapcsolatban érdekes megemlíteni, hogy Lenin a mű megírásakor nem ismerte még azokat a természettudományos bizonyítékokat, amelyek konkrét kutatási eredményekkel támasztják alá a tér és az idő elválaszthatatlanságát az anyagtól. A kristálytan és az élő szervezet kutatása azóta gyakorlatilag is bebizonyította, hogy az anyag fizikai, kémiai vagy biológiai mozgásával szorosan összefügg térbeli szerkezete, illetőleg az anyag térbeli elhelyezkedése. Mint ismeretes, hasonló eredményeket tártak fel az anyag és az idő, valamint az anyag és a tér kapcsolatára vonatkozóan Einstein és a modern fizika más képviselőinek kutatásai is. Lenin tehát olyan következtetéseket is kidolgozott művében, amelyeket a természettudományok csak később támasztottak alá a konkrét kutatás eredményeivel. Nagyszerű bizonyítéka ez a dialektikus materializmus alkotó erejének és igazságának.

A „Materializmus és empiriokriticizmus" történelmi jelentőségét bizonyítja, hogy Lenin műve ma is aktuális, ma is iránymutató mind a marxista filozófia további fejlődése, mind a gyakorlati politikai munka, mind pedig a természettudományos kutatás szempontjából. A munkásmozgalom és a társadalmi gyakorlat fejlődése, valamint a természettudományok legújabb vívmányai nemcsak igazolták Lenin következtetéseinek helyességét, de új alapot is nyertek és nyernek ma is e műből további feladataik megoldása számára. Lenin művének tanulmányozása ezért elengedhetetlen nemcsak a marxista filozófia elsajátításához, de a gyakorlati politikai munkához és az eredményes természettudományos kutatás számára is.

NEMZETKÖZI SZEMLE

A Lengyel Egyesült Munkáspárt III. kongresszusa

A Lengyel Egyesült Munkáspárt 1959. március 10—19. között megtartott kongresszusát, amelyen a Központi Vezetőség beszámolóját Wladyslaw Gomulka elvtárs tartotta meg, nagy nemzetközi érdeklődés övezte. Ez többek között azzal magyarázható, hogy a II. és a III. kongresszus között eltelt időben Lengyelországban jelentős változások történtek mind a párt politikájában, mind az ország politikai-gazdasági életében. Mint ismeretes, a LEMP VIII. plénuma (1956 október) kidolgozta a párt új politikai vonalát, amely a párt és a dolgozó tömegek közötti meglazult kapcsolat megszilárdítására, a párt vezető szerepének megerősítésére irányult.

A párt — mint arra Gomulka elvtárs rámutatott — a szükséges változásokat nehéz körülmények között, a szocializmust támadó revizionisták ádáz „kritikájának" s a gyorsan szerveződő és aktivizálódó reakció támadásának pergőtüzében kezdte meg. A helyzetet súlyosbította, hogy a dogmatikus és szektás elemek bizalmatlanságot szítottak az új politikai irányvonal ellen. Azt állították, hogy az a marxi—lenini elvek feladását jelenti.

A népgazdaság irányításának túlzott centralizáltságát, a szocialista iparosítás közben korábban kialakult aránytalanságot, az életszínvonalnak a dolgozók várakozásához képest lassú emelkedését, a törvényesség megsértését a reakció és a revizionizmus kihasználta a párt vezető szerepe, a marxizmus—leninizmus elvei elleni harcában, a proletárdiktatúra és a szocialista tábor egységének meggyengítésére. A revizionisták azt követelték, hogy a párt mondjon le vezetőszerepéről s tevékenységét kizárólag a propagandára és agitációra korlátozza. A népgazdaság központi tervszerű irányítása helyett a revizionista közgazdászok a szabad piac mechanizmusára akartak építeni. A reakció legkülönbözőbb árnyalatai demagóg jelszavakat vetettek fel és arra biztatták az elmaradott munkásokat, hogy követeljék a munkabérek mértéktelen és azonnali felemelését, az állampapparátus vezetőinek leváltását, s a nép ellenségeinek — akik szerintük „csupán a személyi kultusz áldozatai" — rehabilitálását.

A reakció és a revizionisták aknamunkája a munkafegyelem alóásására, a belső piac amúgyis súlyos helyzetének további rontására, a munkások elégedetlenségének kiváltására irányult. Saját kifejezésükkel élve — a „forradalom második szakaszának", azaz a kapitalista rendszer res-

taurálásának előkészítésére törekedtek. A lengyelországi eseményekre ugyanakkor negatív hatást gyakorolt a nemzetközi helyzet kiéleződése, különösen az Egyiptom elleni imperialista agresszió és a magyarországi ellenforradalom.

Ilyen feltételek között természetes, hogy a LEMP és Lengyelország helyzetének alakulását a nemzetközi munkásmozgalom feszült figyelemmel kísérte, mivel mélyen aggódott a szocializmus sorsáért Lengyelországban. Az imperialista hatalmak viszont abban reménykedtek, hogy Lengyelországban bekövetkezik a „második szakaszra" való átmenet. Végül, érthető, hogy a kongresszus iránti érdeklődés nagy volt, hiszen képet kellett adnia a párt és az ország helyzetéről, s meg kellett határoznia a szocialista fejlődés feladatait. Ezt a munkát a kongresszus elvégezte.

*

A III. kongresszus Gomulka elvtárs beszámolója alapján „A párt politikájának döntő feladatai"-ról hozott határozatában helyeselte a VIII. plénumon kidolgozott politikát és megállapította, hogy ennek alapján a párt

— megerősítette sorait és kapcsolatát a munkásosztállyal és a dolgozó néppel;

— visszaverte a reakció támadásait, amelyek a népi demokrácia rendszerének rombolására irányultak;

— leküzdötte a dogmatikus és szektás hibákat, amelyek fékezőleg hatottak a part politikájára;

— szétverte a revizionista és opportunista irányzatokat, amelyek célja a párt eszmei lefegyverzése volt az osztályharc kiéleződése idején;

— fejlesztette a párton belüli és a szocialista demokráciát, megszilárdította a törvényességet és növelte a népi hatalom tekintélyét;

— hatékony és eredményes erőfeszítéseket tett a népgazdaság aránytalanságainak felszámolására, valamint a munkások és alkalmazottak anyagi helyzetének megjavítására;

— tökéletesítette a népgazdasági tervezés és igazgatás rendszerét; a munkásosztály, a gazdasági és pártkáderek számára feltárta a kezdeményezés széles terét;

— biztosította a mezőgazdasági termelés gyorsabb fejlődésének lehetőségét, a falu helyzetének megjavítását, felszámolta a népi állam és a falu közötti viszonyt megrontó ferdítéseket s ezzel megerősítette a munkás-paraszt szövetséget.

A párt politikája — amely a kongresszus kuldötteinek megállapítása szerint — a marxizmus—leninizmusra, a proletár nemzetköziségre és a szocialista tábor egységére épül —, a dolgozó tömegek bizalma és támogatása mellett sikeresen valósult meg. A lengyel dolgozók a maguk tapasztalatán győződtek meg arról, hogy a párt szavai és tettei között nincs ellentét. A párt politikájának a dolgozók részéről megnyilvánult támogatása többek között kifejeződött abban, hogy az ipar termelése évenként átlagosan 9,5 százalékkal, a mezőgazdasági termelés pedig 3 év alatt 15,4 százalékkal nőtt. Lengyelország eddigi történelme során a mezőgazdaságban ilyen utemű fejlődést még sohasem ért el. A termelés növekedése és a nemzeti jövedelem elosztásában végrehajtott módosítások eredményeként a

munkások és alkalmazottak reálbére az 1955-ös évtől kezdve átlagosan 24,8 százalékkal emelkedett. Körülbelül hasonló mértékben javult a falusi dolgozók anyagi helyzete is.

A hibák kijavítása, a demokratikus szabadságjogok kiszélesítése, valamint a párt sorainak megtisztítása a revizionista, karrierista és más idegen elemektől, nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a széles néptömegek a párt köré tömörültek. Ez különösen szemléltetően mutatkozott meg az 1959—65. évi népgazdasági terv ellenőrző számainak és a párt III. kongresszusa összehívásáról szóló határozat közzététele után. Az ellenőrző számokat és a párt új szervezeti szabályzat-tervezetét országosan megvitatták. Ez a vita még szorosabbra fűzte a párt és tömegek kapcsolatát. A munkások, a parasztok, a dolgozó értelmiségiek felszólalásait egy törekvés hatotta át: mit tehetnek a meglevő lehetőségek hatékonyabb kihasználására, milyen úton gyorsíthatják meg az ország gazdasági és kulturális fejlődését. Ebből fakadtak azok a javaslatok, melyeknek alapján az 1965-re tervezett termelés értékét 16 milliárd zlotyval megemelték. Egyedül a katowici vajdaságban a munkások és alkalmazottak 20 000 különböző, főleg gazdasági jellegű javaslatot tettek. Az egyénileg dolgozó parasztok százezrei vállaltak felajánlásokat a III. kongresszus tiszteletére, s ezek nyomán számos iskola, kultúrház, sok kilométernyi új út és híd épült fel. A kongresszus tiszteletére megindított munkaversenybe bekapcsolódott a városi és falusi ifjúság is. A 260 ezer tagot számláló Szocialista Ifjúsági Szövetség felhívására 400 ezer fiatal, köztük 350 ezer munkásfiatal vett részt a versenyben.

A széles néptömegek politikai öntudatának növekedését bizonyítja, hogy ezrével kérték felvételüket a pártba; hogy az ország minden vidékéről több mint 2000 táviratban kívántak jó munkát a kongresszusnak. A dolgozók politikai aktivitásának fejlődését a kongresszusi küldöttek felszólalásai is mutatták, akik tolmácsolták és általánosították a munkások, parasztok és értelmiségiek problémáit, érzéseit és hangulatát. Ismételten bebizonyosodott, hogy a marxista-leninista párt politikája, amely a tömegek legigazibb érdekeit szolgálja, a néptömegek kezdeményezésére támaszkodva, a velük való szoros kapcsolatban valósul meg.

AZ IPAROSÍTÁS ÚJ SZAKASZA

S. Jedrichowski, a politikai bizottság tagjának előadói beszéde alapján a kongresszus elfogadta Lengyelország 1959—65. évi népgazdasági tervének irányelveit. A kongresszus által elfogadott irányelvek és a küldöttek felszólalásai kiemelték, hogy *a legközelebbi 7 év az iparosítás új szakaszát jelenti.* Az új szakasz lényege, hogy az egész népgazdaságban — elsősorban az iparban, a közlekedésben és az építőiparban — komoly szerkezeti változásokat hajtanak végre; magasabb technikai színvonalat érnek el: a termelést mindenekelőtt a munkatermelékenység növelése alapján emelik.

A Lengyelország 1959—65. közötti gazdasági fejlődéséről szóló irányelvek az ipar terén az 1960-as tervévvel összehasonlítva a termelés 50 százalékos növelését (ezen belül a termelőeszközöknél 51,4 százalékos, a közszük-

ségleti cikkeknél 48,6 százalékos növekedést), a mezőgazdaság terén 20 százalékos, a nemzeti jövedelem terén pedig 40 százalékos növekedést irányoznak elő. Az irányelvek kiemelik, hogy e feladatok teljesítésének alapvető forrása a munkatermelékenység 40 százalékos átlagos növekedése. A dolgozók életszínvonalának emelésével kapcsolatban a kongresszus határozatot hozott 2 millió lakás felépítéséről. A személyes fogyasztásra szolgáló alapot 1965-re — 1960-hoz viszonyítva — 33—35 százalékkal növelik, ami lehetővé teszi, az egy főre eső fogyasztás 23—25 százalékos emelkedését.

Mindez megköveteli a nyersanyag, fűtőanyag és energiabázis, a gépgyártás, a vegyipar gyors fejlesztését, a termelési kapacitás jobb kihasználását, új technológiai eljárások bevezetését, az igazgatás módszereinek további tökéletesítését stb. A legfontosabb iparágak számára az irányelvek 1965-re a következő feladatokat tűzik ki: kőszénből 112—113 millió tonna, barnaszénből 27 millió tonna, acélból 9 millió tonna cinkből 52 ezer tonna, alumíniumból 75 ezer tonna, elektromos energiából 43,5—45 milliárd kWó, esztergapadból 27 ezer db, szállítóeszközökből 35 ezer darab, traktorokból 20 ezer darab, műszálgyártás terén 29 ezer tonna, műanyag terén 180 ezer tonna, cementtermelésben 16 millió tonna termelését. A közszükségleti cikkek közül a hústermelést 1500—1600 tonnára, a vajtermelést 165 ezer tonnára, a cukortermelést 1500—1550 ezer tonnára, a mosógépgyártást 600 ezer darabra, a hűtőszekrényekét 240 ezer darabra, a rádiókészülékek termelését 1100 darabra, a televíziós készülékek előállítását 400 ezer darabra, a motorkerékpárokét 300 ezer darabra, a személygépkocsikét 22,5 ezer darabra irányozzák elő.

A fenti adatok érzékeltetik a népi Lengyelország népgazdaságának gyors fejlődését, s azt, hogy a szocializmus viszonyai között a termelés fő célja a lakosság életszínvonalának folyamatos javulása. Ezt annál is inkább szükséges hangsúlyozni, mivel a kapitalizmus és a szocializmus békés versenyében a szocializmus világméretű győzelméhez elengedhetetlenül fontos a termelőerők szakadatlan fejlesztése és a társadalom szükségleteinek egyre fokozódó kielégítése. „Amíg a szocializmus csupán elmélet volt — mondotta Gomulka elvtárs a kongresszuson —, a szocialista világforradalom csak az elméletből meríthetett erőt és csak arra építhetett. Ma a forradalom kibontakoztatásának súlypontja a szocializmus gyakorlatára, a szocialista tábor országainak eleven valóságára helyeződött át. És ameddig a legfejlettebb tőkés országok felülmúlják a szocialista országokat az egy főre eső termelés terén, addig a kapitalizmusnak minden valószínűség szerint elég erős támpontja lesz saját országaiban, hogy fennmaradhasson és uralkodhassék a szervezetét gyengítő és megbénító ellentmondások ellenére is..."

Mind a kongreszus határozatai, mind a küldöttek felszólalásai hangsúlyozták, hogy a népgazdaság gyors ütemű fejlesztése csak a Szovjetunióval, a Kínai Népköztársasággal és más népi demokratikus országokkal való kapcsolatok bővítésével érhető el. E szoros kapcsolat hasznosságának illusztrálására elég például megemlíteni a KGST határozatát arról, hogy a benne résztvevő or-

országok kicserélik egymással technológiai dokumentációikat önköltségi áron.

Több küldött utalt arra, hogy a nemzetközi szocialista munkamegosztás lehetőségeit még távolról sem használták ki, s hogy az ipar terén feltétlenül bővíteni kell a kooperációt a tapasztalatok és kaderek kicserélésében. „A szocialista államok viszonyában — mondotta Gomulka elvtárs — a proletár internacionalizmus ügye már nemcsak a párt, vagy a munkásosztály, hanem az egész nemzet létérdekeit érinti. A proletár internacionalizmus nem csupán pártunk erejének alapvető forrása, hanem egyben a lengyel nép, a népi Lengyelország erejének életet adó forrása is."

A MEZŐGAZDASÁG SZOCIALISTA ÁTSZERVEZÉSÉNEK KÉRDÉSEI

A kongresszus nagy figyelmet fordított a párt agrárpolitikájának kidolgozására. Ochab elvtárs beszámolójából, a küldöttek felszólalásaiból, valamint a kongresszus határozataiból világos a párt álláspontja ebben a kérdésben. A párt véleménye szerint a munkáspárasztszövetségnek a mezőgazdasági termelés szakadatlan növelésén, valamint a faluban a szocialista termelési viszonyok állandó kiszélesítésén kell alapulnia. A párt e téren is csapást mért a reakcióra. Elvetette és elítélte azt a revizionista elméletet, amely szerint a város szocialista szektora és a falu kisárutermelő szektora tartósan fennmaradhat egymás mellett.

A mezőgazdaság átszervezésének útját a LEMP a paraszti szövetkezés különböző formáiban látja, s ezek fejlődése céljából szükségesnek tartja egy sor feltétel (hitel, termelőeszközökkel való ellátás, adókedvezmények, agrotechnikai segítség, a mezőgazdasági iskola- és tanfolyam-hálózat kibővítése stb) létrehozását. Ochab elvtárs beszédében hangsúlyozta, hogy Lengyelországban a mezőgazdasági termelés növelésének ma döntő jelentősége van, többek között azért, mert Lengyelország és a tőkésországok közötti fizetési mérlegben a gabonaimport nagy súllyal szerepel és nagy összegű valutát igényel.

Záróbeszédében Gomulka elvtárs utalt arra, hogy a szocialista kollektivizálás módszerei Lengyelországban más szocialista országokétól bizonyos fokig eltérnek. „Más szocialista országoktól eltérően — mondotta — pártunk jelenlegi mezőgazdasági politikája különböző módokon igyekszik elérni ezeket a célokat, többek között a mezőgazdasági csoportok[1] segítségével is. Mint minden más kérdésben, úgy ebben az esetben is a gyakorlat fogja eldönteni politikánk helyességét." A továbbiakban Gomulka elvtárs kiemelte, hogy a mezőgazdasági csoportok csak abban az esetben tolthetik be a szocializmus csíráinak szerepét a falun, ha 1. előmozdítják a mezőgazdasági termelés növelését, és ha 2. a dolgozó parasztok általános tömegszervezetévé fejlődnek. „E két alapfeltétel teljesítése nélkül a pártnak a falu szocialista átalakítására irányuló mezőgazdasági politikája légüres térben mozog" — hangsúlyozta Gomulka.

[1] *A mezőgazdasági csoportok különböző céllal alakultak, pl. mezőgazdasági gépek közös kihasználására, talajjavításra, építőanyag előállítására, közös értékesítésre, stb.*

A PÁRTÉLET KÉRDÉSEI

A párt poliaikájának megváltoztatása megkovetelte a párt belső életének módosítását, és ennek a szervezeti szabályzatban való rögzítését. Az új szervezeti szabályzat hangsúlyozza, hogy a párt erejét nem számszerű nagysága, hanem a helyes politika és elmélet mellett a párttagság minőségi összetétele határozza meg. Ennek az alapvető elvnek megfelelően a szervezeti szabályzat foglalkozik a párttagság megnövekedett feladataival. Különösen kiemeli, hogy kötelességuk a párt sorainak megvédése az eszmeileg idegen, karrierista elemek behatolásától, a harc az orszag mindenfajta ellenségeivel szemben, a párt- és államtitkok megőrzése, minden antiszocialista, reakciós nézet viszaverése, a proletárinternacionalizmus erősítése stb.

Szem előtt tartva a gazdasági fejlesztés elsőrendű feladatát, a szervezeti szabályzat különös figyelmet fordít az üzemi pártszervezetekre. Az üzemi pártszervezetek fő feladata a vezetés ellenőrzése, a termelés és a vállalat gazdaságosságának előmozdítása. A kuldottek jelentős része foglalkozott a pártszervezeteknek az üzemi kollektívák szocialista öntudata kialakítása terén betöltendő szerepével. „Ha a pártszervezet folvamatosan, s nem kampányszerűen kívánia nevelni a kollektívat, s ha eredményesen akar mozgósítani a termelés egyenletes, állandó növelésére, onálló gazdasagi programmal kell rendelkeznie" — állapította meg Czeladz bánya küldotte.

A szervezeti szabályzat végul hangsúlyozza a párt politikai, eszmei és cselekvési egységének elsőrendű fontosságát, s megállapítja, hogy ennek alapvető feltétele a párton beluli demokratikus centralizmus érvényesülése és állandó erősítése.

*

A kongresszus elhárította a legveszélyesebb akadályokat az előrehaladás útjáról és kétségtelenül pozitív javaslatokat tett a nehézsegek leküzdésére. Kifejezésre juttatta a lengyel dolgozóknak azt az elhatározását, hogy a szocialista osztálypolitikát megvalósítják a reakció minden fajtája, a klerikalizmus, a szektarianizmus elleni harcban. A párt két fronton kuzd a helyes politika győzelméért. E harc programjának kidolgozásával a kongresszus a lengyel reakciot és a nyugati imperialista világot erős csapással sújtotta. A kongresszus leninista állásfoglalásai érzékenyen érintették a revizionistákat, közöttük a jugoszláv pártprogram védelmezőit, és jelentősen hozzájárultak ezek további elszigetelődéséhez a nemzetközi munkásmozgalomban.

A kongresszus munkája, elfogadott határozatai megteremtették annak alapját, hogy a Lengyel Népköztársaság megvalósítsa a maga elé tűzött feladatokat, s ezzel hozzájáruljon a két világrendszer békés versenyéhez, a béke és a szocializmus erőinek növeléséhez. A nemzetközi munkásmozgalom képviselői, köztük a kongresszuson résztvevő 44 kommunista és munkáspárt küldöttei forrón udvözölték a kongresszus munkáját és határozatait. Biztosították a lengyel népet, a lengyel kommunistákat önzetlen testvéri támogatásukról.

Makaruk Ludvig

Gyarmati terror és szabadságharc Közép-Afrikában

A nyaszaföldi öldöklések, az úgynevezett Közép-Afrikai Szövetség egész területén folytatott hadműveletek fordulatot jelentenek e térség népeinek szabadságharcában. A nyaszaföldi vérengzés visszahatása túllépi a szövetségi állam határait. Kenyában, ahol a nemzeti felszabadító mozgalom egyre fejlődik, a pánikba esett angol hatóságok letartóztattak 30 afrikai harcost, s különleges, a gyarmati háborúkra kiképzett csendőr-zászlóaljat hozattak Angliából. Ghanában a nyaszaföldi áldozatokkal vállalt szolidaritás jegyében hatalmas tüntetések zajlottak le. A belgakongói sortüzek, majd a nyaszaföldi öldöklések gyászba borították és fölháborították az afrikai népeket. Ezek az események megerősítették azt, amit az algériai végnélküli mészárlás naponta bizonyít: hazugság a „fejlett" és „emberséges" gyarmati rendszerről terjesztett elmélet; a gyarmatosítás velejárója az erőszak, s a gyarmatosítók, mihelyt pozícióikat veszélyeztetve látják, erőszakhoz folyamodnak.

Nézzük meg közelebbről, mi is történt Nyaszaföldön. Ez a gyarmat, amelynek lakossága csaknem teljesen afrikaiakból áll — 2 600 000 afrikai, 7260 európai[1] —, Rhodesia két részével, Észak- és Dél-Rhodesiával együtt alkotja a Közép-Afrikai Szövetséget. Nyaszaföld azonban, jóllehet része a szövetségi államnak, Észak- és Dél-Rhodesiával ellentétben, angol protektorátus, ahol az angol gyarmatügyi minisztériumtól függő angol kormányzó uralkodik. Az országnak e sajátos helyzetéből következik, hogy a február—márciusi vérengzésekért közvetlen felelősség terheli Londont. A szövetségi állam rhodesiai területei e közjogi különbségen kívül a lakosság népi összetétele tekintetében is különböznek Nyaszaföldtől. Rhodesiában viszonylag több az európai: 5 400 000 afrikaira mintegy 260 000 európai esik. Az európaiak nagy többsége Dél-Rhodesiában él: 193 000 angol és a Dél-Afrikai Unióból bevándorolt „afrikaner"-telepes; a termőföldek túlnyomó része az ő kezükben van, de kereskedők és gyárosok is vannak köztük. Ez is egyik vonása a Nyaszaföld és Rhodesia közti különbségnek. A rhodesiai európai burzsoázia — akárcsak a francia Algériában — a fasisztaszerű irányzatú fajelmélet híve. Becslés szerint mintegy 50 faji diszkriminációs törvény van érvényben ebben a szövetségi államban, amelyhez Nyaszaföld — népének akarata ellenére — tartozik. Azokat a „reformokat", amelyeket a szövetségi állam a „fejlett" gyarmatosítás „új szellemének" engedve hajlandó keresztülvinni, jól megítélhetjük az új választási törvényekből: a Dél-Rhodesiában 1957-ben törvényerőre emelt választási törvénymódosítás 1500 afrikainak ad választójogot, továbbá bizonyos feltételek mellett egy második 8000 főnyi csoportnak; az észak-rhodesiai választási törvény alapján regisztrált afrikai választók száma pedig 7617. Gyönyörű pél-

[1] *Temps Nouveaux*, 1959. 10. sz., 18. old.

dák a gyarmati rendszer „modernizálására" és „demokratizálására"!

A Közép-Afrikai Szövetség rhodesiai területeinek egy másik sajátossága az, hogy a külföldi tőkések itt nagy befektetéseket eszközöltek. A 10 milliárd dollárból, amelyet 1947 óta az egész 220 millió lakosú Afrikába befektettek, 3 milliárd — *csaknem egyharmad* — esik Észak- és Dél-Rhodesiára, valamint a Dél-Afrikai Unióra, amely terület lakossága az afrikai lakosságnak *még egy tizedét* sem teszi ki. *E befektetések egy jó része amerikai eredetű.* 1954-ben, az „afrikai konjunktúra" és a stratégiai ércek utáni nagy hajsza esztendejében 187 millió dollárt fektettek be a Közép-Afrikai Szövetségbe, s ennek az összegnek 80 százaléka az Atlanti-óceánon túlról származott. A szövetségi állam és a kebelébe tartozó rhodesiai területek jelentős kölcsönöket kaptak a Nemzetközi Banktól út- és vasúthálózat, valamint egy villamos erőmű építésére, amely az amerikai és angol monopóliumok bánya- és kohóüzemei részére az áramot szolgáltatja. S még az imperialista sajtó közleményei alapján is megállapíthatjuk, hogy nem csupán a réz, a króm és az ebben a térségben bőségesen található egyéb ásványok vonzották az amerikai monopóliumokat. A „politikai stabilitás" tényezője vagy — egyes lapok kifejezésével élve — e területek „mozdulatlansága", az a remény, hogy a helyi burzsoázia minden függetlenségi mozgalmat el tud nyomni, erősen hatott az amerikai vállalkozási kedvre. Ebből és a legdühödtebb fajvédő gyarmati kormányzatoknak nyújtott amerikai segítségből kellőképpen megítélhetjük azt az „antikolonialista szellemet", amellyel Washington dicsekszik. S amit itt a Közép-Afrikai Szövetségről elmondottunk, éppúgy áll a Dél-Afrikai Unióra is!

A fajvédők által kormányzott közép-afrikai szövetségi államon belül Nyaszaföld „gyarmat a gyarmatban". A szövetségi államnak Nyaszaföldre nemcsak azért van szüksége, mert ott dohány, tea, gyapot, rizs, kávé bőségben terem, és mert a föld méhében vas, szén, uránium és foszfát található, hanem azért is, mert olcsó munkaerőt lehet onnan importálni. 1957-ben Észak- és Dél-Rhodesiában 170 000 nyaszaföldi bérmunkás dolgozott, a saját országában dolgozó 100 000 bérmunkással szemben. Ezek a hazájukból elhurcolt munkások, akik az osztályelnyomás és a faji üldözés kemény iskoláját járták végig, ma a nyaszaföldi nemzeti felszabadító mozgalom legkövetkezetesebb harcosai.

A felsorolt feltételek és sajátosságok folytán ennek a mozgalomnak legfőbb követelése: *elszakítani a Nyaszaföldre ráerőltetett szövetségi kötelékeket.* A rhodesiai fajvédők, ellenkezőleg, meg akarták erősíteni ezeket a kötelékeket. 1960-nak ebben a tekintetben döntő évnek kellett volna lennie, minthogy az új alkotmány érvénybelépése akkorra volt kitűzve. A szövetségi állam fajvédői erre az alkalomra dominiumi státust követeltek. Többek közt arra számítottak, hogy ily módon kivonhatják magukat azok alól a megszorítások alól, amelyekkel fajvédő politikájukat az angol haladó körök tiltakozó akciója nyomán Anglia fékezte. A nyaszaföldiek részéről az 1942-ben alapított Nemzeti Kongresszus Párt általános választójogot köve-

telt az afrikaiaknak, s arra számított, hogy a választásokon elért többség révén keresztülviheti az elszakadást a Szövetségtől és megnyithatja az utat Nyaszaföld függetlensége felé. 1958 folyamán a Kongresszus Párt nagygyűléseket tartott, ahol Nyaszaföld elszakadását követeltek. A Kongresszus Párt a harcban egyre nagyobb befolyásra tett szert, és szervezeteinek száma 83-ról 200-ra emelkedett. Az erősödő mozgalom ellensúlyozására, a közelmúltban hírül adták: Lord Perth angol gyarmatügyi miniszter meglátogatja a szövetségi államot, hogy az alkotmány kérdéseit a helyszínen tanulmányozza. Ugyanakkor, a látogatás kuszoben — és kétségkívül „a talaj előkészítése" végett — február 26-án letartóztatták Dél-Rhodesiában a rhodesiai Kongresszus Párt 435 aktív tagját, s kihirdették a rendkívüli állapotot. Egyidejűleg Sir Edgar Whitehead del-rhodesiai miniszterelnök felhívta a szövetségi állam többi területeinek miniszterelnökeit: cselekedjenek és akadályozzák meg, hogy Dél-Rhodesiát a felforgató elemek „ujból megfertőzzék". Az év eleje óta folytatott megtorló hadjárat ekkor Nyaszaföldön vérengzéssé fajult. Páncélosok és bombázók pusztították a tömeges letartóztatások ellen küzdő afrikaiakat. A szövetségi csapatok egyúttal beindítottak egy olyan hadműveletet, amelyet az angol humor „napkeleti hadjárat" néven emleget. Ez a véres „napkelte" a legutóbbi hírek szerint 49-re emelte a megölt afrikaiak számát. Az „Economist" c. lap március 21-i száma 750-re becsüli a letartóztatottak számát.

Milyen álláspontot foglalnak el az anyaország és a gyarmat kolonialistái a szövetségi állam problémáit illetően?

Nem vitás, hogy voltak és vannak bizonyos nézeteltérések az anyaország gyarmattartói és Rhodesia helyi fajvédői között. Arra a hírre, hogy a legújabb események kivizsgálására London parlamenti bizottságot küld ki, még igen erős szavak is elhangzottak Salisburyben, Rhodesia fővárosában. Mégsem szabad ezeket a nézeteltéréseket túlbecsulni. A megfelelő arányok tekintetbevételével itt is összehasonlítást lehetne tenni Algériával és azokkal a nézeteltérésekkel, amelyek az anyaországbeli monopóliumok és az algériai gyarmatosok között fennállnak. A francia Algériában azonban éppúgy, mint a Közép-Afrikai Szövetségben csak kisebb ellentétekről van szó, míg a gyarmati népek szabadságmozgalmának nagyobb veszélyével szemben a gyarmattartók egységesen lépnek fel.

Pillanatnyilag folytatódnak a megtorlások Közép-Afrikában, bár az angol imperialista sajtó a feszultség „enyhüléséről" és „reménysugarakról" beszél. Mekkora ez az enyhülés, azt megítélhetjük abból a hírből hogy a Kongresszus Párt 250 harcosát bírói ítélet nélkül „egytől öt évig" börtönben tartják. Efféle eljárásokkal igyekeznek előkészíteni a talajt ahhoz, hogy Lord Perth látogatása alkalmával formális „egyezség" jöhessen létre. Nem valószínű azonban, hogy ilyen módszerekkel a jelenlegi körulmények között tartós eredményeket érjenek el. Február 28-án dr. Banda, a nyaszaföldi Nemzeti Kongresszus Párt vezetője, letartóztatása előtt egy interjú során kijelentette: *„Ma semmiféle egyezkedés sem lehetséges... Népem folytatni fogja a*

harcot." Ugyanezeket a szavakat ismételték meg egész Afrikával kapcsolatban a néger írók és művészek nemrég lefolyt római konferenciáján: *Nincs egyezkedés! Teljes függetlenséget az afrikai népeknek!*

A nyaszaföldi népet, akárcsak a többi angol gyarmat népeit ebben a szabadságharcban az angol haladó munkások teljes erejükkel támogatják. A kommunista párt most lezajlott kongresszusa leszögezte ezt a szolidaritást, mely a marxizmus—leninizmus elvein és az angol munkásosztály alapvető érdekein nyugszik. Ezekkel az elvekkel egybehangzóan támogatják a szocialista országok népei az afrikai népeket szabadságukért vívott harcukban.

Politisz Janisz

A Chilei Kommunista Párt harcban az ország függetlenségéért és szabadságáért

1948. szeptember 30-án lépett életbe Chilében a Demokrácia Állandó Védelmének Törvénye Gariel Gonzalez Videla köztársasági elnök aláírásával, amellyel Chile Kommunista Pártját törvényen kívül helyezték. Videla ezzel elárulta a népi egységfrontot, melyben a Kommunista Pártnak jelentős szerepe volt és amelynek 1946. évi elnökké választását köszönhette. Chile történelmének legsötétebb korszakát jellemzi az az üldöztetés, amely a nagy taggsággal rendelkező párt ellen megindult. Nem egy hazafi lett áldozata a Pisagua koncentrációs táborában uralkodó állapotoknak; sok kiváló harcos kommunistát Chile távoli, zord vidékeire számüztek és a nemzet nagy költőjének, Pablo Nerudának csak sok viszontagság után sikerült külföldön menedéket találnia. Az említett torveny, amelyet köznyelven csak mint „Ley maldita". („átkozott törvényt") emlegettek, több mint 40 000 állampolgárt fosztott meg honpolgári jogaitól, nevüket törölték a választásra jogosultak jegyzékéből; köztük volt 5 szenátor, 15 képviselő, 177 községi tanácsos, 3 volt miniszter, 5 volt kerületi főfelügyelő és 11 volt megyei kormányzó. Számos később megválasztott képviselő is e törvény alapján vesztette el mandátumát, azon a címen, hogy a Kommunista Párttal valamilyen kapcsolatban állnak.

1958. augusztus 2-án Carlos Ibanez del Campo, egy hónappal az esedékessé vált köztársasági elnöki választások lefolytatása előtt, kénytelen volt aláírni a rendeletet, mellyel a fentemlített törvényt hatálytalanította és ezzel a chilei kommunista párt újból visszanyerte összes politikai jogait.

A Chilei Kommunista Párt az illegalitás éveiben is marxista-leninista szellemben folytatta a nemzet felszabadulásáért vívott szívós harcát, irányítója maradt annak a széles demokratikus mozgalomnak, amely az imperialista elnyomás ellen küzdött. A párt központi bizottsága, élén Ricardo Fonseca, Alberto Galo Gonzalez, Luis Corbalan elvtársakkal, kidolgozta és alkalmazta a helyes politikai vonalat, az akcióegység politikáját tartotta felszínen, az imperializmus elleni harckészséget,

a proletár internacionalizmust és a következetes együttműködést a tömegekkel. Az akcióegység régi chilei tradícióira támaszkodva sikerült az antidemokratikus törvényt megdönteni és az újbóli legalitást elérni.

*

Chile potenciálisan igen gazdag ország, hatalmas nyersanyagtartalékokkal rendelkezik, így salétrom, réz, uránérc, petróleum, szén, mangán, vas tartalékai nagyok, fában, halban dús, mezőgazdasági termékekben teljesen önellátó. De gazdagsága még legnagyobbrészt kiaknázatlan, vagy pedig idegen tőkések kezében van. Külkereskedelme 2—3 nyersanyag világpiaci áralakulásának függvénye. 1952-ben az összes kivitelnek 62,8 százalékát a réz tette ki, 23,5 százalékát a salétrom és csak 13,2 százalékot más termékek. A rézkivitel 80 százalékát az USA vásárolja meg, de amerikai konszernek kezében van a réz kitermelésének 90 százaléka is.

Az USA térhódítását mutatja, hogy amíg 1925-ben az egész kivitel 25 százaléka az Egyesült Államokba irányult, 17 százaléka pedig Angliába és 62 százaléka más országokba, addig 1952-ben az Egyesült Államok a kivitelben 60 százalékos arányban, Anglia viszont csak 6 százalékos arányban részesedett. Ha a tőkebefektetést vizsgáljuk, úgy azt találjuk, hogy Chilében a tőke 21,1 százaléka külföldi beruházás, amely 1951-ben 967 millió dollárt tett ki. Ebből 69,5 százalék az Egyesült Államok tőkéseire, 23 százalék angol tőkésekre esett. Ebből 545 millió dollárt a direkt befektetések (bánya, ipar, kereskedelem, stb.) alkotják és ennek 69 százaléka a bányaiparra jutott. Az 545 millió dollárból 469,3 millió dollár az Egyesült Államoktól származik. Ami Chile második legfontosabb termékét, a salétromot illeti, ezt is 65 szazalékban külföldi monopóliumok termelik ki és értékesítik. Súlyosbította a helyzetet, hogy az USA parancsára Videla kormánya elállt a népi Kínának való szállításoktól, melyek Chile számára igen előnyös uzletet jelentettek volna.

Chile gazdaságának egész felépítése: az iparosítás visszamaradottsága, latifundiumok, monopóliumok szerepe, a nyersanyagforrások idegenektől való fuggése, a gazdasagi helyzet fokozott romlását idézte elő, amely az utolsó években akut gazdasági válsaggá fajult. Ennek terheit a lakosság nagy többsége viseli, amit a különböző rétegekre jutó jövedelemmegoszlás mutat: 1948-ban a lakosság 80 százaléka a nemzeti jövedelem 43 százalékában részesült, 20 százaléka pedig a jövedelem 57 százalékát kapta. Ez a megoszlás azóta még romlott, minek következtében egy csekély kisebbség a többség terhére mind jobban meggazdagszik. Az inflációs folyamat rohamosan nő. 1946-ban a szabad dollár értéke például 30 chilei peso volt és 1958-ban egy dollárnak 1000 peso felelt meg.[1] Az infláció kivédésére a kormányok a legkülönbözőbb intézkedéseket foganatosították, de végeredményben mindezek csak a nagytőke és főképpen a külföldi érdekeltségek segítését jelentették. Az utolsó kormány egyik ilyen intézkedése az volt, hogy az Egyesült Államok által kiküldött Klein-Sach bizottság javaslatait elfogadta. Eme javaslatok között szerepel például a peso leértéke-

[1] 1 peso = 0,06 forint.

lése, a bérek befagyasztása, a hitelek csökkentése stb. Természetes következmény volt a válság súlyosbodása, a munkanélküliség megnövekedése, kis és középvállalatok egymás után jutnak csődbe, az árak állandó növekedése folytán a lakosság vásárlóképessége rohamosan csökken. Santiagóban például ma 75 százalékkal kevesebb húst fogyasztanak, mint 1946-ban, holott a főváros lakossága jelentősen megnövekedett.[2]

A nemzetet a Kommunista Párt ébresztette tudatára annak, hogy a haladás és a nép jólétének megalapozásához egy valóban demokratikus politikát kell megvalósítani, kiharcolni az agrárreformot, a legfontosabb iparágak államosítását és a kereskedelem kiterjesztését az egész világra. A párt figyelme az illegalitásban is kiterjedt arra, hogy a munkásságot az üzemekben, bányákban bérkövetelésekre és egyéb jogok követelésére mozgósítsa. Hogy a kerületekben a lakosság lakbér- és árcsökkentésekért küzdjön. És, hogy az imperializmussal és a diktatúrával szemben kifejtett ellenállásba újabb erőket vonjanak be. A párt rámutatott az „átkozott törvény" lényegére, amely nemcsak a Kommunista Párt ellen irányul, hanem egyben mindenféle demokratikus szabadságjogok megszüntetését jelenti. Az akkor már súlyosan beteg Ricardo Fonseca, a párt kipróbált vezetője utolsó parlamenti beszédében idézte Sarmiento, az argentin nép nagy nevelőjének szavait: „Barbárok, az eszmét nem lehet legyilkolni" — majd hangsúlyozta: „Recabarren pártja, amely az igazi Chile öléből született, változatlanul hű marad szülőnépéhez, harcos múltjához, az emberi szabadság ügyéhez és a civilizáció értékeihez. Jól tudja, hogy a nép vele tart és hogy senki sem képes törvényen kívül helyezni Chile népét".

1949 márciusában folytatták le a nemzetgyűlési választásokat, több mint 40 000 választásra jogosult honpolgár kirekesztésével. 20 000 egyént erőszakkal áttelepítettek szavazati körzetüktől távoleső vidékekre. A párt saját jelöltjeivel nem léphetett fel, de kivette részét a választási harcból, leleplezte a csalást és igyekezett mégis képviseletet szerezni, hogy a parlamentben folytathassa a reakció elleni küzdelmet. Ellentétben Luis Reinosoval, a Központi Bizottság tagjával — aki, mint később kiderült, a párton belül frakciós tevékenységével a párt egységének megbontására törekedett és ezért bűntársaival együtt a pártból kizárták — Fonseca és a központi bizottság több tagja a választásokban való aktív részvételt javasolták, tudva, hogy a tartózkodás a párt teljes elszigetelését vonná maga után. A határozat értelmében a párt erélyes választási kampányt kezdett. Fonseca betegágyából irányította a harcot és utolsó, rádión közvetített beszédében újból felhívta a chilei hazafiakat, hogy tömörüljenek közös frontba a diktatúra ellen, és figyelmeztette az imperializmus bérenceit, hogy Chile dolgozói nem fognak fegyvert a Szovjetunió ellen. A választások eredményeként a párt három képviselője jutott be a parlamentbe a szocialista párt segítségével, amely azokat saját jelöltjeiként szerepeltette. 1949. július 21-én halt meg Fonseca elvtárs, de az újonnan kijelölt pártitkár, Alberto Galo Gonzalez irányítása

[2] 865 ezer.

alatt Fonseca szellemében folyt tovább a párt küzdelme. Fonseca elvtárs temetésén hatalmas tömeg vett részt: a temetési menet a Chilei Kommunista Párt kibontott zászlaja alatt haladt végig az egész városon, a kommunista párt összes vezetőivel, köztük Galo Gonzalezzel az élen, akik az illegalitás óta először mutatkozhattak a nyilvánosság előtt.

Az illegalitás nem akadályozhatta meg a pártot, a nemzet többségének egyesítéséért vívott harcában. A népi egység megteremtése volt állandó és elsődleges gondja. 1951-ben jött létre a Szocialista Párt egy részével a Frente del Pueblo (Népfront), melynek nagy szerepe volt az imperializmus és az oligarchia elleni program terjesztésében és főképpen a Central Unica de Trabajadores (CUT), az Egyseges Szakszervezet létrehozásában. Ez a Frente del Pueblo később kiszélesedett a Partido Democratico de Chile és a Partido del Trabajo (Munkapárt) csatlakozásával és megváltoztatta nevét Frente Nacional del Pueblo-ra (FRENAP). Majd 1956-ban további két demokratikus párt csatlakozásával egy, még szélesebb egység jött létre: a Népi Akció Frontja, amely az 1958 szeptemberében lezajlott elnökválasztásokon nagy választási sikert ért el és nagy szerepe volt a párt legalitásának újbóli kivívásában.[3]

A párt szava ott volt minden május 1-én megrendezett felvonulásnál. Ott volt 1954-ben a szénbányászok között, akik Recabarren halálának évfordulójára emlékeztek. Ott volt a munkások béharcainál. Kezdeményezésére országszerte százával alakultak bizottságok a polgári szabadságjogok védelmére. A párt irányítása alatt lehetett 1954 decemberében az ugyanazon év szeptemberében kihirdetett ostromállapot megszüntetését elérni, melyet Carlos Ibanez elnök belső zavargások ürügye alatt hirdetett ki, valójában azért, hogy a chilei válságról elterelje a dolgozók figyelmét. Tömegbefolyásán keresztül meg tudta akadályozni a kormány ismételt kísérleteit, hogy a parlamentet feloszlassa és hogy egyéb demokratikus intézményeket megszüntessen.

Az 1956-ban tartott X. pártkongresszus értékelte a párt addig elért eredményeit és újból kijelölte az utat, amely a dolgozó tömegek érdekeinek megfelel, amely segít megoldani a nemzet legégetőbb problémáit, az ország gazdasági függetlenségét, valóban demokratikus kormányzatot létesít, Chileből iparosított államot teremt, a világbékéhez hozzájárul. Egyben kidolgozott egy, a nemzeti függetlenség elérését és az ország fejlődését szolgáló programot. A X. kongresszus határozatai között szerepelt a demokráciaellenes törvény megbuktatása, amit kétéves szívós harccal és az együttműködő demokratikus erők segítségével ki is vívott. 1958-ban a XI. pártkongresszust már a jogaiba visszahelyezett szabad politikai párt hívta össze.

A XI. kongresszus programba vette, hogy „a nép számára kell megszerezni az 1961. évi községtanácsi és parlamenti mandátumokat. A parlamentnek egy haladó többség kezében a burzsoá-

[3] A Népi Akció Frontjának jelöltje, Allende (szocialista) 354 000 szavazatot kapott, alig 30 000-rel kevesebbet, mint a bel- és külföldi tőke jelöltje, Alessandri.

zia és az oligarchia eszközéből a nemzeti és szocialis felszabaditásert folyo harc fegyvereve kel valnia" A kongresszus az akcioegység alapjaul a kovetkezo programot javasolta.

1 A demokratikus szabadsagjogok es a szocialis vivmanyok vedelme, harc tovabbi demokratikus reformokert.

2 A munkasosztaly jogainak vedelme, harc a munkasok eletkorulmenyeinek megjavitasaert, béremelesert az egyre emelkedo letfenntartasi koltsegek ellensulyozasara

3. A munkanélkuliség azonnali megszüntetese es segitsegnyujtas az iparnak, elsosorban az epitoiparnak.

4 Harc a falun a minimalis munkaber betartasaert es a parasztok szakszervezeti szervezkedeseert

5 Az ásvanyolaj es a tobbi nemzeti kincs megvedese

6 A latin-amerikai, afrikai es ázsiai orszagokhoz fuzodo gazdasagi es kulturalis kapcsolatok fejlesztese, s a szocialista orszagokkal valo diplomaciai kapcsolatok helyreállitasa.

*

A Santiagoban tartott egyik nagygyulesen Lafertte, a chilei párt elnoke mondotta. „A nep ismét támadásba lendult!" Összefogasával és egyuttes harcaval nagy diadalt aratott A part egy lepessel elobbre jutott es ismet elonyosebb helyzetbe kerult celkituzesei kivivasara A harc tovabb folyik Chileben, mint folyik egesz Latin-Amerikaban, ahol a helyzet tobbe-kevesbe azonos A feltetelek es a korulmenyek, amelyek kozott Latin-Amerika nepei, Mexikotol egeszen a Tuzfoldig, nemzeti es gazdasagi fuggetlensegukert harcolnak, kuzdve a kozos ellenseg, az eszak-amerikai nagytőke ellen, annyira hasonlok, hogy a tapasztalatok, a tortenelmi mozzanatok sajátossagainak figyelembevetelevel, alkalmazhatok barmely mas latin-amerikai orszagra A chilei nep nagy ereje ebben a kuzdelemben az, hogy egy jol szervezett, tomegbazissal rendelkezo proletarpartra tamaszkodhat, a munkassag elcsapatara, amely a marxi—lenini ideologiaval felvertezve kesziti elő a tomegeket a szocialis forradalom megszervezesere"

Mindez mutatja, hogy a chilei dolgozoknak az utobbi idoben elért eredmenyei nem valami „csoda" muve, hanem az objektiv es szubjektiv elemek talalkozasából fakadtak Bizvast varható a demokratikus erok további fejlődese.

Dr. Koref Oszkar

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

Nemzetközi Almanach

A magyar olvasóközönség évtizedek óta hiányolt egy olyan nemzetközi kézikönyvet, amelyből a világ minden országa történetének, politikai és közgazdasági helyzetének, népességi viszonyainak összefoglaló jellemzését megkaphatta volna. Napjaink politikai eseményeinek forgatagában az újságolvasó számára egyre nehezebb a tájékozódás. A gyarmati felszabadító harc eredményeképpen újabb és újabb független államok jelennek meg a világ politikai térképén; a legreakciósabb személyi diktatúrákat soprik el a demokratikus népmozgalmak (Kuba); Irakot néhány hónapja az amerikai imperializmus legbiztosabb középkeleti bázisának nevezhettük, ma pedig a térség antiimperialista mozgalmának leghaladóbb erejét jelenti; elmaradott, a múltban a szegénységet szimbolizáló országok léptek a szocializmus építése során az ugrásszerű gazdasági fejlődés útjára. Az emberiség történelmének eddigi legmozgalmasabb korszakában élünk, a szocialista társadalmi rendszer világméretű előretörésének korszakában, amikor az egyes országok politikai és gazdasági helyzetéről, a nemzetközi erőviszonyokról alkotott fogalmainkat nap mint nap át kell értékelnünk. Hazánkban soha nem figyelték ilyen nagy tömegek intenzív érdeklődéssel a világ eseményeit; a második világháborúban megtanultuk, hogy a viszonylag távoli, világpolitikai események milyen döntő befolyást gyakorolnak az egyes ember magánéletére is. Az újságok külpolitikai rovatai megismertették az olvasót az eseményekkel, de ezeknek az egymást gyorsan követő eseményeknek megfelelő elhelyezése térben és időben — éppen a gyors és mélyreható változások miatt — nem könnyen és nem minden esetben sikerult. Ehhez a tájékozódáshoz jelenti a régen, és már nagyon nehezen nélkülözött iránytűt a Nemzetközi Almanach.

Hasonló tartalmú és célú évkönyvek külföldön rendszeresen jelennek meg. A „Jezsegodnyik", (a Nagy Szovjet Enciklopédia évkönyve), az angol Statesman's Yearbook, a német Weltjahrbuch, az olasz Calendrio di Agostini, hogy csak a legismertebbeket említsem, eddig is rendelkezésre állt a szakembereknek. Természetesen ezek a magas ár és az idegen nyelv miatt nem szolgálhatták a nagyközönség igényeinek kielégítését. De a szakembereknek is nehézséget okozott egyes források egyoldalúsága — pl. a tőkés kiadványoknak a szocialista országokra vonatkozó

elnagyolt és pontatlan anyaga — ami miatt a megfelelő tájékozódás csak 3—4 különböző kiadvány egybevetése után, fáradságosan volt kialakítható (3—4 nyelv ismeretében). Az Almanach nem csak a nagyközönség kulpolitika tájékozódását könnyíti meg, hanem kitűnően használható közgazdászok, gazdasági geográfusok, tanárok, egyetemi hallgatók szakmai munkájában, kielégíti a tudományos igényeket is.

Nemzetközi évkönyveket többnyire nagyhatalmak szoktak kiadni. A kis országokban megjelenő évkönyvek általában valamelyik elterjedt hasonló munka egyszerű fordításai, sőt, még a nyugatnémet Weltjahrbuch is tulajdonképpen a Statesman's Yearbook német fordítása. A Nemzetközi Almanach szerkesztőjének, Radó professzornak komoly érdeme, hogy nem ezt a könnyebben járható utat választotta. A szerkesztőség tagjai munkájukban felhasználták a legújabb szovjet, angol, francia, amerikai, német, olasz, spanyol kézikönyveket, az egyes országok statisztikai évkönyveit, a nemzetközi tájékoztató archívumokat, a legjelentősebb külföldi napilapok és folyóiratok anyagát, az ENSZ-nek és specializált szerveinek kiadványait. Mód nyílt a szocialista tábor országainak hivatalos szerveitől közvetlenul adatok és információk szerzésére is. A szerteágazó anyag feldolgozását rövid idő: egy év alatt elvégezték. A lehetőségekhez mérten igyekeztek a legfrissebb anyagot szolgáltatni. A fontosabb események a nyomdábaadás után is, a szedés idején pótlólag a szövegbe kerültek. Ily módon a nyomdai munkák közben a kiadvány részleteiben sem avult el.

A felhasznált anyag széles skálája lehetove teszi a jelensegek minden oldalanak megvilágítását. A szerkesztők egyidoben eleget tudtak tenni a tudományos objektivitás és a pártosság követelményének. A tókés országok kiadványainak tudományos precizitása gyakran csak a kapitalista országok tárgyalására terjed ki, a szocialista országoknál a szerkesztők objektivitását károsan befolyásolja antikommunista felfogásuk. Így pl. a francia „Encyclopédie Géographique" c. kiadvány Magyarország közigazgatási beosztásaként az 1948 előtti megyebeosztást közli: az egyes városok lakosság létszámánál az 1941-es adatok szerepelnek; villamosenergiát e kiadvány szerint csak Budapesten termelnek, 583 millió kw-t (tényleges termelésunk ennek csaknem tízszerese), sőt a magyar foldgáztermelésnek jelenlegi központja Marosvásárhely és Szamosujvár (még a termelési adatokat is közlik)! Bizonyos egyoldalúságot szocialista ország kiadványában is tapasztalhattunk korábban a kapitalista országokkal kapcsolatban. Természetesen, az Almanach szerkesztői sem rejtik véka alá marxista meggyőződésuket, nem titkolják veleményuket Franco fasiszta diktatúrájáról, az Északatlanti Szövetségről stb Az események marxista értékelése azonban nem vezet a kommunista mozgalom szemszögéből kedvezőtlen események elhallgatásához, pontos és összehasonlítható adatok állnak rendelkezésre az egyes tőkés országok gazdasági helyzetéről. Az országok között szerepel mind a Koreai Népi De-

mokratikus Köztársaság, mind Dél-Korea; a nemzetközi katonai szövetségek között szerepel az Északatlanti Szerződés és a Varsói Szerződés, a gazdasági szervezetek között az Európai Közös Piac és a KGST is.

*

Az Almanach legnagyobb részét az egyes országok — független országok és gyarmatok — anyaga foglalja el. Egy-egy országról a következő anyag áll rendelkezésre: a) Az ország földrajzi fekvése, területi nagysága, lakóinak száma, államformája és pénzneme. b) „Földrajz" cím alatt az ország természeti viszonyainak vázlatos ismertetése. Mivel a földrajz elnevezés többet ígér, mint amennyit ad, helyesebb lenne az elnevezést „természeti viszonyok"-ra változtatni. c) közigazgatási beosztás, tartományok és városok. d) Az ország történetének a társadalmi fejlődés szempontjából számottevő eseményei. Az események tárgyalásánál a közelmúlton van a hangsúly, ezért az 1945 utáni események sokkal nagyobb helyet kapnak, mint a korábbiak. Azok a második világháború előtti események sem hiányoznak — visszanyúlva az írott történelem kezdetéig — amelyek az ország mai fejlettségében, politikai, közgazdasági, népességi helyzetében éreztetik hatásukat. e) Gazdaság. Az ország gazdasági életének a jellemzése a legterjedelmesebb. Az általános jellemzés után külön kerül tárgyalásra ipar és mezőgazdaság. A főbb termékek termelésének abszolút mennyiségét is megtudjuk, a fontosabb országoknál a jelenlegi termelés összehasonlítva az utolsó békeévvel (illetve mezőgazdasági termékeknél az utolsó öt békeévvel). Alapos tájékoztatást kapunk a külkereskedelmi forgalom nagyságáról, árucikkek szerinti összetételéről és irányáról. f) A politika címszó ismerteti az állam alkotmányát, társadalmi rendszerét, a — legálisan és illegálisan — működő pártokat, a törvényhozás rendjét, az államfő és kormányfő nevét (és elődeiket 1945-ig visszamenően. g) A népességről szóló tájékoztatás foglalkozik a természetes szaporodás, a nemzetiségi megoszlás (az alkalmazott „fajok" megjelölést nem tartom szerencsésnek), a vallások, a foglalkozási megoszlás helyzetével, a szociális helyzettel és közoktatással. Végül összefoglalót kapunk a fegyveres erőkről és az állami költségvetésről. (Az utóbbit logikusabb lenne a „gazdaság" fejezet után beiktatni.)

E rövid felsorolás mutatja, hogy a lehetőségek adta kereteken belül egy ország életének minden lényeges vonatkozására kitérnek az Almanach adatai. A statisztikai adatok körét természetesen lehetne bővíteni, de ez nem segítené elő az országok jobb megismerését. A szerkesztők igyekeztek minden országról azonos alapvető adatokat közzétenni, az összehasonlíthatóság kedvéért. Természetesen sokkal bővebb a termelési adatok listája a gazdaságilag fontosabb országoknál.

A Nemzetközi Almanach minden országnál rámutat a magyar vonatkozásokra, s Magyarországnak viszonylag bővebb teret ad, mint más országoknak. Ily módon lehetőség nyílik Magyarország nemzetközi helyzetének adatokon alapuló felmérésére.

A Föld országai rész után a nemzetközi szervezetek ismerte-

tése következik. Ez a rész az Egyesült Nemzetek (ENSZ) és az ehhez kapcsolódó szervezeteken kívul a kulonbözö gazdasági (pl. GATT, Euratom, KGST), katonai és politikai (pl. Arab Liga, NATO, Varsoi szerzodés) és más nemzetkozi társadalmi szervezetekkel (pl. DIVSZ, Szakszervezeti Vilagszovetség) foglalkozik.

A világgazdasági táblázatok a fő mezőgazdasági, bányászati és ipari cikkek vilagtermelését és a nagyobb termelo országokat (sorrendben) tartalmazzak 1952—1956-ig. A táblázatokban általában azok az országok szerepelnek, amelyek a vilagtermelésnek legalább 1 százalékát szolgáltatják. Ez alól kivételt képez Magyarország, amely összehasonlításképpen minden esetben szerepel.

Kár, hogy a táblázatok jelentős része nem tartalmazza a Szovjetunió és a Kínai Népkoztársaság adatait, amelyek a statisztikai évkonyvekben nem állnak rendelkezesre. Ezek egy része megállapítható lett volna, s így teljesebb képet kapnánk egyes fontos cikkek világtermeléséről. Így pl., bár a szovjet statisztikai évkonyv nem kozli a gabonafélék termelési adatait, ezek egyes szovjet vezetők, foleg N. Sz. Hrusocov beszámolóiban szerepelnek és onnan is átvehetők lennének.

A kulkereskedelmi táblázatok a világkereskedelemben legjelentősebb cikkeket tuntetik fel. A táblázatok egy részénél a Szovjetunió és a népi demokratikus országok adatok híján nem szerepelnek.

Igen értékesek azok a táblázatok, amelyek a kapitalista világ vezető monopóliumait iparaganként, aktivák osszegét dollárra átszámítva mutatják be Ez alkalmat ad a tőkés világ gazdasági életében uralkodó monopóliumok erővisszonyainak összehasonlítására.

*

A Nemzetközi Almanach szűkszavú, tárgyilagos adatközlése mellett a kommunista eszmék terjedesének, a szocialista gazdasági rendszer folényének agitátora. A számok, adatok olvasása kozben az olvasó onkéntelenul is összehasonlításokat tesz és ezeknek az eredménye igen kedvező a szocialista tábor szempontjából.

Az Almanach — ahol lehetőség nyílt rá — kozli az egyes országokban tevékenykedő partok taglétszámát is Az adatok azt mutatjak, hogy a kommunista pártok az egesz világon elterjedtek és az iparilag valamennyire is fejlett országokban szinte kivétel nelkul megtalálhatók. A Foldon kb. 120 fuggetlen ország és némi onkormányzattal rendelkező ország van. Ezek kozul 16 országban, a legelmaradottabb azsiai és afrikai feudális monarchiákban egyáltalán nincsenek pártok. A 104, pártokkal rendelkező orszag 76 százalékában kommunista part is tevékenykedik. Termeszetesen a kommunista párt, mint a munkásosztály élcsapata csak ott alakulhatott meg, ahol — ha kis létszámban is — a munkásosztály kialakult. Ezért Afrika és Dél-Amerika olyan teruletein, ahol a gyáripar nak szinte a csírái sem alakultak ki, kevés országban múkodik marxista párt. Ezzel szemben pl. Európában valamennyi országban vezeti a munkásosztály har-

cát, négy országban (Spanyolország, Portugália, Német Szövetségi Köztársaság, Görögország) illegális körülmények között.

A kommunista párt jelenleg 25 országban (31 százalék), főleg Délkelet-Ázsia és Latin-Amerika reakciós személyi diktatúráiban dolgozik az illegalitás nehéz körülményei között. A párt életerejét, történelmi elhivatottságát bizonyítja, hogy bár egyes országokban — Törökországban, Iránban — a kommunista párttagság halálbüntetést von maga után, a reakció mégsem tudta ezeket a pártokat elpusztítani, jóllehet pl. a török párt már 35 éve illegalitásba kényszerült.

A szocialista országokban mindenutt a kommunista pártok irányítják a társadalmi és gazdasági élet fejlesztését, 970 millió ember útját az osztálynélküli társadalom felé. Jelentős szerepet játszik a kommunista párt Olaszországban és Indonézia állami életében is.

A kommunista pártoknak mintegy fele (49 százalék) a Nagy Októberi Szocialista Forradalom közvetlen hatására, 1917—1922 között alakult, tehát a politikai munkában igen nagy tapasztalattal rendelkezik. A pártok egyhatoda 1929—1933 között, a világgazdasági válság hatására, ugyancsak egyhatoda a második világháború után szerveződött.

A kommunista pártok taglétszámára pontos adatok minden országból nem állnak rendelkezésre; az illegális pártok nem is közölhetik tagjaik számát. A kedvezőtlen körülmények miatt ezekben az országokban a tagok száma nyilván alacsony. (Bár pl. az illegális Brazil Kommunista Párt mintegy 200 000 tagot számlál.) Az Almanach 39 kommunista párt taglétszámát közli. E 39 párt (az összes párt fele) 32,6 millió embert tömörít! A nagy létszámú pártok Európában és Ázsiában vannak. (Európa: 16,5, Ázsia 15,6 millió.) A legnagyobb párt a Kínai Kommunista Párt (12,7 millió): a világ kommunista párttagjainak 39 százaléka Kínában él. Ezután sorrendben a szovjet (7,2), olasz (1,9), keletnémet (1,5), csehszlovák (1,4), lengyel (1,3), észak-koreai (1,2) és az indonéz (1 millió) pártok következnek. A legnagyobb pártok között tehát nemcsak a kedvező körülmények közepette működő szocialista országok pártjai, hanem kapitalista országokban tevékenykedő pártok is tartoznak. Ha figyelembe vesszük a választások eredményeit, amikor pl. a 430 ezer fő taglétszámú Francia KP több millió szavazatot nyer, a szocialista országokban a párt vezetése alatt álló tömörülések csaknem valamennyi választó szavazatát megkapják, túlzás nélkül állíthatjuk, hogy az emberiségnek legalább fele közvetlen kommunista befolyás alatt áll.

Ezt az erős befolyást mutatja többek között az is, hogy míg a sok országban betiltott marxista Szakszervezeti Világszövetségnek 80 országban 105 millió tagja van, addig a reformista Szabad Szakszervezetek Nemzetközi Szövetségének csak 54 millió tagja; a Nemzetközi Demokratikus Nőszövetségnek 200 millió tagja, a Demokratikus Ifjúsági Világszövetségnek 97 országból 86 millió tagja van.

A kommunista mozgalom előretörését elsősorban két tényezőnek köszönheti: a szocialista tábor gazdasági fellendülésének és következetes békepolitikájának.

A szocialista tábor országai kevés kivétellel a kapitalizmusban igen alacsony fejlődési fokot értek el, erősen elmaradtak a fejlett tőkés országok termelésétől. E lemaradás felszámolása természetesen hosszabb időt vesz igénybe s jelenleg még az USA termelése megelőzi a legfejlettebb szocialista ország, a Szovjetunió termelését, és az egy főre vonatkoztatott ipari termelés tekintetében — Csehszlovákia kivételével — a szocialista tábor országai még általában elmaradnak a fejlett tőkés országoktól. A fejlődés üteme azonban olyan mértékben nagyobb a szocialista táborban, mint a tőkés országokban, hogy a lemaradás rohamosan csökken. A Szovjetunió ipari fejlődése ma már elért arra a fokra, hogy nemcsak a fejlődés *ütemében*, hanem a termelés növekedésének *volumenében* is felülmúlja az Egyesült Államokat. Az Almanach adatai alapján összehasonlíthatjuk a Szovjetunió és az Egyesült Államok termelését néhány fontosabb termékben 1938-ban és 1957-ben. A Szovjetunió termelése az USA százalékban kifejezve:

	Feketeszén	Kőolaj	Elektr. energ.
1938	36,8	18	33
1957	99,0	27,5	29,3

	Nyersvas	Acél	Gépkocsi	Traktor
1938	39,6	35,6	0,2	11,6
1957	51,5	50	7,0	40,5

	Kénsav	Szóda	Cement
1938	35,5	17,9	28,4
1957	31,8	35,5	54,5

	Szarvasmarha	Sertés	Juh
1957	71,5	51,5	174
1938	74,—	108	420

Általában a Szovjetunió ipari termelése — értékben — a fele az Egyesult Államokénak. A Szovjetunióban az ipari termelés évente valamivel több mint 10 százalékkal, az Egyesült Államokban 2 százalékkal növekszik.

A növényi termékek — hivatalos szovjet adatok híján — nem hasonlíthatók össze. Az közismert, hogy búzából, árpából, rozsból, zabból, napraforgóból, cukorrépából a Szovjetunió a világ legnagyobb termelője, kukoricából és gyapotból pedig a második helyet foglalja el az Egyesült Államok mögött.

Az európai népi demokratikus országok fejlődésének eredménye, hogy nemcsak a fejlődés ütemében előzik meg, hanem az egy lakosra eső termelés mennyiségében is kezdik utolérni a fejlett tőkés országokat. Tanulságos Anglia, Franciaország és a Német Szövetségi Köztársaság, a legfejlettebb európai tőkés országok (világviszonylatban is az USA után következnek) és a két legfejlettebb népi demokratikus ország, Csehszlovákia és az NDK termelésének összehasonlítása.

Egy lakosra jutó termelés, ill. állatállomány 1957-ben.

	Szén kg	Acél kg	Hengerelt áru kg	Kénsav kg	Cement kg
Csehszlovákia	5550	384	259	33,0	274
NDK	12 350	167	121	30,0	210
NSZK	4200	440	306	41,0	358
Anglia	4400	430	350	47,0	238
Franciaország	1280	318	—	36,0	288

	Elektr. energ. kwo	Rádió db	Cukor kg	Kenyérgabona kg	Cukorrepa kg
Csehszlovákia	1310	0,019	58,5	185	330
NDK	1880	0,038	37,2	200	372
NSZK	1480	0,054	35,2	142	180
Anglia	1970	0,035	12,6	53	90
Franciaország	1300	0,035	35,0	252	180

	Szarvasmarha darab	Sertés ezer	Juh lakosra
Csehszlovákia	310	445	74
NDK	213	476	115
NSZK	208	290	20
Anglia	212	120	485
Franciaország	400	174	190

A két népi demokrácia tehát lényegében utolerte tokés rivalisait, annak ellenere, hogy Anglia és Franciaország mai fejlettsege jelentos mértékben gyarmatbirodalmuk kizsákmanyolásának koszonhető (Anglia még ma is 60, Franciaország 40 millió lakosu gyarmatbirodalom felett rendelkezik és egy sor lazabb fuggosegu érdekeltséggel), a Német Szovetség Koztársaságé az amerikai dollár-injekcióknak. A szocialista tervgazdálkodás gazdasági előnyeire támaszkodhattak, s ez hatékonyabbnak bizonyult a kapitalizmus minden módszerenél. A Német Demokratikus Koztarsaság már egy sor iparcikkben felulmúlja az NSZK egy lakosra jutó termelését, jóllehet a régi Németország legkevésbé iparosodott vidékeiből alakult ki. Az egy fore jutó élelmiszerfogyasztás teren lisztbol, zsiból, cukorból, vajból az NDK-ban fogyasztanak tobbet, a húsfogyasztás kb. egyenlő és csak a tejfogyasztás nagyobb a nyugati német államban.

A gazdasági életnek egyik sajátos terulete, a kulkereskedelem is a szocialista országok szempontjaból mutat kedvező kepet. A megvizsgalt 115 ország kozul mindossze 25 ország kulkereskedelmi egyenlege aktív. A tókés országok kozul kiemelkedik természetesen az Egyesult Államok, amelynek export-erteke 60 százalekkal mulja felul a behozatalét, tekintve, hogy politikai hatalmánal fogva egy sor tókés partnerére rá tudja kenyszeriteni feleslegeit. Ezenkivul foleg olyan — egyébként fejletlen — kapitalista országok tudnak pozitiv kulkereskedelmi merleget felmutatni, amelyek valamilyen nyersanyag monokulturas termelesere rendezkedtek be (pl. Venezuela, Szaud-Arábia). A tobbi fejlett tőkés ország kozul csak az ujabban

piacokat hódító NSZK és Japán tartozik az aktív külkereskedelmi egyenlegű országok közé. Az NSZK-n kívül nincs egyetlen hasonló ország sem a kapitalista Európában. Ezzel szemben a szocialista tábor országai közül csak Lengyelország és Magyarország zárta 1957-ben passzívummal külforgalmi mérlegét. Hazánk esetében ez elsősorban az ellenforradalmi kártevés következménye, ami miatt 1957 első negyedévében az ellátást nagymértékben importból kellett fedezni. Jelenleg már újra felülmúlja kivitelünk a behozatalt.

E kedvező gazdasági fellendülés alapján a szocialista tábor országai bizonyosak abban, hogy békés versengés útján is a kapitalizmus fölé kerekednek. Ezért folytatnak következetes békepolitikát és ezért fordítják anyagi eszközeiket elsősorban a termelés fejlesztésére. Kézenfekvő bizonyíték erre a NATO (Északatlanti Szerződés) és a Varsói Szerződés tagállamai hadiköltségvetésének egybevetése.

Katonai kiadások az állami költségvetés százalékában

NATO			
Belgium*	21	Kanada	35
Dánia	24	Franciaország	22
Német SZK	12	Görögország	27
Olaszország	17	Luxemburg	9
Hollandia	27	Norvégia*	19
Portugália	31	Törökország	22
Nagy-Britannia	28	*Egyesült Államok*	64
Varsói Szerződés			
Albánia	10	Bulgária	6
Csehszlovákia	9	Lengyelország	9
Magyarország**	4	Német Demokratikus Közt.	3
Románia	9	*Szovjetunió*	13

*

A Nemzetközi Almanach anyagának tanulmányozása igen sok, a fentiekhez hasonló gazdasági és politikai tapasztalatot eredményez. A szakembereken és az újságolvasók tájékoztatásán kívül nagymértékben felhasználható agitációs anyagként is. A rendkívül sikerült kiadvánnyal nemcsak beléptünk a nemzetközi kézikönyveket összeállító nem nagyszámú nemzet közé, hanem a Nemzetközi Almanach versenyképes is a nagymúltú hasonló kiadványok között. A könyv hazai fogadtatására jellemző, hogy bár meglehetősen nagy példányszámban jelent meg és az ára sem

* Csak a NATO közös költségvetéséhez.

** Az Almanachban megadott abszolút szám 6,1 milliárd forint, mint az Almanach szerkesztősége közli, sajtóhiba; a helyes adat 2,1 milliárd forint, aminek megfelelő arányszám 4 százalék.

alacsony, a megjelenés után egy hónap alatt ugyszólván teljesen elfogyott Az illetékes szerveknek érdemes lenne a kiadványnak a népi demokratikus országok felé irányuló „szellemi exportjával" is foglalkozni.

A világpolitika rohanó eseményei az Almanach adatait, megállapításait gyorsan elavulttá teszik. Ezért feltétlenül szükséges, hogy — a szerkesztők és a kiadó által tervezett — évenkénti, bővített és javított formában való megjelenése megvalósuljon.

Dr. Enyedi György

Dr. Dombi József: Művészettörténet

Közoktatásunk egyik fájó sebe mintha a gyógyulás jeleit mutatná: az 1957—58-as tanévben a művészettörténetet újból felvették a gimnázium tananyagába. Kísérleti tankönyv is készült, dr. Dombi József munkája: Művészettörténet a gimnáziumok IV. osztálya számára. A most megjelent kiadás ennek a tankönyvnek a lényegében változatlan utánnyomása.

A könyv olvasása magát a tárgyat érintő szűkebb szakmai gondolatkorokon túl is gondolatokat ébreszt.

1940-ben Hóman kultúrpolitikája törölte a művészettörténetet a középiskolai tárgyak sorából. A felszabadulás után — egy-két kísérleti évtől eltekintve — ez az állapot rögződött. Egész korosztályok sínylik. Egyetemre kerültek diákok jeles érettségivel, bizonyos irodalmi műveltséggel, de teljes művészeti tájékozatlansággal, művészettörténeti tudatlansággal. Fiúk és lányok kerultek ki az életbe az olvasás igényével, de a művészet tobb teruletén alapismeretek hianyában, továbbfejlődésre képtelenul. Egészséges, halló és látó fiatalok és mégis az élet sok vonatkozásában süketek, vakok.

Ez a süketség, vakság nemcsak a fiatalok életét teszi tompultabbá, szürkébbé, hanem hatással van a művészeti élet alakulására is.

A művészeknek közönségre van szükségük. A művészeti élet akkor egészséges, ha a kultúrforradalom nyomán alakuló új közönséget (a mai felnőtt társadalmat) a most felnovok művészeti kultúrája erősíti.

Sajnos, a most felnövők ebből a szempontból teljesen készületlenek. Elsősorban vizuális kultúrájuk hiányos.

„A magasabb magyar zenét óhajtó és tápláló közösség"[1] megteremtése elindult már. A mai óvodások, kisiskolások serege nagy ígéret.

Az elmúlt időkben az esztétikai nevelés, ezen belül különösen az úgynevezett vizuális nevelés, a látásra nevelés nagymértékben háttérbe szorult. A párt művelődés- és kultúrpolitikai irányelvei most lehetővé teszik e fontos nevelési terület gondozását. Az élet jelei mutatkoznak itt is. A Magyar Nők Országos Tanácsa a közelmúltban hívta össze a gyer-

[1] Kodály Zoltán: Bartók Béla emlékezete. 1950.

mekek művészi nevelésével foglalkozó bizottságát. Majd itt alakul ki az a fórum, ahol az esztétikai nevelés elvi alapjait vitathatják meg különböző szakemberek. Könyvek, előadások tervei születnek, széleskörű pedagógiai propagandamunkára készülnek fel a művészetre nevelés érdekében. Az élet jele, hogy a gimnazisták újból tanulnak művészettörténetet, és ehhez gazdag képanyaggal ellátott tankönyv lesz segítségükre. A pedagógiai sajtóban is helyet kapnak az esztétikai nevelés problémái. Figyelemre méltó dr. Domonkos Imre írása a Köznevelés 1958 novemberi számában: „A vizuális és esztétikai nevelés helye a gimnáziumi tantervben." A művészeti, esztétikai és térszemléletre nevelés elméleti és gyakorlati tantárgyairól ír: a művészettörténetről, a rajzról, az ábrázoló geometriáról és a műszaki rajzról. Összefoglalásában megállapítja, hogy „tanítványainkat olyan ismeretekkel kell ellátni, amely további önálló fejlődésre, szellemi gyarapodásra teszi őket alkalmassá ... A vizuális nevelés a világ, a társadalom összefüggéseinek teljesebb megismerését eredményezi. Az esztétikai neveléssel pedig — felhasználva annak a társadalomra való hatását — a fiatalok emberségét, egyéniségét formáljuk a jövő számára."

A művészetre nevelés valóban ilyen fontos kérdése társadalmunknak, korunknak? A Szovjetunió Pedagógiai Akadémiája Gyermekek Művészeti Nevelésének Intézetében (OSZFSZK) folyó intenzív elméleti munka, számos új kísérlet, kiadvány, továbbá a diákok körében folyó esztétikai nevelés bizonyítja, hogy a szocialista társadalom tudományos életének és gyakorlatának ez a kérdés szerves része.

A művészetre nevelés ügye a nyugati neveléstudományt is erősen foglalkoztatja. Több kiadvány jelent meg az utóbbi időben. Sir Herbert Read egy művészeti nevelési kézikönyv bevezetőjében[1] és E. Betzler műve zárószavában[2] fejti ki a művészeti nevelés indokait és célkitűzéseit. Sir Herbert Read a művészeti nevelés célját az „önkifejtésben, önmegvalósításban" látja. Betzler szerint a művészeti nevelés célja: lélekápolás.

Korunk, a technikai diadalok és exakt tudományok százada szemben áll a „múzsai"-val, a szellemivel. Ezért a nevelés történetében soha nem volt ilyen sürgős szükség a múzsai nevelésre, mint most. A tömegeket az iparilag előállított művészet-pótlék (film, rádió) elégíti ki. Betzler idézi a Frankfurt am Main-i egyetem filozófia és pedagógia tanárának, Heinrich Weinstocknak 1955-ben tartott előadását. Weinstock szerint a nivellálódás ellen az iskolának kell frontot alkotnia. Az egalizáció fojtó forgószele ellen — ami nyomdán, rádión, televízión, mozin, szenzációt hajhászó reklámokon, illusztrált lapokon stb. keresztül hat — az iskolának kell szembeszállnia, azzal, hogy elveszi ezek hamis nimbuszát és megerősített múzsai neveléssel igazi példaképeket és egészséges mértéket ad. Betzler szerint szükség van tehát a művészeti nevelésre „az embernek a tárgyi világtól való megmentéséért", a számyakért, melyek egyedül teszik lehetővé a fellendülést."

[1] Handbuch der Kunst- und Werkerziehung. Rembrandt Vg. 1953.

[2] E. Betzler: Neue Kunsterziehung, Hirschgraben Vg. Frankfurt am Main, 1956.

Ez a pedagógiai koncepció a társadalom, az ember mélységes válságából a kivezető utat tévesen a művészeti nevelésben látja. Schiller óta ápolja ezt a gondolatot az idealista filozófia.

A művészeti nevelés nem változtatja a társadalmi struktúrát. De tudatformáló erejével visszahat a társadalmi fejlődésre. A megváltozott, a szocializmus útjára lépett társadalomban igazi lehetőség nyílik művészeti nevelésre.

És jaj nekünk, ha ezt az adottságot nem használjuk ki! A kultúrforradalomban mindenki előtt nyitva áll a művelődés útja. De nevelni kell az embereket, és elsősorban az ifjúságot, hogy igényük ébredjen a kultúrára és ezen belül a művészettel való találkozásra.

Nem azért visszük közel az ifjúsághoz a művészetet, hogy „a tárgyi világtól megmentsük őket." Sőt! Azért, hogy nekik ajándékozzuk a tárgyi világot! Szeretnivaló, gyönyörködnivaló, mindig újat adó látvány lesz a tárgyi világ a látó szemű ifjaknak.

A művészeti nevelésben a rádió, a film, a könyvkiadás stb. nem lehet ellenségünk — hanem segítőtársunk. Tanítsuk meg gyermekeinket pl. filmet nézni, a filmművészet sajátosságaiból kiindulva ébresszünk igényt, neveljünk, hamisítatlan művészetet igénylő közönséget!

És végül: nem célunk önmagában sem az „önkifejtés", sem az „önmegvalósítás", sem a „lélekápolás".

Az természetes, hogy az esztétikai nevelés érzékeny folyamatában — ha az egészségesen kapcsolódik a szocialista nevelés egészébe — az egyes ember is kibontakozik, önmagára talál, finomabbá válik.

De a mi céljaink messzebb mutatnak. Az esztétikai nevelés közösségben valósul meg, legkevesebb két ember; tanító és tanítvány, de megmunkább tanító és tanítványok esztétikai nevelési közösségében. Sackaja professzor-asszony a következőket igényli ettől a közösségtől[3] munkájukat az orom, az esztétikai átélés orome jellemezze. A valóság megismerésére törekedjék. Váljék a művészet a gyerekek világnézetének és erkölcsének forrásává és táplálójává. Bontakozzék ki bennük fantáziájuk, alkotóerejük. Kapjanak egész életre szóló élményeket.

Így valósul meg az esztétikai nevelés speciális célkitűzése: az orommel élő, a valóságban gyökerező, szilárd világnézetű és erkölcsű, fantáziadús és alkotó, boldog gyerekek közössége.

Térjünk most vissza könyvünkhöz, dr. Dombi József munkájához. A könyvnek érdeme, hogy nagy anyagot fog egységbe, az őskortól eljut korunk művészetéig. Az egyetemes művészettörténettel párhuzamosan és azzal szerves összefüggésben részletesen tárgyalja a magyarországi művészet fejlődését. A hazai műveszettel foglalkozó részek a legszebb lapjai a könyvnek. Közvetlenné, elevenné válik a hangja, mikor pl. a pannóniai művészet egyik érdekességéről: a sztalinvárosi (Intercisa) kődombormúről (87. oldal) vagy a nagyváradi szekesegyház építését ábrázoló miniatűrről ír (144. oldal). Elemében van, mikor a magyarországi reneszánsz művészettel foglalkozik. Didaktikai szempontból is jó, hogy hangsúlyoz bizonyos tényeket, pl. a len-

[3] Eszteticseszkoe voszpitanie v detszkom Dome. Moszkva. 1953.

gyelországi reneszánsz tárgyalásakor megemlíti, hogy Witt Stowssal együtt dolgozott Krakkóban a korabeli magyar szobrászat buzkesége, Lőcsei Pal. (Néhány oldallal később a szerző a szepességi szobrásziskola kozeppontjáról, Lőcséről ír és itt ismerteti igen szépen Lőcsei Pál legkiemelkedőbb alkotását.

Könyvunk szerzője elsősorban történesz. E tenybol fakadnak a könyv erényei es egyben hiányossaga is.

Mint történész, érdekesen tud beszélni a műalkotás keletkezésenek korulményeiről, a műalkotás tárgyáról Meg tudjuk, hol, hogyan maradtak fenn a művészeti alkotások, hogyan és mikor fedezték fel óket. Mi lett a sorsa a műalkotásnak a történelem folyamán? Mit ábrazol a kep vagy szobor? Gorog muveszet megértéséhez pl. mitológiára is szukseg van és szerzőnk szivesen kozli az erre vonatkozókat is. Dicséretre méltó igényességgel magyaraz és bővíti a tanulók, illetve olvasók ismeretanyagát, általános műveltségét .Szól arról, hogy az egyik legszebb gorog siremléken Hegesó rabszolgaleánya főkotőben és hosszúujjú ruhában van, miként az ázsiai rabszolganők. Megemlíti, hogy Paienios Nikejének bő ruháját „himation"-nak hívják. Megtudjuk pl., honnan ered a fajansz és majolika elnevezés. Vagy hogyan tanultak a reneszánsz múhelyekben 10—11 éves fiúk, és itt Ghiberti, Cellini, Vasari írásaira tamaszkodik. Igényességre vall a könyv végén közölt névmutató és szómagyarázat (dr. Bednarik Ilona munkája).

Történelem és művészet egysége egyik fontos követelménye a jó műveszettörténeti konyvnek. Dr. Dombi József könyve megfelel ennek a követelménynek. Vannak részek a könyvben, amelyek különösen szépen és harmonikusan sugárzzák ezt az egységet (a római muvészetről, a magyarországi reneszánszról írt rész).

Szerzőnk elsősorban tehát a történész és nem a művész, a művészeti technikák ismerőjének szemével nézi a műalkotást. Bemutatja pl. a mykénei oroszlános kapút, megemlíti, hogy mi lehetett a célja e mágikus ábrázolásnak, de arról nem olvasunk, hogy a kapu épiteszeti megoldasa, a teherharító háromszog hogyan tette lehetóvé a dombormű létrejöttét és hogyan hatarozta meg háromszogu kompozícióját. Mint historikus elmondja, hogy Nofret-ete királyné Ekhnaton fáraó felesége volt. „Ekhnatonról tudjuk, hogy szembeszall Ámon-Rá papjaival es birtokaikat elvette. A művészektől is megkovetelte, hogy a hagyományokkal szakítva, családtagjait minden merevségtől mentesen, realisztikusan ábrázolják. Ekhnaton kora éppen ezért vált az egyiptomi képzőművészet viragkorává." Többet nem olvasunk Nofret-etéről. Mint mútörténésznek, muelvezőnek, a szerzőnek szólni kellett volna itt arról, hogy mi is az a realisztikus ábrázolás. Milyen szépen adja vissza a művész a királyné finoman ívelt nyakát, széles homlokát, erős arccsontjait, remekbe mintázott állát, száját, nagy szemeit. Hogyan érezteti meg a művész realisztikus abrázolásával, a formák harmóniájan keresztul a túlfinomult királynő egyéniségét.

A sok adat mellett lényeges kérdések kerulnek háttérbe. Például: Nem világos a frontalitás kérdése. A 24. oldalon a falusi bíró szobráról így ír a szerző: „Tökéletesen érvényesül rajta az

egyiptomi szobrászatra" jellemző frontalitás." De itt nem magyarázza meg, hogy mit ért az alatt. Az olvasó azt gondolhatja, hogy a frontalitás: homloknézet. Frontalitás: a test központi tengelye, függőleges, a szem, váll, csípő és térdvonal erre merőleges.) A 40. oldalon a Tiberisi Apollót ismertetve ír a test mozdulatának oldottságáról. De itt már jó lett volna írni a test középvonalának, a váll, csípő, térdvonalnak az elmozdulásáról. A kontraposztót már itt el kellene magyarázni (a szerzőnél csak Lysippos Apoxyomenos-ánál kerül erre sor), hogy a tanulók, olvasók figyelemmel kísérhessék ezt a folyamatot a görög szobrászat fejlődésében. — „A művészettörténeti alapfogalmak" c. rész hiányos. Érdekes és hasznos lett volna ezt a részt építészettel, szobrászattal és festővel megíratni!

A könyv egyik legnagyobb értéke gazdag és szép, gonddal válogatott, szeretettel kezelt képanyaga.

Örvendetes, hogy a modern szobrászat és festészet tárgyalása is megfelelő helyet kapott a könyvben (Mestrović művészetének méltatása iskolások és a nagyközönség előtt hiányt pótol).

Helyes szempont a hazai múzeumokban, elsősorban a Szépművészeti Múzeumban és a Nemzeti Galériában elhelyezett műalkotások kiemelése. Így a könyv segítőtárssá válik az ifjúság, a nagyközönség és a múzeum kapcsolatának kiépítésében. (Sajnálatos, hogy Van Dyckról írva a szerző nem utal a Szépművészeti Múzeumban található „Házasnár képe" című kitűnő művére. Kár, hogy Goya Korsós lányát csak zárójelben említi. Itt is fontos lett volna jelezni, hogy ez a munkája a Szépművészeti Múzeum kincse.)

Meg kell említeni azt is, hogy a könyv zsúfolt, lexikonszerű. Pedig a középiskolában a jelenlegi óraszám mellett csak az adatok egy töredékének ismertetése lehetséges. A pedagógus meglehetősen magáramaradt abban, hogy milyen módon szelektáljon; mit emeljen ki, és hogyan nyújtson *e könyv alapján szemléleti nevelést.* A „Művészettörténet" sokkal inkább a pedagógus számára tájékoztató, anyagismertető forrásként szolgáló kézikönyv, mintsem az oktatás szellemét is, célját is meghatározó tankönyv. A művészettörténeti tankönyv kérdése tehát nem tekinthető lezárt ügynek.

A bevezetőben ezt olvassuk: „A művészeti alkotások megismerése és a remekművek elemzése során feltárulnak a bennük rejlő művészi szépségek."

Igen. Ebből a könyvből sok műalkotást *ismerhet meg* az ifjúság és az olvasóközönség. A szerző segít abban — bizonyos fokig —, hogy a remekművek elemzése során feltáruljanak a bennük rejlő művészi szépségek. (Több olyan mondatát idézhetnénk, amellyel elevenné tud tenni egy-egy művet. A hellenisztikus festészetről így ír: „Életszerűség vezérli a festőt... Az ecsetvonások frissesége még ma, két évezred után is a festői jellemzés szépségével örvendeztet meg bennünket.")

De a remekművek elemzése már nemcsak a könyv feladata. A könyv sikere azokon áll vagy bukik, akik tanítani fogják.

Igazi művészeti nevelők lesznek-é ezek vagy sem?

Művészeti nevelő az, aki maga is élő kapcsolatban lévén a művészettel, képes tanítványaival is megéreztetni a mű szépségét és ezt az élményt magában, maja tanítványaiban kozos munkáva. tudatosítani.

A muvészettel, kultúrával élő kapcsolatuk legyen azoknak, akikre ifjuságunk szemét, látását bízzuk A vizuális kultúra kialakításaban képzómúvészeknek és óvónőknek, tankönyvíróknak és rajztanároknak, művészettorténészeknek és tárlatvezetőknek, múzeumot gyermekeikkel látogató szulóknek egyaránt fontos feladatuk van.

Ha vállalják: egyszer csak ki fog bontakozni az új, igényes nézők serege: a zene és irodalom mellett a képzőművészetet is óhajtó és tápláló kozonség

Sz. Vida Mária

E SZÁM SZERZŐI: **WIRTH ÁDÁM,** a Társadalmi Szemle munkatársa; **KESERŰ JÁNOS,** az MSZMP KB Mezőgazdasági Osztályának osztályvezető helyettese; **KAHULITS LÁSZLÓ,** a Társadalmi Szemle munkatársa; **SZECSŐDI LÁSZLÓ** kandidátus, az MSZMP KB Tudományos és Kulturális osztályának alosztályvezetője; **MAJKARUK LUDVIG** kandidátus, a Kozgazdaságtudományi Intézet munkatársa; **POLITISZ JANISZ** újságíró, **DR. KOREF OSZKÁR** tanár; **DR. ENYEDI GYÖRGY,** az Agrártudományi Egyetem adjunktusa; **SZ. VIDA MÁRIA,** az Eotvos Loránd Tud. Egyet. Pedagógiai tanszékének docense.

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG:

Fehér Lajos, Fogarasi Béla, Friss István, Háy László, Kállai Gyula (főszerkesztő), **Kiss Károly, Komját Irén** (felelős szerkesztő), **Molnár Erik, Nemes Dezső, Németh Károly, Orbán László, Révai József, Szigeti József, Szirmai István.**

СОДЕРЖАНИЕ

АДАМ ВИРТ: Единство революционной теории и революционной практики — к 89-ой годовщине со дня рождения В И Ленина 1
ЯНОШ КЕШЕРЮ Новое развитие нашего производственно-кооперативного движения — — — — — — — — — — — — 21
ЛАСЛО КАХУЛИЧ О некоторых экономических вопросах строительства коммунизма — — — — — — — — — — — — 45
ЛАСЛО СЕЧЕДИ · Историческое значение произведения В И Ленина· Материализм и эмпирио-критицизм — — — — — — — 66

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОБЗОР

III съезд Польской объединённой рабочей партии (ЛУДВИГ МАКАРУК) 84
Колониальный террор и борьба за свободу в Средней Африке (ЯНИС ПОЛИТИС) — — — — — — — — — — — — — 90
Коммунистическая Партия Чили в борьбе за независимость и свободу страны (ОСКАР КОРЕФ) — — — — — — — — — 93

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

Международный Альманах (ЭНЬЕДИ ДЬЁРДЬ) — — — — — 98
Йожеф Домби: Искусствоведение (МАРИЯ С ВИДА) — — — — 106

INHALT

ADAM WIRTH· Einheit der revolutionaren Theorie und der revolutionaren Praxis — Zu Lenins 89. Geburtstag — — — — 1
JÁNOS KESERÜ: Zur jungsten Entwicklung unserer Produktionsgenossenschaften — — — — — — — — — — — — 21
LÁSZLÓ KAHULITS· Ökonomische Fragen des Aufbaus des Kommunismus — — — — — — — — — — — — — 45
LÁSZLÓ SZECSÖDI Die historische Bedeutung von Lenins „Materialismus und Empiriokritizismus — — — — — — — 66

INTERNATIONALE RUNDSCHAU

Der III Parteitag der Polnischen Vereinigten Arbeiterpartei (LUDWIG MAKARUK) — — — — — — — — — — — 84
Der koloniale Terror und die Freiheitskampfe in Mittel-Afrika (JANIS POLITIS) — — — — — — — — — — — — 90
Die Kommunistische Partei Chiles im Kampf um die Unabhangigkeit und Freiheit des Landes (Dr. OSKAR KOREF) — — — — 93

BUCHBESPRECHUNGEN

Internationaler Almanach (Dr. GYÖRGY ENYEDI) — — — — 98
Dr. JÓZSEF DOMBI. Kunstgeschichte (MARIA SZ. VIDA) — — 106

CONTENTS

ÁDÁM WIRTH: Unity of revolutionary theory and revolutionary practice — In commemoration of Lenin's 89th birthday — — 1
JÁNOS KESERŰ: On the most recent upswing in the cooperative farm movement — — — — — — — — — — — — — 21
LÁSZLÓ KAHULITS: Some economic problems of communist construction — — — — — — — — — — — — — — 45
LÁSZLÓ SZECSŐDI: Historical significance of Lenin's „Materialism and Empirio-Criticism" — — — — — — — — — — 66

INTERNATIONAL REVIEW

Third Congress of Polish United Worker's Party (LUDWIG MAKARUK) — — — — — — — — — — — — — 84
Colonial terror and the liberation struggle in Central Africa (JANIS POLITIS) — — — — — — — — — — — — — 90
Struggle of the Communist Party of Chile for the country's independence and liberty (OSCAR KOREF) — — — — — — 93

BOOK REVIEWS

International Almanac (GYÖRGY ENYEDI) — — — — — — 98
JÓZSEF DOMBI: History of Art (MARIA SZ. VIDA) — — — — 106

SOMMAIRE

ADAM WIRTH: L'unité de théorie et de pratique révolutionnaire — En commémoration du 89. ième anniversaire de la naissance de Lénine — — — — — — — — — — — — — — 1
JÁNOS KESERŰ: Nouvel essor du mouvement de coopératives de production — — — — — — — — — — — — — — 21
LÁSZLÓ KAHULITS: Quelques questions économiques de l'édification du communisme — — — — — — — — — — — 45
LÁSZLÓ SZECSŐDI: Signification historique de l' oevre de Lénine: „Matérialisme et empiriocriticisme" — — — — — — — 66

REVUES INTERNATIONALES

Le 3 ième congrès du Parti Ouvrier Unifié Polonais (LUDVIG MAKARUK) — — — — — — — — — — — — — 84
Terreur colonialiste et lutte libératrice en Afrique Centrale (JANIS POLITIS) — — — — — — — — — — — — — 90
Le Parti Communiste du Chili en lutte pour l' indépendance et la liberté du pays (OSCAR KOREF) — — — — — — — 93

COMPTS-RENDUS

Almanach International (GYÖRGY ENYEDI) — — — — — — 98
JÓZSEF DOMBI: Histoire d' Arts (MARIA SZ. VIDA) — — — — 106

Ára: 3,— Ft

Előkészületben!

Lenin Művei 37.

Ez a kötet azokat a magánleveleket tartalmazza, amelyeket Lenin 1893 és 1922 között intézett családja tagjaihoz. E levelekből Leninnek sok olyan vonása tárul fel előttünk, amelyet egyéb műveiből nem ismerhetünk meg.

Kb. 500 old. Ára: kb. 26,— Ft

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ